

**T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı**

Dursun AYKUT

**VASİYETLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ
-Sahih-i Buharî Özelinde-**

Yüksek Lisans Tezi

Danışman:

Dr.Öğr. Üyesi Yusuf AKGÜL

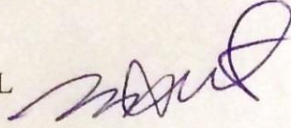
Yozgat-2018

T.C.
BOZOK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

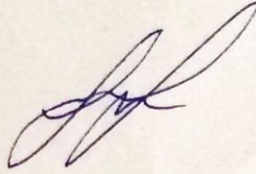
TEZ ONAYI

Enstitümüzün Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı 80110712017 numaralı öğrencisi Dursun AYKUT'un hazırladığı "Vasiyetle ilgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi - Sahih-i Buharî Özelinde-" başlıklı Yüksek Lisans tezi ile ilgili Tez Savunma Sınavı, Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği uyarınca 05/07/2018 Perşembe günü saat 11:00'da yapılmış, tezin onayına ~~OY~~ ÇOKLUĞU / OY BİRLİĞİYLE karar verilmiştir.

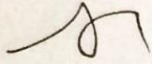
Başkan : Dr.Öğr.Üyesi Yusuf AKGÜL

Üye : Doç.Dr.Suat ERDEM

Üye : Doç.Dr.Ercan ESER

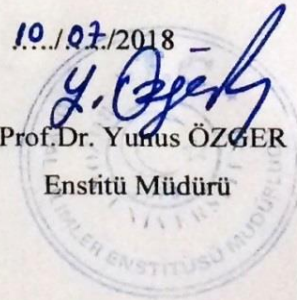
ONAY:

Bu tezin kabulü, Enstitü Yönetim Kurulu'nun 10.../07.../2018 tarih ve 24-01 sayılı kararı ile onaylanmıştır.

10.../07/2018

Prof.Dr. Yunus ÖZGER

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Vasiyetle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

...../...../2018

Dursun AYKUT

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Vasiyetle İlgili Rivayetlerin Değerlendirilmesi -Sahih-i Buhârî Özelinde-

Dursun AYKUT

Danışman: Dr.Öğr. Üyesi Yusuf AKGÜL

2018-Sayfa:95 + XII

Jüri:

Dr. Öğr. Üyesi Yusuf AKGÜL

Doç. Dr. Suat ERDEM

Doç. Dr. Ercan ESER

İslam literatüründe Kur'an-ı Kerim'den sonra en önemli kitap kabul edilen Sahih-i Buhârî, kendi dönemi ve kendisinden sonraki dönemlerde Müslümanlara dinî alanda ışık tutmuştur. Sahih-i Buhârî'nin diğer hadis kitaplarından daha güvenilir kabul edilmesinin sebebi, müellifinin sened ve metinlerin tespitinde gösterdiği titizliktir. Bu nedendir ki üzerinde çok fazla şerh ve inceleme yapılmış; yapılmaya da devam edilmektedir. Sahih'in tamamı ve belli bölümleri incelemeye tabi tutulmuş ve üzerinde çok sayıda çalışma yapılmıştır. Ancak bizim tespit ettiğimiz kadarıyla, müstakil olarak vasiyet konusu üzerinde, diğer konulara nispeten çok fazla çalışılmamıştır. Bu nedenle Sahih-i Buhârî'nin vasiyet bölümünün incelenmesini kararlaştırdık. Günümüzde vasiyet konusu tam olarak bilinmemektedir. Vasiyet konusundaki hadis çalışmaları diğer konulara göre geride kalmış, istenilen seviyeye ulaşamamıştır. Konumuzu Sahih-i Buhârî özelinde yapmamızın sebebi ise Sahih-i Buhârî'nin Kur'an-ı Kerim'den sonra en güvenilir kaynak olması ve içinde vasiyet konusu ile ilgili yeterince rivayetin bulunmasıdır.

Bu çalışma giriş, onu takip eden üç bölüm ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın konusu, amacı ve önemi üzerinde durulmuştur. Onu takip eden birinci bölümde; Buhârî'nin hayatı, ilmi kişiliği anlatılmış; Sahih-i Buhârî hakkında bilgi verilmiştir. Aynı zamanda 'vasiyet' kelimesinin tahlili yapılmıştır. İkinci bölümde; vasiyet bölümünün bâb başlıkları,

senedlerin incelenmesi, râvi şeceresi, âli-nâzil isnad ve konu bakımından hadisler değerlendirmeye alınmıştır. Üçüncü bölümde ise önce Kütüb-i Sitte'nin diğer müellifleri hakkında kısa bilgiler verilmiş daha sonra vasiyet bölümleri karşılaştırılmıştır. Sonuç bölümünde ise genel değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vasiyet, Sahîh-i Buhâri, Kütüb-i Sitte

ABSTRACT

Master Thesis
Evaluation Of Rumors About The Will
-On the basis of Sahih-i Buhari-

By
Dursun AYKUT
Supervisor: Dr. Yusuf AKGÜL

2018-Page: 95 + XII

Jury:
Dr. Öğr. Üyesi Yusuf AKGÜL
Doç. Dr. Suat ERDEM
Doç. Dr. Ercan ESER

Sahih-i Buhârî, which is accepted as the most important book after Quran in Islamic literature, shed light on religious underground for Muslims both at its own period and at the later period of times. The reason why Sahih-i Buhârî is considered more reliable than other hadith books is, the meticulousness shown in the determination of the script and its texts. For this reason, too many commentaries and reviews have been made and are still being made. All and certain parts of Sahih-i Buhârî have been examined and worked on frequently. However, as far as we have found, the subject of will is not so much studied compared to other subjects. For this reason, we have decided to examine the will subject of the Sahih-i Buhârî again. Today, the subject of the will is not fully known or understood. The hadith studies on the subject of the will have been left behind compared to other subjects, therefore not reaching the desired level. The fact that Sahih-i Buhârî is the most reliable source after the Quran explains our focus on it, while considering that there is enough narration about the will in it.

This study consists of multiple parts such as introduction, body and the conclusion. The introduction focuses on the subject, study's purpose, the importance and method of research. In the first part following introduction, the life and scientific

personality of Buhârî is explained and information about Sahih-i Bukhari is briefly introduced. Also, the word “will” is analyzed. In the second part, the “Bab titles” of the word will, along with the examination of the script, the râvi pedigree, “âli-nâzil isnad” and the related hadiths are evaluated. In the third part, brief information is given about the authors of the Kütüb-i Sitte, while the parts of the will of Kütüb-i Sitte and Sahih-i Buhârî are compared. At last, the conclusion includes a general evaluation to end the study on the mentioned piece.

Key Words: Will, Sahih-i Buhârî, Kütüb-i Sitte

İÇİNDEKİLER

TEZ KABULÜ.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
YEMİN METNİ	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	ix
ÖN SÖZ.....	x

GİRİŞ

1.ARAŞTIRMANIN KONUSU	1
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	1
3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE YÖNTEMİ	2

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.SAHİH-İ BUHARÎ VE MÜELLİFİ HAKKINDA.....	5
1.1.1.Buhârî'nin Kısa Biyografisi	5
1.1.2.Buhârî'nin Sahîhi	7
1.2. VASİYET KELİMESİNİN TAHLİLİ	9
1.2.1.Vasiyet Kelimesinin Sözlük Anlamı	9
1.2.2.Vasiyet Kelimesinin Terim Anlamı.....	9
1.2.3. Kurân-ı Kerimde Vasiyet Kelimesi	10
1.2.4. Hadislerde Vasiyet Kelimesi	11
1.2.5. Vasiyetin Tarihine Genel Bir Bakış	11

İKİNCİ BÖLÜM

SAHİH-İ BUHÂRÎ'DEKİ VASİYETLE İLGİLİ HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	13
2.1.Sahih-i Buhârî'nin Vasiyet Bölümüne Genel Bir Bakış	13
2.1.1.Bab Başlıklarının Analizi	13
2.2.Senedlerin Değerlendirilmesi	16
2.2.1. Vasiyet Bölümünde Rivayetleri Yer Alan Sahabiler	17
2.2.2. Râvi Sahabilerin Kronolojik Tanıtımı	19
2.2.2.1. Osman b. Affan (ö. 35/ 656).....	20
2.2.2.2. Ka'b b. Mâlik (ö. 50/ 670).....	21
2.2.2.3. Amr b. el-Hâris (ö. 51/ 671)	22

2.2.2.4. Hakîm b. Hizam (ö. 54/ 674)	22
2.2.2.5. Sa'd b. Ebî Vakkâs (ö.55 / 675).....	23
2.2.2.6. Hz. Aişe (ö. 58/ 678).....	24
2.2.2.7. Ebu Hüreyre (ö. 58/ 678).....	25
2.2.2.8. Abdullah b. Abbas (ö. 68/ 687)	27
2.2.2.9. Abdullah b. Ömer (ö. 73/ 692)	28
2.2.2.10. Cabir b. Abdullah (ö.78/ 697).....	29
2.2.2.11. Abdullah b. Ebî Evfâ (ö. 86/ 705).....	30
2.2.2.12. Enes b. Mâlik (ö. 93/ 711-12).....	30
2.3. Âli - Nâzil İsnad Yönünden Hadislerin Değerlendirilmesi.....	31
2.4. Ortak Senedli Hadislerin Değerlendirilmesi	32
2.4.1. Senedinin Tamamı Ortak Olan Hadisler	33
2.4.2. İkinci Râvisinden İtibaren Ortak Olan Hadisler	35
2.5. Konu Bakımından Bâb Başlıkları ve Hadis Metinlerinin Analizi.....	38
2.5.1. Vasiyetin Meşruluğu	38
2.5.2. Vasiyetin Hükümü	39
2.5.3. Vasiyete Teşvik İle İlgili Rivayetler.....	40
2.5.4. Hz.Peygamberin Terekesi.....	42
2.5.5. Hz. Peygamberin Hz.Ali'ye Vasiyeti ile İlgili İhtilaf	44
2.5.6. Ölüm Sırasında Vasiyet Yapma.....	45
2.5.7. Vasiyetten Önce Borcun Ödenmesi	46
2.5.8. Kölenin Vasiyeti.....	47
2.5.9. Vasiyet Yapılabilecek Yakın Akrabalar.....	48
2.5.10. Vasiyetin Miktarı İle İlgili Rivayetler.....	49
2.5.11. Yetimin Vasisi İle İlgili Rivayetler	51
2.5.12. Mirasçıya Vasiyetle İlgili Rivayetler	52
2.5.13. "Mirasçı İçin Vasiyet Yoktur" Hadisinin Miras Ayet-i Karşısındaki Durumu.....	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜTÜB-İ SİTTE'NİN VASİYET BÖLÜMLERİNİN MUKAYESESİ	57
3.1.Vasiyet Bölümü	57
3.2.Bab Başlıklarının Karşılaştırılması.....	57
3.2.1. Sahih-i Müslim ve Bab Başlıkları	57
3.2.2. Sünen-i Nesâi ve Bab Başlıkları	58
3.2.3. Sünen-i Tirmizi ve Bab Başlıkları	60

3.2.4. Sünen-i Ebu Dâvud ve Bab Başlıkları	61
3.2.5. Sünen-i İbn Mâce ve Bab Başlıkları	62
3.3. Muhtevaları Aynı Olan Bab Başlıkları	63
3.4. Ortak Senedli Hadisler	64
3.5. Ortak Metinli Hadisler	74
SONUÇ	76
KAYNAKÇA	77
EKLER	81
ÖZGEÇMİŞ	95

KISALTMALAR

AÜİF	:Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
b.	:Oğlu
Çev.	:Çeviren
DBAAD	:Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi
DİA.	:Diyanet İslam Ansiklopedisi
DİB.	:Diyanet İşleri Başkanlığı
Düz.	:Düzenleyen
h.	:Hicri
hz.	:Hazreti
b.	:Oğlu
İSAM	:İslam Araştırmaları Merkezi
İATCEB	:İslam Alemi Tarih, Coğrafya, Etnografya Ve Biyografya
MÜİFY.	:Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları
ö.	:Ölümü
r.a.	:Radiyallahu anh
s.a.s.	:Sallallâhû aleyhi ve sellem
T.D.V.	:Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	:ve benzeri
Yay.	:Yayınları, Yayınevi, Yayıncılık

ÖN SÖZ

Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'i, insanları dünya ve ahiret mutluluğuna ulaştırmak ve hidayet rehberi olmak üzere göndermiş, tebliğ ve beyan görevini ise Hz.Peygamber'e vermiştir. Tebliğ görevinin sonucu Kitap, beyan yetkisinin neticesi de sünnet yani hadis vücut bulmuştur. Hadisler gerek ilk dönemlerde gerekse daha sonraki dönemlerde ezberlenmiştir. Bunun sebebi dini koruma ve yayma görev ve şuûrunun, o günün müslümanlarının zihinlerinde yer etmiş olmasıdır. Çünkü onlar, mutlu geleceklerinin ancak İslam sayesinde gerçekleşebileceğini iyice anlamışlardı.

İslam öncesinde hiçbir ümmet, Müslümanların Hz. Muhammed (s.a.s)'in sözleri incelediği gibi, kendi peygamberinin sözlerini incelememişlerdir. İslam'dan sonra ise rivayetler hem metin hem de sened yönüyle muhtelif tahkikata tabi tutulmuştur. Biz böylesi bir tahkikat çalışmasını Buhâri'nin Sahih'inde yapmaya karar verdik. Konu seçiminde 'Vasiyeti' tercih etmemizin sebebi ise vasiyet meselesinin insanlar tarafından uygulamasının unutulmaya başlaması ve araştırma konusu olarak Türkiye'de ve dünyada kendine yeterince yer bulamamış olmasıdır.

Bu araştırmanın hazırlanma aşamasında yardımlarını esirgemeyen, araştırma konusunun seçiminde fikirlerini paylaşan, değerli bilgilerinden istifade ettiğim hocam Dr. Öğr. Üyesi Yusuf Akgül'e, kıymetli zamanını ayırıp, çalışmayı baştan sona satır satır okuyan, bu araştırmanın son hâline gelmesine yardımcı olan eşime, ayrıca bu çalışma esnasında bizlerden yardımını esirgemeyen tüm dostlarıma ve aileme teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

1.ARAŞTIRMANIN KONUSU

Vasiyet eskiden beri devam edegelen bir uygulamadır. Ancak vasiyetteki taksimatlar/tasarruf hakkı bazı dönemlerde değişkenlik göstermiştir. İslam'dan önce, mal sahibi istediğine vasiyette bulunabilir veya bütün çocuklarını miras hakkından mahrum edebilirdi. İslam dini geldiğinde ise vasiyeti hak ve adalet esasları doğrultusunda tashih etti. Vasiyete dair hak ve adelet esaslarını düzenleyen Hz. Peygamber (s.a.s)'in rivayetlerini Sahih-i Buhârî bağlamında ele alıp değerlendirmeye çalışacağız.

Vasiyet konusunda yapılan hadis çalışmaları dünyada ve Türkiye'de oldukça azdır. Bunun sebebi vasiyet hükmünün sınırlı olması ve vasiyet konusu ile yakından ilgili olan miras konusudur. Çünkü miras konusu incelenirken vasiyet konusu da ele alınmaktadır. Türkiye'de vasiyet ile ilgili yapılmış çalışmalar çoğunlukla İslam Hukuku alanında olmuştur. Hadis alanında ise “Varise vasiyet yoktur”¹ hadisi tez konusu olarak işlenmiş onun dışında vasiyet bölümü ele alınmamıştır. Bu konuda müstakil bir kitap ise, “Vasiyetinizi yaptınız mı?” adıyla Osman Öztürk tarafından kaleme alınmıştır.² Araştırmamızı diğer araştırmalardan ayıran en önemli husus ise fıkhi konularından daha ziyade, hadislerin sened ve metin konusu üzerinde durulmasıdır. Râvilerin sistematik şeceresine yer vermemiz de bu araştırmanın diğer araştırmalardan farkını ortaya koymaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Her insan için ölüm mutlaka gelecektir. “Her nefis, (canlı) ölümü mutlaka tadacaktır,”³ anlamındaki Ayet-i Kerime’de bu husus açıkça ortaya konmaktadır. Bu sebeple ölüm canlılar için kaçınılmaz bir hakikattir. Hiç kimsenin ölümden kaçıp kurtulma imkanı yoktur. Vasiyet ise kişinin malını mülkünü ölümünden sonra bir şahsa -bu şahıs ister akraba olsun ister olmasın- veya hayır kurumlarına bağış yolu ile

¹ Yunus Yazıcı, *Varise Vasiyet Yoktur Hadisinin İncelenmesi*, (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2001

² Osman Öztürk, *Vasiyetinizi Yaptınız Mı*, Beka yay., İstanbul, 2001

³ Enbiya, 21/35

vermesidir. Bu bağlamda İslam dini kişilerin ölmeden önce vasiyetlerini hazırlamalarını istemiştir. Hz. Peygamber (s.a.s) Müslümanlara vasiyetlerini sağlıklı günlerinde hazırlamalarını öğütlemiş, miras taksimini ise Yüce Allah'ın buyurduğu hak sahiplerine vasiyet etmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Hz.Peygamber(s.a.s) ölümden sonra üç şeyden dolayı amel defterinin kapanmayacağını⁴ bildirmiş, bunlardan birinin de hayır düşüncesiyle verilen sadaka-i cariye olduğunu ifade etmiştir. Sadaka-i cariyeyi teşvikle birlikte mirasçılar zengin bırakmanın onları, diğer insanlara muhtaç bırakmaktan daha faziletli amel olduğunu açıklamış ve öncelikle buna teşvik etmiştir.

Bir şahsın ölmesi ile birlikte kendi malındaki tasarruf hakkı son bulur. Ancak vasiyet istisnai bir durumdur. Çünkü mülkiyetini elinde bulunduran kişinin ölmesi ile birlikte tasarruf hakkı yani vasiyet devam etmektedir. Bunun sebebi Kur'an, sünnet ve icma ile sabit olmasıdır. Bununla birlikte vasiyet, bağışta bulunmaya yani şahsın dünyada yaşarken mülkünden istediği kişiye istediği şekilde serbestçe vermesine benzediği için her hukuk sisteminde yerini almış ve meşruluğu kabul edilmiştir. İslam dininde kulların dünya hayatı ve ahiretteki durumları düşünülerek vasiyet hakkı verilmiş, bu hakka belirli nizamlar getirilerek ölen kişinin yakınları ve üçüncü şahısların gözetilmesi hedeflenmiştir.

Vasiyetle ilgili rivayetleri inceleyerek konunun hadis kitaplarında özellikle Buhâri'nin *Sahih-i* çerçevesinde nasıl işlendiğini ortaya koymak, rivayetleri sened ve metin yönüyle değerlendirip rivayetlerin lafız yönüyle benzerliklerini, farklılıklarını tespit etmek, râvilerini hadis tekniği açısından incelemek, özellikle Buhâri'nin bâb başlıklarını analiz ederek konuyu ele alıp yorumunu tespit etmek amaçlanmıştır.

3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI VE YÖNTEMİ

Buhâri'nin *Sahih'inde* bulunan rivayetlerin ihtilafları, erken dönemlerden itibaren hadis ilmi ile iştigal edenler arasında ilmi meselelerden biri olmuştur. Bu hususa ilk işaret edenlerden biri, en eski Buhâri şerhinin de yazarı olan el-Hattâbî (ö. 388/ 998)'dir. O bu konuya dair şöyle demektedir:

⁴ Müslim, *Vasiyet* 14

“Bu kitabın büyük bölümünü İbrahim b.Ma’kın en-Neseî’den işittik. Onu bize Muhammed b. Hayyâm, İbrahim b. Ma’kıl bize rivayet etti, diyerek aktardı. O da Buhâri’den nakletmektedir. Sonda yer alan birkaç hadis hariç, kitabın diğer bölümünü Muhammed b. Yusuf el-Ferebrî tarikinden işittik. Ondan Muhammed b. Halid b. Hasan nakilde bulunmuş, o da Buhâri’den rivayet etmiştir. Biz, inşallah yeri geldiğinde bu hadisleri rivayet farklılıklarını açıklayacağız.”⁵

Yukarıda da görüldüğü üzere Buhâri’nin rivayetlerini sonraki nesle aktaran râviler farklılık göstermektedir. Bu râvilerin kronolojik olarak şu şekilde sıralanabilir:

1- İbrahim b. Ma’kıl Ebû İshak en-Neseî (ö. 295/ 908): Buhâri’den riveyette bulunan ilk râvî, en-Neseî’dir. Tam künyesi Ebû İshak İbrahim oğlu Ma’kıl oğlu el-Haccac b. Hudaş b. Hudeyc es-Sâncenî en-Neseî’dir.

2-Ebû Muhammed Hammâd b. Şâkir b. Seviye en-Neseî (ö. 311/ 921): Künyesi, Ebu Muhammed Hammat b. Şakir b. Sûre b. Nevsân el-Varrak en-Neseî el-Venusânî’dir.

3- Muhammed b. Yusuf el-Ferebrî (ö. 320/ 932): Künyesi, Ebu Abdullah Muhammed b. Yusuf b. Matar b. Salih b. Bişr el-Ferebrî’dir.

4-Ebû Talha el-Bezdi/el-Bezdevî (ö. 329/ 940): Tam künyesi, Ebu Talha Mansur b. Muhammed b. Ali b. Karine oğlu Seviyye el-Bezdi/ Bezdevî ed-Dihkânî en-Neseî’dir.

5-Ebû Abdullah el-Mehâmilî (ö. 330/ 940): Tam künyesi, Ebu Abdullah Hüseyin b. İsmail b. Muhammed b. İsmail b. Said b. Abân el-Mehâmilî Dabbi el-Bağdâdî el-Kâdî’dir.

Sahih-i Buhâri isimli eserini doğrudan müellifinden dinleyen ve yukarıda isimlerini zikrettiğimiz ilk nesil Buhâri râvilerini oluşturmaktadır. Bilindiği üzere günümüzde mevcut Buhâri nüshalarının tamamı Ferebrî rivayetinden oluşmaktadır.⁶

İşte bu çalışmamızda hadis ilminin en temel eserlerinin başında yer alan Buhâri’nin Ferebrî rivayeti esas alınarak incelenmiştir.

⁵ Abdulvahap Özsoy, *Buhâri Nüshaları ve Nüsha Farklılıklarının Mahiyeti Üzerine*, Fenomen yay. Kayseri, 2016, s. 35

⁶ Abdulvahap Özsoy, *Buhâri Nüshaları ve Nüsha Farklılıklarının Mahiyeti Üzerine*, s. 82

Çalışmanın yöntemi; birinci bölümde Buhârî'nin kısa biyografisi ve *Sahih'i* hakkında ve vasiyet kelimesinin tahlili ile ilgili bilgiler verildi. Buhârî ve *Sahîh'i* hakkındaki Türkçe kaynaklardan faydalanıldı. Türkçe eserler kullanıldığında bilgiler asıl kaynaklarından da tetkik edildi. "Vasiyet" kelimesinin tahlilinde lügavî anlam tespit edilirken lügat bilgini olan İbn Fâris'in eserinden, Türkçe ve Osmanlıca sözlüklerinden istifade edildi. "Vasiyet" kelimesinin terim anlamı ve Kur'an-ı Kerim'de bulunan vasiyet kelimeleri ile hadislerdeki kullanımları incelenmiştir.

İkinci bölümde; *Sahîh'i* Buhârî'deki vasiyetle ilgili rivayetlerin değerlendirmesi yapıldı. Değerlendirmede önce vasiyet bölümünün bâb başlıklarının analizi sonrasında ise senedlerin analizi yapıldı. Senedlerin analizinde sırasıyla, vasiyetle ilgili hadisleri rivayet eden sahâbe hakkında genel bilgilerin verilmesi, râvilerin sistematik şeceresi, âli-nâzil isnad yönünden hadislerin değerlendirilmesi ve ortak senedli hadislerin tespiti yapıldı. İkinci kısmın son bölümünde ise konu bakımından bâb başlıkları ve metin değerlendirilmesi gibi konu başlıkları çerçevesinde değerlendirmeler yapıldı.

Üçüncü bölümde; Buhârî'nin *Sahih'i* temel alınmakla beraber Buhârî'nin dışında diğer Kütüb-i Sitte müelliflerinin kitaplarının da vasiyet bölümleri incelendi. Bâb başlıklarının karşılaştırılması, muhtevaları aynı olan bâb başlıklarının, muhtevaları farklı olan bâb başlıklarının, ortak senedli hadislerin ve ortak metinli hadislerin genel değerlendirilmesi yapıldı.

Bu çalışmada Buhârî'nin *Sahih'i*nden, şerhlerinden ve tercümelerinden istifade edildi. Özellikle râvilerin kimlik tespitinde Zehebi'nin, *Â'lâmü'n-Nübelâ'sı* ile İbn Hacer'in, *Takrib et-Tehzib'i*nden; bâbların ve hadislerin tercümelerinde Mehmet Sofuoğlu'na ait olan *Sahîh-i Buhârî ve Tercumesi* isimli kitabından istifade edildi. Tezimizdeki konularda hadisler *Sahîh'i* Buhârî'de bulunduğu şekilde verilmiştir, bunun sebebi okuyucunun zihninde hadisin hemen hatırlanması ve hadisler arasında karışıklığın giderilmesidir. Araştırmamızda Cevamiu'l-Kelim ve Mektebetü's Şamile isimli programlardan yararlanılmış daha sonra asıl kaynaklar ile karşılaştırılma yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1.SAHİH-İ BUHARÎ VE MÜELLİFİ HAKKINDA

1.1.1.Buhârî'nin Kısa Biyografisi

Buhârî'nin künyesi Ebu Abdullah'tır. İsmi ise Muhammed b. İsmail b. Muğire b. Berdizbeh el-Cu'fi olarak kayıtlarda mevcuttur.⁷ Nesebinin Farslı olduğu ve kavminin dîni üzerine bulunduğu, büyük dedelerinin Mecusi olduğu bilinmektedir.⁸ Dedesi o dönemin valisi olan Cûfeli Yemanin tebliği sonucunda Müslümanlığı kabul ettiğinden dolayı Cûfi ismi ile de anılmaktadır.⁹ Ancak meşhur olan ve halk arasında bilinen adı el-Buhârî'dir.

İmam Buhârî günümüzde Özbekistan'da bulunan Buhara beldesinde hicri 194 miladi 810 yılında dünyaya gelmiştir. Küçük yaşlarda babası vefat etmiş, terbiyesini annesinin yanında yetim olarak almıştır. İlim tahsiline erken yaşlarda başlamış, hafızlığını çocukken bitirmiş, Arapçayı küçük yaşlarda öğrenmiştir. İmam Buhârî ilim aşkına birçok şehir dolaşmış ve gittiği belde bulunan alimlerden bizzat ders almıştır.

İmam Buhârî'nin hocaları;

- Ebu Asım en-Nebil (ö. 212/ 827)
- Muhammed b. Yusuf el- Feryabi (ö. 212/ 827)
- Abdullah b. Yezit el-Mükri (ö. 213/ 828)
- Hasan b. Hasan Vasiti (ö. 213/ 828)
- Muhammed b. Arare (ö. 213/ 828)
- Ubeydullah b. Musa Absi (ö. 213/ 828)
- Mekki b. İbrahim (ö. 215/ 830)
- Yahya b. Yahya Temimi (ö. 226/ 840)
- Mutarref b. Abdullah (ö. 220/ 844)
- Kuteybe b. Said (ö. 240/ 854)
- Ahmet b. Hanbel (ö. 241/ 855)

⁷ Zehebi, Ebu Abdullah Şemseddin b.Muhammed ez-Zehebi, *Siyeru A'lami'n-Nübelâ*, Risale Yay. Beyrut, 1975, X, s.79

⁸Zehebi, *Siyeru A'lâmü'n-Nübelâ*, X, s.79; İbn Hacer, Ahmed b.Ali b.Hacer el-Askalani, *Tehzîbü't-Tehzîb*, Beyrut, 1975, V s.33; Hassan Abdul-el-Mennan,(Düz) *Sahihi Buhârî*, s. 9

⁹ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V.s.33; Hassan Abdul-el-Mennan,(Düz.) *Sahihi Buhârî*, s 9,

Yukarıda zikretmiş olduğumuz İmam Buhârî'nin hocalarından bazılarıdır. Buhârî'nin kendisinin binden fazla alimden hadis yazdığını ve isnadını zikredemeyeceği hiçbir hadisin olmadığı¹⁰ sözünden hocalarının sayısının oldukça fazla olduğu ve ilim tahsili için ne kadar azimli olduğu anlaşılmaktadır.

İmam Buhârî'nin talebeleri;

- Abdullah b Muhammed Musnedi (ö. 229/ 843)
- İmam-ı Müslim b. Haccac (ö. 261/ 874)
- Ebu Hatim er-Razi (ö. 277/ 890)
- İmam-ı Ebu İsa et-Tirmizi (ö. 279/ 892)
- Ebu Bekir b. Ebu Asım (ö.293/ 905)
- İbrahim b. Makıl en-Nesfi (ö. 295/ 907)
- İmam-ı en-Nesai (ö. 303/ 915)
- Ebu Kasım el-Bağavi (ö. 310/ 922)
- Muhammed b. Yusuf el-Firebri (ö. 320/932)
- Ebu Hamit b. Şarki (ö. 325/ 936)

İmam Buhârî'nin talabelerinin sayısı oldukça fazladır. Öğrencilerinin sayısı binlerle ifade edilmiştir. Hatta Firebri bu konuda şöyle demektedir; “*Sahih* eserini Buhârî'den doksan bin kişi duydu. Bu zamanda onu işitenlerden benden başka kalan olmadı. Buhârî'nin derslerinde yirmi binden fazla kişi bulunur, bunlar Buhârî'den hadis alırlardı” demiştir.¹¹

İmam-ı Buhârî ilim talep eden herkesin ilminden faydalanmasına izin verir, onlara bildiklerini öğretirdi. İlme hiçbir şekilde yasak konulamayacağını savunur bunu açıklarken de Hz.Peygamber (s.a.s)'in “*Sorulan soruyu öğretmekten kaçınanın ağzına ateşten gem vurulacağı*”¹² hadisini delil olarak gösterirdi. Buhârî hayatın son zamanlarında memleketinden ayrılmak zorunda kaldı. Semerkant'a gitmek için yola çıkmış, akrabalarını ziyareti sonrası Hartenk kasabasında hastalanmış Semerkant'a ulaşmadan 256 hicri yılında vefat etmiştir.¹³

¹⁰ Mehmed Sofuoğlu, *Sahih-i Buhari ve Tercumesi*, Ötüken Yay. İstanbul, 1987, I, s.49

¹¹ Mehmed Sofuoğlu, *Sahih-i Buhari ve Tercumesi*, I, s.53

¹² Tirmizî, *İlim* 3; Ebû Dâvûd, *İlim* 9; İbni Mâce, *Mukaddime* 24.

¹³ M.Mustafa el-Azami, “*Buhârî Muhammed b. İsmail*”, DİA, VI, s.368

1.1.2.Buhârî'nin Sahîhi

İmam Buhârî'nin sahih kitabının tam adı; el-Camiu'l-Müsned es-Sahihu'l-Muhtasar min Umûri Rasulillah (s.a.s) ve Sünenihi Eyyâmih'dir. Buhârî'nin Sahih kitabını telif etmesinin sebebini İbn Hacer şöyle izah eder¹⁴: “*Buhârî kendisinden ilim aldığı ve değer verdiği hocası İshak b. Rahuye'nin Peygamber efendimizin sahih olan hadislerini çok geniş kapsamlı olmamak şartı ile bir kitapta toplayıp bir araya getirseniz diye temennide bulunması üzerine telif etmiştir.*”¹⁵ Diğer bir görüşe göre Buhârî şöyle anlatmaktadır: “*Rüyamda Hz. Muhammed (s.a.s) gördüm. Yanlarında oturuyor ve elimdeki yelpazeyi Hz.Peygambere doğru sallayıp, mübarek bedenini serinletip yüzüne yaklaşmak isteyen haşeratı uzaklaştırıyordum.*” Bazı rüya tabir eden kişilere sordum, bu rüyâmı, Sen “*Hz.Muhammed (s.a.s)'in sünnetini, hadislerini ona nisbet edilen yalanlardan ayırırısın*” diye tabir ettiler. Bu olaydan sonra çok çalışarak, sahih hadisleri topladım.¹⁶

Buhârî, bütün kitaplarını üç kere tashih ettiğini söylemektedir. Bu bilgi onun, kitaplarını sürekli kontrol edip birden çok defa gözden geçirdiğini göstermektedir. Buhârî'nin eserini altı yüz bin hadis içinden seçerek on altı yılda yazdığı kitabına bir hadisi yerleştirmeden önce istiharede bulunduğu, abdest alıp iki rek'at namaz kıldığı¹⁷ ve güvenilirliğinden emin olduktan sonra kitabına aldığı rivayet edilmektedir.¹⁸

Sahîh (el-Câmi) isimli eseri, İmam-ı Buhârî'den çok fazla kişi dinlemiştir. Ancak bu hadisleri sonraki dönemlere aktaran kişilerin sayısı çok azdır. Buhârî'nin Sahih-i'nde bulunan rivayetleri aktaran râvilerin sayısı sadece beştir. Araştırmamız da bu râvilerin isimlerini sınırlı olarak ele aldık.

İmam-ı Buhârî'nin Sahih-i'ndeki hadislerin çeşitli bablarda (konular) tekrar edildiği görülmektedir. Bu konuda İmamı Nevevi şöyle demiştir; Buhârî'nin hadisleri çeşitli konularda tekrar etmesinin amacı ve gayesi kitabını çoğaltmak değil hadislerden hüküm çıkarmak ve usul, fûru, emsal, züht gibi konularda istidlal edip delil getirmektir. Aynı şekilde Buhârî Sahihi'nde hadisi sened ve metin yönüyle

¹⁴ İbn Hacer, *Hedyü's-Sari Mukaddimetü Fethi'l-Bari*, Mektebetü'l-Melik, Riyad, 2001, s.9

¹⁵ İsmail Lütfü Çakan, *Hadis Edebiyatı*, MÜİFY. İstanbul, 1985, s.48

¹⁶ İbn Hacer, *Hedyü's-Sârî*, s.14

¹⁷ Abdulvahap Özsoy, *Buhârî Nüshaları ve Nüsha Farklılıklarının Mahiyeti Üzerine*, Fenomen yay., Kayseri, 2016, s.37

¹⁸ Mehmet Eren, *Buhârî'nin Sahîh'i ve Hocaları*, Nükte Kitap, Konya, 2003 s.34

birden çok yerde tekrarlamıştır. Bunun sebebi ise isnadda veya metinde bulunan kapalılığı yani anlaşılması zor olan şeyleri açıklamaktır.

Buhârî'nin Sahih-i'ndeki hadislerin sayıları alimler tarafından ihtilaf konusu olmuştur. Sadece hadis sayısı değil, kitap ve bab sayısında ihtilaf konusu olmuştur. İmam'ı Nevevi'ye göre hadislerin tekrarlarıyla birlikte hadis sayısı 7275'dir. Tekrarsız olarak ise 4000'dir. İbn Hacer'e göre ise; Buhârî hadislerinin toplamı 7397 hadistir. Bu sayımda muallak mutabalar hariçtir. Muallak¹⁹ ve mutabaa²⁰ olan hadisler de ilave olunursa toplam hadis sayısı dokuz bini geçmektedir. Sahih-i Buhârî'de bulunan kitap, bab ve hadislerin sayısında alimler tarafından ittifak edilmemesinin sebebi; Sahih-i Buhârî'nin bazı nüshalarında farklılıkların olmasıdır. İki isnadla rivayet edilen hadislerin bazı alimlerce bir hadis, diğerlerine göre de iki hadis olarak kabul edilmesi, bir hadisin birkaç yerde geçmesi sebebiyle iki ayrı hadis kabul edilmesidir.²¹

¹⁹ Senedin ilk tarafından bir veya daha fazla râvisi düşürülmüş hadis.

²⁰ Tek veya garîb olduğu zannedilen hadisin başka senedlerle nakledildiğinin ortaya çıkması.

²¹ Mehmed Sofuoğlu, *Sahih-i Buhari ve Tercumesi*, I, s.58

1.2. VASIYET KELİMESİNİN TAHLİLİ

Bu bölümde vasiyet kelimesinin sözlük anlamı, terim anlamı ve Kur'an-ı Kerimde hangi manalarda kullanıldığı açıklanmıştır.

1.2.1.Vasiyet Kelimesinin Sözlük Anlamı

Vasiyet, v-s-y kökünden türetilen **وصي** fiilinin “Evsâ yusî” den masdardır. Birini vasiyeti yerine getirmek üzere tayin etmek, tavsiye, öğüt, nasihat, talimat, sipariş istek, direktif, teklif anlamlarına gelmektedir.²² Ê'sâ, (اِصَى) bir kişinin bir başkasından işinin yapılmasını talep etmek için kullanılır.²³ Bununla birlikte bitişirmek; bağlamak; önermek; yüksek bir payede, mevkide iken düşmek; basit, bayağı hale gelmek, hafif tabiatlı bir kimsenin ağırlaşması, vakar ve temkin sahibi olması; bir şeyin başka bir şeye bitişmesi, ulaşması anlamlarına da gelir.²⁴ Vasiyet, kişinin dünya hayatında veya ölümünden sonra belli bir görevi yerine getirmek üzere başkasından talepte bulunmasıdır. Arapça sözlükte kişinin ölümünden sonra geride bıraktığı mal varlığında akrabalarının tasarrufta bulunmak üzere şu kişiyi vasi kıldı anlamında “Evsaytu lehu” veya “ileyh” denir. Bu anlamı ile de visayet - vasîlik lafzı yaygınlık kazanmıştır.²⁵ Türkçe sözlüklerde ise bir kimsenin ölümünden sonra yapılmasını istediği şey diye isimlendirilir.²⁶

1.2.2.Vasiyet Kelimesinin Terim Anlamı

Kişinin mal varlığını, ölümünden sonra bir ya da birçok kişiye veya hayır kurumlarına bağış yoluyla mülk olarak vermesine veya temlik etmesine vasiyet denir.²⁷ Mülk olarak verilen şeyin bir ayn veya menfaat olması arasında fark yoktur²⁸. Böylelikle vasiyet; satış, hibe, kira menfaati gibi aynın temlik edilmesinden ayrılabilir. İleri bir tarihte yapılacak olan kiralama akdi ile ölümünden sonraki

²² Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, Dağarcık yay. İstanbul, 1995, s.988

²³ Mehmet Sofuoğlu, *Sahîh-i Buhârî ve Tercemesi*, Öteken Yay. İstanbul, 1987, VI, 2580

²⁴ İbn Fâris, *Mu'cemu Mekâyisi'l Luğa*, Daru'l Fikir, Beyrut, 1979, VI, s.116

²⁵ Vehbe Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, Feza Yay. 1994, X s. 134

²⁶ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yay. 2005, İstanbul III. s.3302, Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Aydın Yay. 2013, s.1138

²⁷ Hüseyin Karapınar, “Vasiyet” Ş.İslam Ansiklopedisi, Şamil Yay.2000, VIII, s 197

²⁸ Kamil Miras, *Tecrid-i Sarih*, DİB. Yay.1984, VIII, s.197

bir zamana izafe edilen vasiyet birbirinden ayrılmaktadır. Ayrıca vasiyet ölümden sonrası için geçerli olmak üzere bedelsiz bir teberru veya temlik olan hibeden de ayrılmaktadır. Bu sebeple hibe hayatta iken söz konusu olur. Vasiyetin bu tanımı bir borcu ibrâ etmeyi de kapsar. Çünkü ibrâ, borçluya borcun temlikidir.²⁹

1.2.3. Kurân-ı Kerimde Vasiyet Kelimesi

Kurân-ı Kerim’de V-S-Y kökü on üç sûrede, yirmi bir ayette toplam otuz iki defa geçmektedir.³⁰ V-S-Y kökü, bazen mâzî³¹ ve muzâri fiil³² bazen de isim kalıbında³³ kullanılmıştır. Kur’an’da mushaf tertibine göre genel kullanımı ise; Bakara sûresi’nin 132, 180, 182, 240. ayetleri, Nisâ sûresi’nin 11, 12, 131. ayetleri Mâide sûresi’nin 106. Ayet-i, En’âm sûresi’nin 144, 151, 152, 153. ayetleri, Meryem sûresi’nin 31. Ayet-i, Ankebût sûresinin 8. Ayet-i, Lokman sûresinin 14. Ayet-i, Yâsin sûresi’nin 50. Ayet-i, Şûra sûresi’nin 13. Ayet-i, Ahkâf sûresi’nin 15. Ayet-i, Zâriyat sûresi’nin 53. Ayet-i, Beled sûresi’nin 17. Ayet-i, Asr sûresi’nin 3. Ayet-i olmak üzere toplam 13 sûrededir.

Kur’anı Kerim’de V-S-Y kökü bir çok türevde bulunduğundan dolayı manalarında farklılık olabilmektedir. Genel olarak şu şekilde Türkçeye tercüme edilmiştir:

a-Vasiyet etmek³⁴

b-Emretmek³⁵

c-Tavsiye etmek³⁶

d-Ferman buyurmak³⁷

Diğer meâllerde, önermek³⁸, öğütlemek³⁹, görev vermek⁴⁰ anlamındadır kullanılmıştır.

²⁹ Vehbe Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, X, s.135

³⁰ Râğîb el-İsfahânî, *Müfredât*, Dar eş-Şamiyye, Beyrut, 1991s,681; Muhammet Fuâd Abdalbâki, *el Mucemu el- Müfrehes l i-Elfazi el-Kur’an*, Dar el-Marufe, Beyrut, 2012, s.765

³¹ Bakara 2/132

³² Nisa 4/12

³³ Yasin 36/50

³⁴ Elmalı M.Hamdi Yazır, *Kur’an-ı Kerim Meali*, 2/180; DİB, *Kur’an-ı Kerim Meali*, 2/180

³⁵ Heyet, *Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali*, 4/11, 6/144, 19/31,

³⁶ Elmalı M.Hamdi Yazır, *Kur’an-ı Kerim Meali*, 29/8, 31/14, 42/13, 46/15, 51/53, 90/17, 103/3

³⁷ Elmalı M.Hamdi Yazır, *Kur’an-ı Kerim Meali*, 4/12, 6/153

³⁸ Yaşar Nuri Öztürk, *Kur’an-ı Kerim Meali*, 29/8, Yeni boyut yay. İstanbul, 2016

³⁹ Muhammet Hamidullah. *Azîz Kur’an*. 29/8, Çev.M.Kanık, Beyan Yay., İstanbul, 2000

⁴⁰ Bekir Sadak, *Kur’an-ı Kerim ve Türkçe Anlatımı*, 29/8, Öteken yay., İstanbul, 1989,

1.2.4. Hadislerde Vasiyet Kelimesi

Vasiyet ve Vesâye kelimeleri hadislerde çokça geçmektedir. Kütüb-i Sitte olarak bilinen en güvenilir altı hadis kitabının müellifleri kitaplarında “*Kitabu'l Vesaya*” adı altında bölümler açmışlar, konu ile ilgili hadisleri burada zikretmişlerdir. Hadislerde vasiyet kelimesi genel manada kişinin vefatından sonrası için mal varlığından bir kısmını bağışlaması veya bazı şeylerin yapılmasını istemesi⁴¹ olarak kullanılmıştır. Mesela bir hadis-i şerifte;

مَا حَقَّ أَمْرِي مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ يَبِيتُ لَيْلَتَيْنِ إِلَّا وَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ.

“*Rasûlullah (s.a.s) şöyle demiştir: Vasiyet edebilecek durumda olan bir Müslümanın yanında vasiyeti yazılı bulunmadıkça iki gece geçirmesi caiz olmaz*”⁴²
Bu ve benzer hadislerde, gerek erkek gerek kadın olsun mal varlığı üzerinde vasiyet hakkı tanınmış ve vasiyet teşvik edilmiştir.

1.2.5. Vasiyetin Tarihine Genel Bir Bakış

Vasiyet, Kur'an, sünnet ve icma ile meşruluğu kabul edilen sözleşmelerden biridir. Geçmiş dönemlere bakıldığında vasiyetin, İslâm dininden önce de var olduğu bilinmektedir. Bununla beraber vasiyetteki tasarruf hakkı bazı dönemlerde değişkenlik göstermiştir. Günümüzdeki vasiyet şekli ile aynı olmayıp bazı farklılıklar olmuştur. Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim de bizzat V-S-Y kökünden türemiş olan وصينا kelimesini tavsiye ettik anlamında “*Allaha karşı durmaktan (Allah'tan Korkun) sakının diye tavsiye ettik*”⁴³ şeklinde zikretmiştir. Aynı şekilde Hz. İbrahim (a.s) ve Hz.Yakub'un (a.s) kendi oğullarına vasiyeti⁴⁴, bu uygulamanın önceki dinlerde de var olduğunu göstermektedir.

Vasiyet uygulaması bazı dönemlerde zulüm ve haksızlık ile birlikte yapılmıştır. Örneğin Roma hukunda aile reisinin vasiyet yoluyla, herhangi bir kayıt tanımadan tasarruf hakkı vardı. Yabancı birisine vasiyette bulunabilir ve bütün çocuklarını miras hakkından mahrum edebilirdi. Daha sonra babanın, mirasının dörtte birini çocukları için muhafaza etmesinin gerekliliği kabul edildi. Ancak bu

⁴¹ Heyet, *Hadislerle İslam*, D.İ.Başkanlığı, V s. 293

⁴² Buhari, *Kitâbul Vesaye I*

⁴³ Nisâ, 4/ 131

⁴⁴ Bakara, 2/132

çocukların, kendilerine miras bırakacak olan kişiyi ileri derecede kızdırıp öfkeliendirecek, hoşuna gitmeyecek herhangi bir davranış göstermemeleri şartı da arandı.⁴⁵ İslam öncesi Araplardaki vasiyette, terekenin taksiminden çok, mirasçılara verilen emir ve talimatlar bahis mevzu olmuştur.⁴⁶ Cahiliye dönemindeki Araplar ise başkalarına karşı övünmek ve gösteriş için yabancılara vasiyette bulunuyor, yakınlarını yoksulluk ve zaruret içersinde bırakıyorlardı. Mal sahibi istediğine vasiyette bulunabilir veya bütün çocuklarını miras hakkından mahrum edebilirdi. İslam dini geldiğinde vasiyeti hak ve adalet esasları doğrultusunda düzeltti.

İslâm dininde, kulların dünya ve ahiret ihtiyaçları göz önünde bulundurularak vasiyet hakkı verilmiş bununla birlikte bu hakla ilgili bazı düzenlemeler getirilerek ölen şahsın yakınları ve vasiyet edilen kişilerin haklarının korunması, toplum düzeninin bozulmaması ve bütün hak sahiplerinin haklarının korunması amaçlanmıştır.

Allah Rasulü (s.a.s) şöyle buyurmuştur, “*Allah, yaptığınız iyiliklere eklenmek üzere dünyada yaşarken yapacağınız hayırlar dışında iyilikte bulunabilmeniz için ölüm anında malın üçte birini vasiyet etme hakkı vermiştir*”.⁴⁷ Bu hadiste vasiyetin meşruluğuna ve sebebine işaret edilmiştir.⁴⁸ Vasiyetin tek taraflı olmadığı vasiyet edenin de edilenin de güzel ve doğru bir iş yaptığı ifade edilmiştir. Çünkü vasiyet eden, ölümünden sonra hayırla anılmakta, miras hakkı bulunmayan akrabalarını gözeterek onların zor durumda kalmalarını önlemekte, yaşarken iyiliği görülen kişileri ödüllendirme ve toplum yararına dönük hizmetlere katkıda bulunma gibi hedefleri gerçekleştirir.

⁴⁵ Vehbe Zuhaylî, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, X, s 133

⁴⁶ Heyet, *İslam Ansiklopedisi, İATCEB Lügati*, XIII, 230

⁴⁷ İbn Mâce, *Vesâya*, 5

⁴⁸ Abdüsselam Arı, “*Vasiyet*” DİA XXXXII, s.554

İKİNCİ BÖLÜM

SAHİH-İ BUHÂRÎ'DEKİ VASIYETLE İLGİLİ HADİSLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1.Sahih-i Buhârî'nin Vasiyet Bölümüne Genel Bir Bakış

Kitâbu'l-Vesâyâ, Sahih-i Buhârî'nin 55. Bölümü(Kitabı)'dır. Bu bölümde 36 bâb başlığı altında 43 hadis yer almaktadır. Vasiyet bölümünden önce Kitâbu'ş-Şurût sonrasında ise Kitâbu'l-Cihâd ve's-Siyer bölümleri yer alır.

2.1.1.Bab Başlıklarının Analizi

Buhârî, Sahih adlı kitabını farklı bablara ayırmış, her baba ise onunla ilgili hadisleri alarak konusuna mutabık bir isim vermiştir. Unvan/Bab manasına gelen bab başlıklarında da bazen ayetin manası veya sadece konu ile ilgili kısmı zikretmiş, bazen de konu ile ilgili kendi görüşlerini aksettiren ifadeler yer vermiştir. Bununla birlikte bab başlıkları farklılık göstermektedir. Çoğunlukla fikhî bir hüküm anlatan ibareler kullanmıştır. Bu sebeple “فقه البخاري في تراجمه” Buhârî'nin fikhî düşünceleri konu/bab başlıklarından anlaşılmaktadır, şeklinde dile getirilmiştir.⁴⁹ Öte yandan Sahîh-i Buhârî, Kitab-ı Mübin'den sonra en güvenilir kaynak olarak kabul edilmekle beraber, üzerinde çalışma yapan kişiler tarafından bazı eleştirilere maruz kalmış, hakkında çeşitli ihtilaflar olmuştur. Bu ihtilafların en önemliside, tercemelerde Buhârî'nin hocalarına benzediği, onlarla aynı metodu kullandığı savunulurken İbn Hacer ise bu görüşler üzerinde daha önce hiçbir alimin durmadığını ifade ederek Buhârî'nin hocalarını taklit etmediği fikrini savunmuştur. Buhârî'nin Kaynakları” isimli eserinde Fuat Sezgin konuyu Buhârî'nin Sahîh'inin bablarının tasnifinde kendinden evvelki edebiyata tâbi olması başlığında ele almıştır.⁵⁰ Diğer bir ihtilaf ise; Buhârî'nin bâb başlıklarını koyduktan sonra bâba uygun hadis bulduğu veya hadisleri kitap ve bâblara ayırdıktan sonra başlıkları tespit ettiği hususundadır. İslam

⁴⁹ Fuad Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları*, Otto yay., Ankara, 2012 s.108; İsmail Lütfü Çakan, *Hadis Edebiyatı*, MÜİFY.,İstanbul, 1985, s.81

⁵⁰ Fuad Sezgin, *Buhârî'nin Kaynakları* s.105

alimlerinin genel görüşü Buhârî'nin hadisleri bablara böldükten sonra bâb başlıklarını kendi görüşleri ile koyduğu yönündedir.⁵¹

Buhârî'nin bâb başlıklarını nasıl tertip ettiğine dair yapılan tespitleri incelediğimizde, aşağıdaki maddeler halinde verdiğimiz örneklerle karşılaşıyoruz.

1-Hadislerle mana bakımından mutabık olan bâb başlıklarının konulması

Mesela, Buhârî, vasiyetler bâbında *“Rasûlullah (s.a.s) şöyle demiştir: Vasiyet edebilecek durumda olan bir Müslümanın yanında vasiyeti yazılı bulunmadıkça iki gece geçirmesi caiz olmaz”*⁵² hadis-i şerifine, bab başlığı olarak “vasiyetler ve Hz. Peygamber (s.a.s)’in Kişinin vasiyeti başucunda yazılıdır buyruğu” başlığını kullanmıştır.

2-Hadis metninin tamamının veya bir kısmının yer aldığı bâb başlıkları

Mesela, “Şahsın öldükten sonra miras sahiplerini zengin olarak bırakması, mirasçıları insanlara muhtaç bırakmasından daha faziletlidir” bâbındaki şu Hadis-i Şerif; *“Sa’d b. Vakkas şu şekilde rivayet etmiştir; Ben Mekke’de hasta olarak bulunurken Hz. Muhammed (s.a.s) hasta ziyaretine geldi. Sa’d b. Vakkas zamanında hicret edip ayrıldığı bu topraklarda ölmek istemiyordu. Hz. Peygamber (s.a.s) Sa’d için şöyle dua etti, “Allah Sa’d b. Afra’ya merhameti ile muamelede bulunsun” Sa’d b. Vakkas devamında şöyle anlatıyor: Ben “Ya Rasullah (s.a.s), malımın tamamını vasiyet etmek istiyorum” diyerek talepte bulundum. Allah Rasulü (s.a.s) “Hayır” diyerek öyle yapmamamı istedi. Öyle ise malımın yarısını vasiyette bulunayım dedim. Allah Rasulü aynı şekilde malımı yarısını da vasiyet etmemem gerektiğini söyledi. Bu sefer üzerimde bulunan malın üçte birini vasiyette bulunayım dedim. Hz.Peygamber (s.a.s) “Evet üçte birini vasiyet için yeterlidir” buyurdu. Vasiyetin üçte biri de fazladır. Ey Sa’d senin, miras hakkı bulunanları zengin olarak bırakman, mirasçıları insanlara muhtaç halde bırakmandan daha faziletlidir. Öyle durumda yaptığın her türlü harcama sadakadır. Hatta eşinin ağzına koyacağın bir lokma dahi sadaka olacaktır. Ey Sa’d Allah’tan ümit ederim ki Rabbim seni bu hastalıklardan kurtarır da, bazı insanlar faydalanır, bazı insanlar da zarar görür, buyurdu.” Hz.*

⁵¹ Fuad Sezgin, *Buhârînin Kaynakları*, s.105

⁵² Buhari, *Kitâbul Vesaye I*

Muhammed'in (s.a.s) bu sözleri söylediği günlerde Sa'd b. Ebi Vakkas'ın mirasçısı olarak bir kızı bulunuyordu.⁵³

3-İstifham edatı kullanılan bâb başlıkları

Mesela “Yakın akrabalar içine çocuklar ve kadınlar dahiller midir?”⁵⁴ bab başlığı.

4-Kendi şartına uymayan hadisin yer aldığı bâb başlıkları

Mesela Buhâri kendi şartlarına uygun olmayan “Hiç bir namaz taharetsiz kabul edilmez⁵⁵” anlamındaki Hadis-i şerif'i bab başlığı olarak kullanmış bu bab başlığı altında kendi şartına uygun olan, Ebu Hureyre (r.a)'den nakledilen Hadis-i Şerif'i zikretmiştir. Ebu Hureyre (r.a), Hz.Peygamber (s.a.s) “Hades yapan birinin abdest alıncaya kadar namazı kabul olunmaz”, hadisini naklettiğinde yanlarında bulunan Hadramevtli bir kişi hades nedir diye sualde bulundu. Ebu Hureyre (r.a) şu şekilde izahda bulundu. “Hades, sesli veya sessiz yellenmedir.”⁵⁶

5-Bir Ayetin tamamının veya bir kısmının yer aldığı bâb başlıkları

Mesela, “Allahu Teâla'nın “Miras paylaşımı ölen kişinin yapacağı vasiyetin ardından ve borcunun ödenmesinden sonradır” Ayetinin te'vili”⁵⁷ bab başlığı

6-Bir hükmün veya bir olayın zuhurunun yer aldığı bâb başlıkları

Mesela, “Malın en çok üçte bir miktarının vasiyet edilmesi”⁵⁸ bab başlığı

7-Sahabe veya tabiûn sözünün yer aldığı bâb başlıkları

Mesela, “Uyluk(baldır) hakkında Ebu Abdullah şöyle dedi”⁵⁹ bab başlığı

8-“Şöyle diyenlerin” veya “ şu görüşü savunanların” şeklindeki ifadelerin bâb başlığı olarak kullanılması

Mesela, “Velî den habersiz yapılan nikâh akti kabul edilmez diyen kimsenin sözü”⁶⁰

9-Şart ve cevap şeklindeki bâb başlıklarının kullanılması

Mesela, “İslâm dini hakikat üzerinde değil de, zorla boyun eğme veya ölmekten korktuğu için olduğu vakit kabul edilmez”⁶¹ bab başlığı

⁵³ Buhari, *Kitâbul Vesaye* 2

⁵⁴ Buhari, *Kitâbul Vesaye* 11

⁵⁵ Müslim, *Taharat* 1

⁵⁶ Buhari, *Kitâbul Vudû* 1

⁵⁷ Buhari, *Kitâbul Vesaye* 9

⁵⁸ Buhari, *Kitâbul Vesaye* 3

⁵⁹ Buhari, *Kitâbul Salat* 12

⁶⁰ Buhari, *Kitâbul-Nikah* 37

⁶¹ Buhari, *Kitâbul-İman* 18

10-Hadislerden hüküm çıkararak bâb başlıklarının konulması

Mesela, “ilim sahibi ve fazilet sahibi olanlar diğerlerine göre imamete uygundurlar”⁶² bab başlığı

11- Bab başlığı olan ancak altında hadis bulunmayan bâb başlıklarının yer alması

Mesela, “Korku sırasında tek olarak (düşman keşfine) çıkmak”⁶³

12- Başlık olarak sadece “bâb” kelimesinin kullanılması

Mesela, Buhâri bu gibi yerlerde sadece bâb kelimesi ile yetinmiştir. Bâb lafzının yanında hiçbir ifade kullanmamıştır.⁶⁴

13- Muallak hadislerden meydana gelen bâb başlıklarının bulunması⁶⁵

Mesela, “Sadakada gösteriş yapma”⁶⁶ bu bâbda ayet-i zikrettikten sonra İbn Abbas’tan ve İkrime’den ayetle ilgili rivayetleri muallak olarak zikretmektedir. Sözü edilen bu başlıkların hepsinin vasiyetler bölümünde bulunmadığını görmekteyiz. Bir hükmün veya bir olayın zuhurunun bâb başlığı olarak kullanılması 22 yerde, bir Ayetin tamamının veya bir kısmının bâb başlığı olarak kullanılması 8 yerde, bâb başlığında istifham edatinin kullanılması 4 yerde, hadislerle mana bakımından mutabık olan bâb başlıklarının kullanılması 1 yerde, hadis metninin tamamının veya bir kısmının bâb başlığı olarak kullanılması yine 1 yerde olmak üzere, toplamda 5 tip bâb başlığı olarak 36 bâb başlığının kullanıldığını söyleyebiliriz.

2.2.Senedlerin Değerlendirilmesi

Sened; hadisi birbirine rivayet ederek Hz.Peygamber’e ulaştıran kimselerin yani râvilerin tarihi sırasıyla zikredildikleri kısım, râvi isimler zinciridir. Abdullah b. Mübârek şöyle demiştir, (ö. 181) “İsnad dinin parçasıdır. Eğer isnad olmamış olsa idi isteyen herkes istediğini söylerdi”.⁶⁷ Süfyan es-Sevri (ö. 161) isnadın önemi ile ilgili şu şekilde söylemiştir “İsnad mü’minin silahıdır”, İbn Sirin (ö.110) ise konu ile ilgili “Bu ilim (yani isnad) dindir, dinini(isnadı) kimlerden aldığına dikkat et”⁶⁸

⁶² Buhari, *Kitâbul-Ezan* 46

⁶³ Buhari, *Cihad* 117

⁶⁴ Buhari, *İman* 38

⁶⁵ Ahmet Hulusi Köker, *Buhâri Kongresi Tebliğleri*, 18,20 Haziran 1987, Kayseri

⁶⁶ Buhari, *Zekat* 6

⁶⁷ İbn Salah, *Ulumu’l Hadis*, Dar b. Affan, Kahire, 2008 s:256; Suyuti, *Tedribu Er-Ravi*, Daru’l Taybe, Riyad, 2001, II, 2 s.605

⁶⁸ Abdulfettâh Ebû Gudde, *El-İsnad Mine’d-Dîn*, Mektebetu’i İslamiyye, Halep, 2014, s.17

şeklindeki sözleri ve açıklamaları bize isnada verilen değeri ve önemi çok açık bir şekilde göstermektedir. Hadis alimlerine göre isnad, hadisin olmazsa olmazıdır. Çünkü isnad hadisin garanti olması bakımından önemlidir. Bu garanti, isnad halkasında bulunan her râvi'nin güvenilir olması ile meydana gelir. Ancak hadis zincirinde bulunan râvilerin güvenilirliği kesin olmazsa bu garanti ortadan kalkar. İslam âlimlerinin bilhassa muhaddislerin çok önem verdiği isnad sistemi, müslümanlara has bir meziyet olarak kabul edilmiştir. Nakil yoluyla gelen her ilimde isnad ilk şarttır. Hadisler, sahâbe ve tâbiîn sözleri ve içtihatları, her türlü tağyir ve tebdilden korunmuş olarak, isnadlar vasıtasıyla sonraki nesillere ulaşmıştır.

Vasiyet bölümündeki senedler üzerinde yapılan analizde takip edilen yol şu şekildedir; ilk olarak Buhâri'nin senedlerinde geçen râvilerin kimlikleri hakkında bilgi verildi. Bunun sebebi, Sahih'de râvilerin kısa isimlerle verilmiş olmasıdır. Râvilerin kısa isimlerle verilmiş olması karışıklığa neden olmaktadır; kimlik tespiti yapılarak bu karışıklığın önüne geçilmiştir. Râvi tespitinde ismi, künyesi ve muhaddisler tarafından yapılan değerlendirmeler yapılmıştır. Daha sonra vasiyet bölümündeki bütün hadislerin râvi sened zinciri çıkarılmıştır. Bu sened şeceresi ortak senedleri bulmamıza, âli isnad, nâzil isnad tespiti yapmamıza ve hangi yollarla rivayet edildiğini daha kolay anlamamıza yardımcı olmuştur. Sened analizinde vasiyet bölümündeki hadislerin hangi sahabe yolu ile rivayet edildiği tespit edilmiş ve sistematik şeceresi çıkarılmıştır.

2.2.1. Vasiyet Bölümünde Rivayetleri Yer Alan Sahabiler

Hadis ilminde, râvilerin ilk tabakasını teşkil eden sahâbenin bilinmesinin büyük önemi vardır. Çünkü sahabe Kur'anda ve Sünnette övülen en hayırlı nesildir. Kur'an ayetlerinin ve Hz.Peygamber (s.a.s)'in sünnetinin en güvenilir yolla gelişleri konusunda bizim önde gelen şahidlerimiz olup, dinin aslı ve edille-i şerriyye'nin ilk iki kaynağı olan Kur'an ve Sünneti Hz.Peygamber (s.a.s)'den alıp sonraki dönemlere aktarma ve tebliğ etme görevini en güvenilir şekilde ifa etmişlerdir. İşte bu yüce şahsiyetlerin hayat hikayelerini öğrenerek, onları kendine örnek almak her müslümanın en büyük arzusudur. Hadis ilimlerinde sahabilerin bilinmesi zikredeceğimiz sebeplerden dolayı çok elzemdir.

1. Sahabiler hadis zincirinde cerh ve ta'dil konusunda adil kabul edilmektedirler. Ancak râvi'nin rivayetinin tercih edilebilmesi için güvenilir kişiler tarafından tezkiye edilmiş olması gerekir.⁶⁹

2. Sahabe mürseli, Sahabinin başka bir sahabiden aldığı hadisi, aldığı sahabiye zikretmeden doğrudan Hz.Peygamber (s.a.s)'den almış gibi rivayet etmesidir. Bu rivayetler alimlerin ekseriyetine göre kabul edilmektedir.⁷⁰

3. Sahabelerin görüşleri birçok ilim ehline huccet kabul edilmiştir.⁷¹ Sahabi, sözlükte, bir kişi ile beraber olmak, onunla arkadaş ve dost olmak anlamlarına gelmektedir. Terim olarak ise; Hz. Muhammed (s.a.s)'i Müslüman olarak gören, Onun sohbetinde bulunan ve Müslüman olarak ölen kişiye denir.⁷² Hz.Peygamber (s.a.s)'in yol arkadaşları olan sahabiler kıtlık ve bollukta, savaşta ve barışta; hâsılı Hz. Muhamed (s.a.s)'in hayatında ona hep destek olmuşlardır. Dine ve Resulullah (s.a.s)'a teslimiyet ve bağlılıklarını hiçbir zaman bırakmamışlardır. Hz. Peygamber (s.a.s)'den sonra da bu teslimiyet devam etmiş, dinin doğru anlaşılabilmesi için birçok beldelere rihleler yaparak dini doğru şekilde tebliğ etmişlerdir. Yaşadıkları memleketlerde de İslam dinini doğru yaşayarak insanlara örnek olmuşlardır. Bu sebeple Allah Rasulü (s.a.s) ümmetinin sahabileri örnek almalarını tavsiye etmiş, sahabe yolunun kendisinin yolunun devamı olduğunu belirtmiştir.⁷³ Sahâbilerin İslam dinini tebliğ etmede başvurduğu yollardan biri de hadis rivayet-idir. Bazı sahabilerin ise az hadis rivayet ettiği bilinmektedir. Hz. Peygamber ile uzun süre beraber olan bazı sahâbîlerin az hadis rivayet etmesinin sebebi Resûl-i Ekrem'in kendisi adına yalan uyduranları ciddi şekilde uyarmasıdır.⁷⁴

Bazı sahâbîlerin de çok sayıda hadis rivayet etmesinin önemli bir sebebi hadis rivayetine duydukları özel ilgidir. Bunların başında tekrarları ile birlikte 5374 rivayet-iyle Ebu Hureyre (r.a) gelir. Ebu Hureyre (r.a) hadise olan ilgisini anlatırken şunları söylemektedir: “Muhacirler çarşıda ticaretle, ensar bağ ve bahçelerinde ziraatla uğraşırken ben karın tokluğuna Resûlullah'a hizmet eder, hadislerini toplar, böylece başkalarının bilmediği şeyleri öğrenirdim.”⁷⁵

⁶⁹ Mehmet Eren, *Hadis İlminde Rical Bilgisi ve Kaynakları*, İSAM yay. İstanbul s.343

⁷⁰ Mehmet Eren, *Hadis İlminde Rical Bilgisi ve Kaynakları* s.343

⁷¹ Mehmet Eren, *Hadis İlminde Rical Bilgisi ve Kaynakları* s.344

⁷² Heyet, *İslam Ansiklopedisi, İATCEB Lügati*, IV, s.370

⁷³ Tirmizî, *İmân*, 18

⁷⁴ Buhârî, *İlim* 38; Müslim, *Zühd*, 72

⁷⁵ Müslim, *Fezâilü's-Sahabe* 159, Buhârî, *İlim*, 42;

Sahih-i Buhâri’de vasiyet bölümünde yer alan 43 rivayetin dokuzunu Enes b. Malik, sekizini Abdullah b. Abbas, sekizini Abdullah b. Ömer, altısını Ebu Hureyre, beşini Hz. Aişe, ikisini Said b. Ebi Vakkas rivayet etmiştir. Amr b. Haris, Cabir b. Abdullah, Osman b. Affan, İbn Ebi Evfa, Hakim b. Hizam ise birer hadis rivayet etmişlerdir.

Hadisleri Rivayet Eden Sahâbilerin Hadis Sayıları

Sahabenin İsmi	Rivayet Sayısı
Enes b. Malik	9
Abdullah b. Abbas	8
Abdullah b. Ömer	8
Ebu Hureyre	6
Hz. Aişe	5
Said b. Ebi Vakkas	2
Amr b. Haris	1
Cabir b. Abdullah	1
Osman b. Affan	1
İbn Ebi Evfa	1
Hakim b. Hizam	1

2.2.2. Râvi Sahabilerin Kronolojik Tanıtımı

Hadis rivayetinde, hadisin sıhhatini kontrol edebilmek için bazı sistemler geliştirilmiştir. Bu sistemlerin en önemlisi sened zinciri ve sened içerisinde bulunan râvilerin cerh ve ta’dile tabi tutulmasıdır. Abdullah b. Mübarek (ö. 181)’in şu sözü senedin önemini en güzel şekilde açıklamaktadır; “Eğer sened olmamış olsa idi, insanlar aklına geleni rivayet etmeye başlardı.”⁷⁶ Cerh; adalet ve zabt sıfatlarını zedeleyecek bir problemin varlığında râviyi tenkid ederek rivayetlerinin iyice araştırılmasını istemektir. Ta’dil ise; râvinin adalet ve zabt yönünden güvenilir olduğuna hükmederek rivayet ettiği hadislerin sıhhatli olduğunu kabul etmektir. Kişiler hakkında konuşmak, yani gybet dinimizde yasaklanmış olmasına rağmen,

⁷⁶ Müslim, *Mukaddime*, 15

cerh ve ta'dilin, dinin korunmasına yönelik hayır amaçlı bir bilimsel faaliyet olması dolayısıyla, asla gıybet sayılmayacağı kabul edilmiştir.⁷⁷

Bütün bunlardan anlaşıldığına göre hadisin güvenilir olarak kabul edilebilmesi için isnadın dolayısıyla râvilerin çok titiz bir şekilde tahlil edilmesi gerekmektedir. Araştırmamızın bu kısmında sahâbi râvileri baz alarak isnad şeceresi çıkarılmıştır.

Bu râvi zincirini yapmamızın sebebi; vasiyet bölümünde bulunan râvilerin sistematik olarak görülmesini ve güvenilirlik derecesinin bilinmesini, okuyucunun zihninde oluşmasını sağlamaktır.

2.2.2.1. Osman b. Affan (ö. 35/ 656)

İsmi, Osman b.Affan b. Ebi el- As b. Umeyye b. Abdu Şems el- Emivi'dir. Hz.Ebu Bekir'in daveti ile ilk Müslüman olan sahabilerdendir.⁷⁸ Hz.Ebu bekir ve Hz.Ömer den sonra halifelik vazifesini üstlenerek şehadetine kadar bu görevi sürdürmüştür. Hz. Peygamber (s.a.s)'in iki kızı ile evlenmiş bu nedenle iki nur sahibi manasına gelen zinnûreyn lakabını almıştır. Eşleri Hz.Peygamber (s.a.s) hayatta iken vefat etmiş, bunun üzerine evlenecek başka kızı olsaydı onu da Hz.Osmana nikâhlayacağını belirterek iltifatta bulunmuştur. Hadis rivayet-i konusunda çok titiz davrandığı, sahabiler arasında hadisleri ondan daha tam ve güzel şekilde rivayet eden kişi olmadığı bununla birlikte hadis rivayetinden çekindiği rivayet edilmiştir.⁷⁹

Sahîhi Buhârî'nin vasiyet bölümünde 1 hadis rivayet-i vardır. Ebu Abdurrahman tariki ile rivayet edilmiştir.

- 1- (قال) Abdân > (أخبرني) Osman b. Meymûn > (عَنْ) Şu'be > (عَنْ) Ebî İshak > (عَنْ) **Ebî Abdurrahman**

⁷⁷ Kadir Gürler, *Cerhin Gıybet Olup Olmadığı Yönündeki Tartışmalara Eleştirel Bir Katkı*, DBAAD, Samsun, 3, 33-48, 2004

⁷⁸İbn Hacer, Ahmed ibn. Ali ibn. Hacer el-Askalani, *el-İsabe fi Temyizi es-Sahabe*, Beyrut, 1994, IV.377

⁷⁹ İsmail Yiğit, "Osman", DİA, XXXIII, s.440

2.2.2.2. Ka'b b. Mâlik (ö. 50/ 670)

Ka'b b. Malik b. Ebi Ka'b el-Ensari es-Selemi el-Medeni⁸⁰ el-Hazreci'dir⁸¹ İslamiyetten önce künyesi Ebû Bişir'di. Hz. Muhammed (s.a.s) Ka'b'a büyük oğlu oğlu Abdullah sebebiyle Ebû Abdullah künyesini vermiştir.⁸² Hz. Muhammed (s.a.s) (s.a.s) Mekke'den Medine'ye hicret etmeden önce Medine'de Müslüman olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s) ile Mekke'de buluşmak ve onu Medine'ye davet etmek üzere bulunan Ensar heyeti ile birlikte Mekke'ye giden kabile içerisinde bulunmuştur. Ka'b'ın şair olduğunu öğrenen Hz. Muhammed (s.a.s) memnuniyetini dile getirmiştir.

Hz. Muhammed (s.a.s) ile birlikte Tebuk Gazvesi dışında tüm gazvelere katıldığı rivayet edilmiştir. Tebuk Gazvesine katılma niyetinde olduğu ancak meyve bahçeleri ve gölgeliklere düşkünlüğü yüzünden nefesine yenik düşerek gazveye gitmediği rivayet edilmiştir.⁸³ Hz. Muhammed (s.a.s) Tebuk Gazvesinden Medine'ye döndüğünde, Ka'b; gazveye neden katılmadığını itiraf etmiştir. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s) Ka'b'a Allah'ın hükmü gelinceye kadar boykot uygulamış, elli günün ardından nazil olan ayetler ile Ka'b ile birlikte iki sahabinin de bağışlandığı bildirilince boykot sonlandırılmıştır.⁸⁴

Kahire Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde, Sami Mekki tarafından Ka'b b. Malik'in şiirleri üzerine yüksek lisans çalışması yapılmıştır. Ka'b b. Malik Hz. Peygamber'den seksen hadis rivayet etmiştir. Bu hadislerin tamamı Ahmet b. Hanbel'in Müsned'inde mevcuttur. Sahih-i Buhârî ve Sahih-i Müslimde üç hadis rivayet etmiştir.⁸⁵

Sahîhi Buhârî'nin vasiyet bölümünde 1 hadis rivayet-i vardır. Abdullah b. Ka'b tariki ile rivayet edilmiştir.

(حَدَّثَنَا) Yahya b. Bukeyr > (حَدَّثَنَا) el-Leys > (عَنْ) el-Ukayli > (عَنْ) İbn eş-Şihab > (اخبرني) Abdurrahman (اخبرني) Abdullah b. Ka'b (قال) **Ka'b b. Malik**

⁸⁰ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, s.461

⁸¹ Ebû Nuaym Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî, *Marifetus-Sahabe*, Darul Vatan, Riyad, 1998, s.2366

⁸² İbn Hacer, Ahmed b.Ali b.Hacer el-Askalani, *el-İsabe fi Temyizi-s Sahabe*, V, s 457

⁸³ Buhârî, *Cihad*, 103

⁸⁴ Tevbe 9/11

⁸⁵ M.Yaşar Kandemir, "Ka'b b. Mâlik", DİA, XXIV. s.5

2.2.2.3. Amr b. el-Hâris (ö. 51/ 671)

Amr b. Haris b. Ebi Dirar b. Habib b. Âiz b. Malik⁸⁶ b. Hüzeyme b. Sa'd Malik b. Amr'dır. Beni Müstalik kabilesinin lideri el-Haris b. Ebu ed-Darir'in evladı olarak dünyaya gelmiştir.⁸⁷

Amr b. Haris b. Ebî Dırâr b. Habîb b. A'iz b. Mâlik Benî Müstalik kolunun reisi Hâris b. Ebu Dırâr'ın oğlu olarak dünyaya geldi. Hz. Muhammed (s.a.s)'in eşi Cüveyriye (r.a)'nin erkek kardeşi. Beni Mustalik gazvesinden sonra Müslüman olmuştur.⁸⁸ Ebû Übade b. Abdullah b. Mesud, Ebû Vâil, Ebû İshak kendisinden hadis rivayet eden kişilerden bazılarıdır.⁸⁹

Sahîhi Buhârî'nin vasiyet bölümünde 1 hadisi Ebu el-İshak(ö.126/743) tariki ile rivayet etmiştir.

(حَدَّثَنَا) İbrahim el-Hâris > (حَدَّثَنَا) Yahya b.Ebî Bukeyr > (حَدَّثَنَا) Zuhayr b.Muaviye > (حَدَّثَنَا) Ebû İshak > (عَنْ) Amr b. -Hâris

2.2.2.4. Hakîm b. Hizam (ö. 54/ 674)

Hakim b. Hizam b. Huveylit b. Esedi b. Abdu'l iz Esedi, Künyesi Ebu Halit el-Mekki.⁹⁰ Hz.Peygamber (s.a.s)'in ashabındandır. Kureyş kabilesinin Esedi kolundandır. Hz. Hatice'nin (r.a) kardeşinin oğlu ve Hz. Zubeyr b. Avvam'ın amcasının çocuğudur. Peygamberlikten önce Hz. Muhammed'in (s.a.s) yakın arkadaşı olduğu kaynaklarda geçmektedir. Zeyd b. Harise'yi Hakim'in satın alıp halası olan Hz. Haticeye hediye etmesiyle, Hz.Hatice de Zeydi Hz.Peygamber (s.a.s)'e hediye etmiştir. Hakim b. Hizam, Müslüman olmadan önce bazen Müslümanların safında yer almış bazen de Kureyşlilerin İslam aleyhine gerçekleştirdiği faaliyetlerde bulunmuştur. Hakim b. Hizam'ın Bedir Savaşı'nda müşrikler tarafında yer almakla beraber orduya katılmakta gönülsüz davrandığı gerekçesiyle Ebu Cehil, Nadr b. Haris gibi müşrikler, Hakim'i korkaklıkla suçlayarak

⁸⁶ Mizzi, *Tehzîbul el-Kemal*, Risale ya. Beyrut, 1985, XX1,s.570

⁸⁷ İbn Hacer, *Tehzib et-Tehzib*, VII, s.14

⁸⁸ Adem Apak, *Diyanet Dergisi*, Haziran 2011, s. 64

⁸⁹ İbn Hacer, *Tehzib et-Tehzib*, IV, s.326

⁹⁰ İbn Hacer, *Tehzib et-Tehzib*, II, s.447

tahrik etmişlerdir. Bu tahrik sonucu Hakim müşrik ordusunun ihtiyaçlarını karşılayanlarla beraber hareket ederek, ordunun birçok ihtiyaçlarını karşılamıştır. Mekke'nin fethi ile birlikte Müslüman olmuştur. Mekke'nin Fethinde Hz. Peygamber (s.a.s) Hakim b. Hizam'ın evine sığınanın emniyette olacağını söyleyerek onu onunlandırmıştır. Hakim o dönemde nesep alimi olarak da bilinmektedir.⁹¹ Hakim b. Hizam uzun yıllar yaşamış hicri 54'te (674) 110-120 yaşlarında Medine'de vefat etmiştir. Hz. Muhammed (s.a.s)'den 40 hadisi şerif nakletmiştir. Bunlardan sadece 4 tanesi Sahah-i Buhârî ve Sahih-i Müslim'de bulunmaktadır.⁹²

Sahîhi Buhârî'nin vasiyet bölümünde 1 hadis rivayet-i vardır. Said b. Müseyyib ve Urve b. Zubeyr tariki ile rivayet edilmiştir.

(حَدَّثَنَا) Muhammed b. Yusuf > (حَدَّثَنَا) Evzâi > (عَنْ) Zuhri > (عَنْ) Saîd b. Müseyyib ve Urve b. Zubeyr

2.2.2.5. Sa'd b. Ebî Vakkâs (ö.55 / 675)

Sa'd b. Ebi Vakkas Malik b. Vuheyb b. Abd el-Menaf b. Zühra b. Kilab ez-Zühri Künyesi Ebu İshak, cennetle müjdelenen on sahabiden biridir.⁹³ Hz. Peygamber (s.a.s)'in annesinin amcası Sa'd'ın dedesi olduğu için Rasulullah kendisine dayı diye hitap etmiştir. Allah yolunda ilk oku atan kişi olarak kayıtlara geçmiş, İslamiyetin ilk zamanlarında Müslüman olan kişilerle alay eden bir kafiri yaraladığından dolayı İslamiyet için ilk kan akıtan kişi olarak bilinir.

Sa'd b. Ebi Vakkas'ın vasiyet bölümündeki kişinin malının ancak üçte birini vasiyet edebileceği ile ilgili hadis rivayet-i batılı araştırmacıların dikkati çekmiş bu yüzden batılı araştırmacılar konu üzerine araştırmalar yapmışlardır. Bunların en önemlisi Chicago Üniversitesinden İftikhar Zaman'ın The Evolution of a Hadith: Transmission, Growth, and the Science of Rijal in a Hadith of Sa'd b. Abi Waggas isimli doktora tezidir. Sa'd b. Ebi Vakkas hadis rivayet-i konusunda çok temkinli davranmış, doğruluğundan emin olmadığı hadisleri rivayet etmemiştir. Sa'd b. Ebi Vakkas'dan iki yüz yetmiş bir hadis rivayet edilmiştir. Bunların önemli bir kısmı

⁹¹ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, s.176

⁹² İbrahim Sarıçam, "Hakim b. Hizam", DİA, XV, s.187

⁹³ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, s.232

Ahmet b. Hanbel'in Müsned'indedir. Sahiheyne de on beş hadis bulunmaktadır. Sekiz hadis Sahih-i Müslim'de yedi hadis ise Sahih-i Buhârî'de mevcuttur.⁹⁴

Sahîhi Buhârî'nin vasiyet bölümünde 1 hadis rivayet-i vardır. Âmir b. Sa'd tariki ile rivayet edilmiştir.

- 1.(حَدَّثَنَا) Ebu Nuaymm > (حَدَّثَنَا) Süfyan > (عَنْ) Sa'd b.İbrahim > (عَنْ) **Amir b.Sa'd**
- 2.(حَدَّثَنَا) Muhammed b. Abdurrahim > (حَدَّثَنَا) Zekariyya > (حَدَّثَنَا) Mervân (عَنْ) Hâşim b. Hâşim **Âmir b. Sa'd**

2.2.2.6. Hz. Aişe (ö. 58/ 678)

Aişe bint Ebi Bekir es-Sıddık, Hz. Muhammed (s.a.s)'in zevcesi⁹⁵ mü'minler'in annesidir.⁹⁶ Hz. Peygamber (s.a.s), Hz. Hatice'nin ardından en çok Hz. Aişe'yi sevdiğini belirtmiştir. Babasının lakabı es-Sıddık olduğundan dolayı kendisi Aişe es-Sıddika olarak anılmıştır. Küçüklüğü hakkında detaylı bilgi yoktur. Hz. Muhammed (s.a.s) ile nikahı Medine'ye hicret etmeden önce kıyılmıştır.⁹⁷ Hz. Peygamber (s.a.s) ile birlikte birçok gazveye katılmıştır. Bu gazvelerden en önemlisi Beni Müstalik gazvesidir. Çünkü bu sefer dönüşünde Hz.Aişe dedikodu ve iftiraya maruz kalmıştır. Bu iftiralar sonucunda babası Hz. Ebu Bekir'in evine dönmüştür. Nur Sûresi'nin 11-21 ayetleri ininceye kadar babasının evinde kalmaya devam etmiş, Allah-u Teala yapılan bu iftiranın ve dedikodunun asılsız olduğunu bildirdiğinde, Hz. Aişe'nin masumluluğu kanıtlanınca Hz. Peygamber'in evine dönmüştür. Bu hâdise mü'minlere ders ve ibret olmuş, iftira edene, iftiraya uğrayana nasıl davranılması gerektiğini öğretmiştir.⁹⁸

Hız.Aişe, Peygamber (s.a.s)'den öğrendiği İslam'ın esaslarını en güzel şekilde öğrenmiş ve öğretmiştir. Hız.Aişe çok hadis rivayet ettiği için “*muksirûn*” diye isimlendirilen sahabiler arasındadır. Rivayet ettiği hadis sayısı 2210'dur. Bu

⁹⁴ İbrahim Hatipoğlu, “Sa'd b. Ebi Vakkas” DİA, XXXV, s.373

⁹⁵ İbn Hacer, *Tehzib et-Tehzib*, VI, s.604

⁹⁶ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, s.750

⁹⁷ İbn Hacer, Ahmed b.Ali b.Hacer El-Askalani. *El İsabe fi Temyizi-s Sahabe*, Dar'l Kutubu'l İlmiyye, Kahire, 1995, VIII, 232

⁹⁸ Nur 24/ 11-21

hadislerden 174'ü hadis Sahiheyne'de mevcuttur. Sahih-i Buhârî'de 228 hadis, Sahih-i Müslim'de ise 243 hadis vardır.⁹⁹

Sahîhi Buhârî'nin vasiyet bölümünde 5 hadis rivayet-i yer alır. Bunlardan 4 hadis Urve b. Zübeyr (ö. 94/ 713) tariki ile, 1 tanesi ise el-Esved (ö. 75/ 694) tarikiyledir.

1.-(حَدَّثَنَا) Ubeyd b. İsmail > (حَدَّثَنَا) Ebû Usame > (عَنْ) Hişam b. Urve > (عَنْ) **Urve b. Zubeyr**

-(حَدَّثَنَا) Ubeyd b. İsmail > (حَدَّثَنَا) Ebû'l Yemen > (اخبرنا) Şuayb > (عَنْ) İbn Şihab (حَدَّثَنَا) **Urve b. Zubeyr**

-(حَدَّثَنَا) İsmail > (حَدَّثَنَا) Mâlik > (عَنْ) Hişam b. Urve > (عَنْ) **Urve b. Zubeyr**

-(حَدَّثَنَا) Abdullah b. Mesleme > (عَنْ) > Mâlik > (عَنْ) İbn Şihab (عَنْ) **Urve b. Zubeyr**

2.-(حَدَّثَنَا) Amr b. Zürrâra > (اخبرنا) İsmail > (عَنْ) İbn Avn (عَنْ) İbrahim (عَنْ) **Esved**

2.2.2.7. Ebu Hüreyre (ö. 58/ 678)

Ebu Hureyre ed-Devsî, Meşhur sahâbi olan Ebu Hureyre'nin ismi ihtilaf konusu olmuştur. En meşhur ismi Abdurrahman b. Sahr'dır.¹⁰⁰ Ezdi Kabilesi'nin Devs koluna mensuptur. Bunu kendisi şu şekilde açıklamıştır. “Allah Rasulü (s.a.s) bana kimlerden olduğumu sordu, ben de Peygamber (s.a.s)'e Devs kabilesinden olduğunu bildirdim. Sonra “*o kabileden hayırlı bir kişinin olacağını tahmin etmezdim*” buyurdular.¹⁰¹ Doğum tarihi net olarak bilinmemektedir. Ebu Hureyre Yemen'den Medine'ye gelerek Müslüman olmuştur. Müslüman olmasının ardından kölesini azad ettiği rivayet edilir.¹⁰² Ebu Hureyre, sahâbiler arasında “*muksirûn*” diye meşhur olan en çok hadis rivayet edenler arasındadır. Ebu Hureyre'nin en fazla hadis rivayet eden sahâbeler arasında birinci sırada olmasının sebebi Hz. Muhammed

⁹⁹ Mustafa Fayda, “*Aişe*” DİA, II, s.204

¹⁰⁰ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, s.680

¹⁰¹ Tirmizi, *Menakıb*. 47

¹⁰² Buhari, *İtk*, 7

(s.a.s) ile beraber Ashab-ı Suffe’de olmasıdır. Diğer sahabiler iş ile meşgul olurken o Hz.Peygamber (s.a.s)’in yanından ayrılmamıştır. Hafızasının kuvvetli olmasının sebebi ise; Peygamber (s.a.s) duasıdır. Şöyle ki; Ebu Hureyre, Hz. Muhammed (s.a.s)’e işittiklerini hafızasında tutamadığını arz etmiş, bunun üzerine Rasullullah(s.a.s) de “Elbiseni yay” buyurmuştur. Ebu Hureyre elbisesini yaydıktan sonra Peygamber (s.a.s)’den duyduğu hiçbir hadisi unutmadığını rivayet etmiştir.¹⁰³ Ebu Hureyre vefat etmeden kısa bir süre önce hastalanmış, Hicri 58 yılında 78 yaşında vefat etmiştir. Ebu Hureyre’nın rivayet ettiği hadis sayısı tekrarlarıyla birlikte 5374’dür. Bu rivayetlerin 3862’si hadis Ahmet b. Hanbel’in Müsned’indedir. Sahiheyne’deki rivayet sayısı 326’dır. Sahih-i Buhârî’de 419, Sahih-i Müslim’de ise 424 rivayet mevcuttur.¹⁰⁴

Sahih-i Buhârî’nin vasiyet bölümünde 6 hadis rivayet-i vardır. Ebû Zur’a, Mâlik b. Amr, Saîd b. Müseyyib, Ebi’l Kays, A’raç tariki ile bu râviler tarafından rivayet edilmiştir.

1-(حَدَّثَنَا) Muhammed b. Alâ > (حَدَّثَنَا) Ebû Usame > (عَنْ) Süfyan > (عَنْ) Umâra > (عَنْ) **Ebî Zur’a**

2.- (حَدَّثَنَا) Süleyman b. Davud > (حَدَّثَنَا) İsmail b. Ca’fer > (حَدَّثَنَا) Nâfi’ b. Malik > (عَنْ) **Malik b.Amr el-Haris**

3.- (حَدَّثَنَا) Ebû el-Yemen > (اخبرنا) Şuayb > (عَنْ) Zuhri (اخبرنا) **Saîd b. Müseyyib, Ebû Seleme**

4.- (حَدَّثَنَا) Abdulaziz b.Abdullah > (حَدَّثَنَا) Süleyman b.Bilal > (عَنْ) Sevri b. Zeyd > (عَنْ) **Ebî’l Ğays**

5.- (حَدَّثَنَا) İsmail > (حَدَّثَنَا) Malik > (عَنْ) Ebî ez-Zinad > (عَنْ) **A’raç**

-(حَدَّثَنَا) Abdullah b.Yusuf > (اخبرنا) Malik > (عَنْ) Ebî ez-Zinad > (عَنْ) **A’raç**

¹⁰³ Tirmizi, *Menakıb*. 47

¹⁰⁴ M.Yaşar Kandemir, “*Ebu Hureyre*”, DİA, X. s.160

2.2.2.8. Abdullah b. Abbas (ö. 68/ 687)

Abdullah b. Abbas b. Abdulmuttalib b. Haşim İbn Abdu Menaf Hz.Peygamber(s.a.s)'in amcasının oğludur.¹⁰⁵ Hicretten üç yıl önce Mekke'de doğmuştur. Hz. Muhammed (s.a.s)'in vefatında 13 yaşında olmasına rağmen en fazla hadis rivayet eden “*“muksirûn”*” sahabiler arasındadır. En fazla hadis rivayet etmekle birlikte tefsir ve fıkıh ilimlerini de bilmesi Abdullah b. Abbas'ın ilim öğrenmekteki arzusunu göstermektedir. Bununla birlikte Hz. Peygamber (s.a.s)'in hanımlarından Meymune, Abdullah b. Abbas'ın teyzesi olduğu için zaman zaman Hz. Muhammed (s.a.s)'in evinde kalma ayrıcalığı edinmiş, birçok sahabi'nin duyamadığı hususları bizzat kendisi duyarak ilmi daha fazla öğrenme imkanı elde etmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s)'e severek hizmet etmiş, onun takdirini kazanmış, “Allah'ım ! Abdullah'ı dinde fakih, ince anlayışlı kıl” duasına mazhar olmuştur¹⁰⁶ Abdullah b. Abbas 1660 hadis rivayet etmiştir. Bu hadislerden 75'i sahiheynde, 195 hadis Sahih-i Buhârî'de, 84 hadis ise Sahih-i Müslim'de mevcuttur.¹⁰⁷

Abdullah b. Abbas'ın, vasiyet bölümünde toplam 8 hadisi yer almaktadır. Bu hadislerin üç tanesi İkrime (ö. 104) tariki ile, iki tanesi Saîd b.Cubeyr (ö. 95) tariki ile, geri kalan üç hadis ise, Ubeydullah b. Abdullah (ö. 94), Atâ (ö. 114) ve Urve b. Zubeyr(ö.94) tariki ile dir.

1.- (حَدَّثَنَا) Muhammed b. Abdurrahim > (اخبرنا) Ravh b. Ubâde > (حَدَّثَنَا) Zekeriya b. İshâk > (قال) Amr b. Dînâr > (عَنْ) İkrime

-(حَدَّثَنَا) İbrahim b. Musa > (اخبرنا) Hişâm b.Yusuf, İbn Cureyc > (اخبرنا) Ya'la > (سمع) İkrime

-(حَدَّثَنَا) Muhammed b. Selâm > (اخبرنا) Mahlid b.Yezîd , > (اخبرنا) İbn Cureyc > (اخبرنا) Ya'la (سمع) İkrime

2.- (حَدَّثَنَا) Muhammed b. Fadl > (حَدَّثَنَا)Ebû Avâne > (عَنْ) Ebî Bişr ((عَنْ) Saîd b. Cubeyr

¹⁰⁵ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, s.309

¹⁰⁶ Buhari *Vudu*, 10

¹⁰⁷ Zehebi, *Â'lâmü'n-Nübelâ*, IV, s. 379; İsmail L.Çakan, “Abdullah b.Abbas b. Abdulmuttalib” DİA, I s.76 ; , Muhammed Eroğlu, “Abdullah b.Abbas b. Abdulmuttalib” DİA, I s.76

(عَنْ) İbn Ebî Zâide > (حَدَّثَنَا) Yahya b. Adem > (حَدَّثَنَا) Ali b. Abdullah > (قال) Muhammed b. Ebî Kâsın > (عَنْ) Abdulmelik b. Saîd > (عَنْ) Saîd b. Cubeyr

3.-(حَدَّثَنَا) Abdullah b. Yusuf > (اخبرنا) Mâlik > (عَنْ) İbn Şihâb > (عَنْ) Ubeydillah b. Abdullah

4.-(حَدَّثَنَا) Muhammed b. Yusuf > (عَنْ) Varkâ'e > ((عَنْ) İbn Ebî Necih > (عَنْ) Atâ

5.-(حَدَّثَنَا) Kuteybe b. Saîd > (حَدَّثَنَا) Süfyân > ((عَنْ) Hîşam b. Urve > (عَنْ) Urve b. Zübeyr

2.2.2.9. Abdullah b. Ömer (ö. 73/ 692)

Abdullah b. Ömer b. Hattab el-Adevi Künyesi Ebu Abdurrahman'dır. Nübüvvet'den üç yıl sonra Mekke'de dünyaya gelmiştir. Hz. Peygamber (s.a.s) hayatta iken çok genç olmasına rağmen en fazla hadis rivayet eden “*muksirûn*” sahabeler arasında ikinci sıradadır. Hadis rivayetinde en belirgin özelliği hadisleri aynı lafızlarla rivayet etmesi, mana ile rivayete izin vermemesidir. Hadis ilmi ile birlikte tefsir ve fıkıh ilimlerinde de yetkin bir kişi olmuştur. Bunun önemli sebeplerinden bir tanesi Hz. Peygamber (s.a.s)'in hanımı Hafsa'nın kardeşi olması sebebiyle birçok sahabinin duymadıklarını Abdullah b. Ömer'in duyması ve görmesidir. Buhârî'ye göre hadis isnadında en güvenilir sened Abdullah b. Ömer, azatlı kölesi Nafi, Malik b. Enes'in rivayet ettiği hadis senetleridir. Altın zincir “silsiletü ez-Zehebî” olarak isimlendirilmektedir.¹⁰⁸ Abdullah b. Ömer'in rivayet ettiği hadis sayısı 2630 hadistir. Bu hadislerin 168'i Sahiheyne'de bulunmaktadır. Sahih-i Buhârî'de 249 rivayet Sahih-i Müslim'de ise 199 hadis rivayet-i vardır.¹⁰⁹

Abdullah b. Ömer vasiyet bölümünde toplamda 8 hadis rivayet etmiştir. Bu hadislerin 7 tanesi Nafi'i tariki ile, 1 tanesi ise Sâlim tarikiyledir.

1.-(حَدَّثَنَا) Kuteybe b. Saîd > (حَدَّثَنَا) Hammad > (عَنْ) Eyyub > (عَنْ) Nâfi'

¹⁰⁸ Ebû Nuaym Ahmed b. Abdullâh b. İshâk el-İsfahânî, *Marifetus-Sahabe*, III. s.1707

¹⁰⁹ M.Yaşar Kandemir, “*Abdullah b.Ömer b. Hattab*”, *DİA*, I, s 127

- (حَدَّثَنَا) Müsedded > (حَدَّثَنَا) Yahya > (حَدَّثَنَا) Abdullah > (حَدَّثَنَا) Nâfi'
- (حَدَّثَنَا) Ebû Asım > (حَدَّثَنَا) İbn Avn > (عَنْ) Nâfi'
- (حَدَّثَنَا) Müsedded > (حَدَّثَنَا) Yezid b. Zürey' > (حَدَّثَنَا) İbn Avn > (عَنْ) Nâfi'
- (حَدَّثَنَا) Süleyman > (حَدَّثَنَا) Hammad > (عَنْ) Eyyub > (عَنْ) Nâfi'
- (حَدَّثَنَا) Harun b. Eş'as > (حَدَّثَنَا) Ebû Saîd > (حَدَّثَنَا) Sahr b. Cuveyriye > (عَنْ) Nâfi'
- (حَدَّثَنَا) Abdullah b. Yusuf > (اخبرنا) Mâlik > (عَنْ) Nâfi'

2.- (حَدَّثَنَا) Bişr b. Muhammed > (اخبرنا) Abdullah > (اخبرنا) Yunus > (عَنْ) Zuhri > (اخبرنا) Salim

2.2.2.10. Cabir b. Abdullah (ö.78/ 697)

Cabir b. Abdullah b. Amr Hiram el-Ensari es-Selemi'dir.¹¹⁰ Medine'de 607 yılında dünyaya gelmiştir. Medine'de bulunan Hazrec kabilesi'nin es- Seleme koluna mensuptur. İkinci Akabe biatına katılanlar arasındadır.¹¹¹ Babası Uhud Savaşında ilk şehit olan sahabi Abdullah b.Amr'dır. Annesi kadın sahabilerden Üneys binti Aneme'dir.¹¹² Cabir b. Abdullah Uhud Savaşından sonra bütün gazvelere katılmıştır. Binden fazla hadis rivayet eden "muksirûn" sahabiler arasında yer almaktadır. Abdullah b. Üneys'in Cabir b. Abdullah'dan rivayet edilen bir hadisi bizzat kendisinden duymak için rihle yaptığı meşhur olmuştur.¹¹³ Cabir b. Abdulah 1540 hadis rivayet etmiştir. Bu hadislerin tamamı Ahmet b. Hanbel'in Müsnedinde mevcuttur. Rivayet ettiği hadislerin 58'i Sahiheyne'de, 84'ü Sahih-i Buhârî'de, 184 hadis ise Sahih-i Müslim'de bulunmaktadır.¹¹⁴

Sahîhi Buhârî'nin vasiyet bölümünde 1 hadisi Ebu Şu'be tariki ile rivayet etmiştir.

- (حَدَّثَنَا) Muhammed b. Sâbik, Fadl b. Yakup > (حَدَّثَنَا) Şeyban Ebû Muaviye > (عَنْ) Firâs > (قال) Şa'bî

¹¹⁰ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, s.136

¹¹¹ Buhari, *Menakıb el Ensar*, 42

¹¹² İbn Abdilberr, *el-İstîâb Fî Ma'rifeti'l Ashâb*, Darul Ciil, Beyrut, 1992, I, s.219

¹¹³ Buhari, *İlim*, 19

¹¹⁴ M.Yaşar Kandemir, "Cabir b.Abdullah" DİA, VI, s.530

2.2.2.11. Abdullah b. Ebî Evfâ (ö. 86/ 705)

Abdullah b. Ebi Evfa Alkame b. Halit b. Alkame b. Halit b. el-Haris el-Eslemi'dir.¹¹⁵ Mekke'nin Fethinden önce Hudeybiye'de yapılan bey'atu'r-rıdvanda Hz.Peygamber (s.a.s)'e biat eden sahabiler arasında bulunmaktadır.¹¹⁶ Hz. Muhammed (s.a.s)'in en uzun yaşayan ve en son vefat eden¹¹⁷ sahabileri arasında olup, İmam-ı Ebu Hanife'nin görebildiği kişilerden biridir.¹¹⁸ Hz.Peygamber (s.a.s)'den 90 kadar hadis rivayet-i bulunmaktadır. Bu rivayetlerden 70 kadarı Ahmet b. Hanbel'in Müsned'inde bulunmaktadır. Beş hadis rivayet-i Sahiheynde, on beş hadis Sahih-i Buhârî'de, altı hadis rivayet-i ise Sahih-i Müslimde bulunmaktadır.¹¹⁹

Sahîhi Buhârî'de rivayet ettiği on beş hadisten biri vasiyet bölümünde yer almaktadır. Bu hadis Talha b. Musarrif, ondan Mâlik, ondan da Hallad b. Yahya tariki ile rivayet edilmiştir.

(حَدَّثَنَا) Hallad b. Yahya > (حَدَّثَنَا) Mâlik > (حَدَّثَنَا) Talha b. Musarrif > (قال) **Abdullah b. Ebî Evfâ**

2.2.2.12. Enes b. Mâlik (ö. 93/ 711-12)

Enes b. Malik b. Nadr b. Zeyt b. Hiram b. Amir b. en-Neccar¹²⁰ el-Ensari, Künyesi Ebu Hamza'dır. Hz. Muhammed (s.a.s)'in hizmetini yapan sahabidir.¹²¹ Enes b. Malik küçük yaşlardan itibaren Hz. Muhammed (s.a.s)'in yanında bulunduğundan dolayı birçok hususu çok iyi öğrenmiştir. Öğrendiği dini esasları ömrü boyunca sonraki nesillere öğretmeye gayret etmiştir. Enes b. Malik'in annesi, Enes'i Hz.Peygamber (s.a.s)'e vermiş ve ona dua etmesi için temennide bulunduğu Hz. Muhammed (s.a.s) "*Allah'ım Enes'in malını fazlalaştır ve çocuklarını çoğalt, ona verdiklerinde bereketli kıl*" diye dua etmiştir.¹²² Enes b. Malik'in malları fazlaşmış, çocuklarının sayısı artmıştır. Enes b. Malik bunun

¹¹⁵ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, s.296

¹¹⁶ Zehebi, *Â'lâmü'n-Nübelâ*, IV, s. 436

¹¹⁷ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, s.239

¹¹⁸ Beyazî, *İşârâtul-Merâm Min İbârâti'l-İmâm*, Daru'l Kutubu'l İlmiyye, Beyrut, 2007, s.9

¹¹⁹ Ali Yardım, "*Abdullah b. Ebu Evfa*" DİA, I, s.96

¹²⁰ İbn Abdilber, *el-İstiab Fi Marifeti'l Ashab*, I s.46

¹²¹ İbn Hacer, *Tehzib et-Tehzib*, I, s.373

¹²² Buhari *Dâ'avât*, 18

sebebinin de Hz. Peygamber (s.a.s)’in duası olduğunu belirtmiştir.¹²³ Enes b. Malik Hz. Muhammed (s.a.s)’den en fazla hadis rivayet eden “*muksirûn*” sahabiler arasında yer almaktadır. Tekrarları ile birlikte hadis rivayet-i iki bin kûsür hadistir. Rivayet ettiği hadislerin tamamına yakını Ahmet b. Hanbel’in Müsned’inde bulunmaktadır. 168 hadis Sahiheyne’de, 248 hadis Sahih-i Buhârî’de, 258 hadis ise Sahih-i Müslim’de mevcuttur.¹²⁴

Sahîhi Buhârî’nin vasiyet bölümünde 9 hadis rivayet-i vardır. Bu rivayetlerden 2 tanesi tamamı ortak senedli hadistir. Katâde, İshak b. Abdullah, Ebî et-Tiyâh, Abdulazîz tariki ile bu râviler tarafından rivayet edilmiştir.

1- (حَدَّثَنَا) Hassan b.Ebî el-Abbad > (حَدَّثَنَا) Hemmâm > (عَنْ) **Katâde**

-(حَدَّثَنَا) Kuteybe b.Saîd > (حَدَّثَنَا) Ebû Avâne > (عَنْ) **Katâde**

2.- (حَدَّثَنَا) Abdullah b. Yusuf > (اخبرنا) Mâlik > (عَنْ) **İshak b. Abdullah**

-(حَدَّثَنَا) Abdullah b.Mesleme > (عَنْ) Mâlik > (عَنْ) **İshak b. Abdullah**

-(قال) İsmail > (اخبرنا) Abdulaziz b. Abdullah > (عَنْ) **İshak b. Abdullah**

3- (حَدَّثَنَا) Müsedded > (حَدَّثَنَا) Abdulvâris > (عَنْ) **Ebî et-Tiyâh**

-(حَدَّثَنَا) Müsedded > (حَدَّثَنَا) Abdulvâris > (عَنْ) **Ebî et-Tiyâh**

-(حَدَّثَنَا) İshak > (حَدَّثَنَا) Abdussamed b. Abdulvâris > (سمعت) Abdulvâris > (عَنْ) **Ebî et-Tiyâh**

4.- (حَدَّثَنَا) Yakup b. İbrahim > (حَدَّثَنَا) İbn Uleyye > (عَنْ) **Abdulaziz**

2.3. Âli - Nâzil İsnad Yönünden Hadislerin Değerlendirilmesi

Hadis rivayet yollarının çoğalmasında en önemli etkenlerden biri âli isnad arayışlarıdır. Muhaddisler isnadları ince eleyip sık dokuyarak sahih isnadı tespit yolunda yoğun gayret sarf etmişlerdir. İsnadı silaha benzeten Süfyanı Sevri’nin¹²⁵ “Silahı yanında bulunmayan ne ile ve nasıl savaşıacaktır; o halde isnadı bilmeyen âlim de nasıl ilme vakıf olabilir ?” şeklindeki sözü çok manidardır. Bir râvi rivayet

¹²³ Müslim, *Fadailu’s Sahabe*, 32

¹²⁴ İbrahim Canan, “*Enes b.Mâlik*” DİA, XI, s:234

¹²⁵ Suyuti, *Tedribu’r-Ravi*, Kevser Yay., Riyad, 1994, II, s.604

ettiği hadisi Hz. Muhammed (s.a.s)’e az sayıda güvenilir kişiler vasıtasıyla ulaştırırsa, onun rivayet-i diğer rivayetlere göre daha makbul sayılmıştır. Âli isnadın nâzil isnada tercih ediliş sebebi, haberin kaynağına yakınlıktan dolayı aradaki vasıtaların az olmasıdır. Hadis senedlerinde bulunan her bir râvinin sehven veya bilerek bazı yanlışlıklar yapma ihtimali vardır. Çok defa senetteki râvi sayısı az olunca, hata kaynaklarının azalacağı, çok olunca da çoğalacağı aşîkârdır. Bu gerçeği bilen hadisciler, âli isnadları nâzil olanlara tercih etmişlerdir. Fakat âli isnad denilince hemen onun sahih isnad olduğu şeklinde bir hüküm verilemez, çünkü az sayıda râvi ile Hz. Peygamber (s.a.s)’e ulaşan nice âli isnad vardır ki, aralarında zayıf ve yalancı râviler bulunduğu için onların hiçbir değeri yoktur.

Hadislerin rivayetinde asıl kaynağa yakın olan yani sünnet tercih edilmiştir. Nitekim Enes b. Malik’in aktardığı bir hadisi şerifte, bir bedevî Hz. Peygamber (s.a.s)’e gelerek gönderdiği elçinin söylediği hususları ona tekrar sormuş ve teyit ettirdikten sonra tasdik etmiştir.¹²⁶ O halde haberi veren kişi güvenilir de olsa mümkün olduğu takdirde nâzil isnadla yetinilmeyerek, haberin bizzat asıl kaynağından alınması tercihe şayan bir husustur.¹²⁷ Bu ve bazı sebeplerle muhaddisler âli isnad bulmaya önem vermiş ve kendi zamanlarında ulaşabilecekleri âli isnadlar için her türlü fedakarlığa katlanarak yoğun çaba sarf etmişlerdir.

Vasiyetle ilgili hadislerini değerlendirdiğimiz Buhârî’nin Sahîh’indeki âli senedler rubâidir. Enes b. Malik tariki ile gelen sekiz¹²⁸ ve Abdullah b. Ömer tariki ile gelen iki hadis¹²⁹ vasiyet bölümünün âli isnadlarıdır. Nâzil isnad ise Abdullah b. Abbas tariki ile gelen bir hadisdir.¹³⁰

2.4. Ortak Senedli Hadislerin Değerlendirilmesi

Vasiyetler bölümündeki hadislerin ortak senedleri incelenirken takip edilen yol şu şekilde olmuştur; senedin tamamı ortak olan hadisler, müellif tarafından ikinci râvisinden itibaren ortak olan hadisler, müellif tarafından üçüncü râvisinden itibaren ortak olan hadisler, müellif tarafından dördüncü râvisinden itibaren ortak olan hadisler olmak üzere dört ana başlık altında incelenmiştir.

¹²⁶ Buhârî, *İlim*, 6

¹²⁷ Mehmet Eren, *Hadis İlminde Rical Bilgisi Ve Kaynakları*, s.67

¹²⁸ Buhârî, *Vasiyet*, 5, 10, 12, 17, 25, 26, 27, 34

¹²⁹ Buhârî, *Vasiyet*, 1, 29

¹³⁰ Buhârî, *Vasiyet*, 35

2.4.1. Senedinin Tamamı Ortak Olan Hadisler

Buhâri'nin vasiyet bölümünde senedinin tamamı ortak olan, iki hadis mevcuttur. Birincisi “Bir topluluğa şâyi hisseli bir toprak vakfetmek caizdir”, ikincisi ise “Vakfedenin biz bunun karşılığını sadece Allah'tan isteriz demesi caizdir” bâbındadır.

Ortak senedde üzerinde duracağımız husus râvi ve edâ sigaları olacaktır ve senedle ilgili genel bilgiler ortak senedin hemen ardından verilecektir.

1-

(حَدَّثَنَا) Müsedded > (حَدَّثَنَا)Abdolvâris > (عَنْ) Ebî et-Tiyâh > (عَنْ) Enes b.Malik ¹³¹

(حَدَّثَنَا) Müsedded > (حَدَّثَنَا)Abdolvâris > (عَنْ) Ebî et-Tiyâh > (عَنْ) Enes b.Malik ¹³²

Buhâri'nin vasiyet bölümünde ilk ve tek ortak râvi zinciri yukarıda verilmiştir. İlk müşterek râvi Müsedded b.Müserhed'dir. Kaynaklarda tam adı şu şekilde geçmektedir. Müsedded b. Müserhed b. Müserbel b. Muğarbel¹³³ Murabel b. Erendel b. Serendel b. Garandel¹³⁴Müstevrit b. el-Esedî'l Basri'dir. ¹³⁵İsminin ve soy kütüğünün dikkat çekici olduğu kaynaklarda belirtilmektedir. İlk müsned yazan kişi olduğu söylenmektedir. ¹³⁶ Buhâri'nin en çok hadis rivayet ettiği hocalarından biridir. Kaynaklarda Buhâri'nin el-Cami'us-Sahih'in üç yüz doksan beş yerinde ondan hadis rivayet ettiği söylemektedir. ¹³⁷ Fuad Sezgin bu rakamın üç yüz seksen bir olduğunu söylemektedir. ¹³⁸ Vasiyet bölümünde ise toplam 4 hadis rivayet etmiştir.

Buhâri vasiyetler bölümünde bulunan 4 hadisi de hocası Müsedded b. Müserhed'den (حَدَّثَنَا) Haddesena edâ lafzıyla rivayet etmiştir. Haddesena edâ lafzı sema yoluyla alınan hadislerin rivayetinde kullanılmaktadır. Râvinin yalnız başına iken hocasından işittiği hadislerin rivayetinde ve başkalarının da bulunduğu bir

¹³¹ Buhari, *Vasiyet*, 27

¹³² Buhari, *Vasiyet*, 34

¹³³ Zehebi, *Â'lâmü'n-Nübelâ*, IX, s.16

¹³⁴ Zekeriya Güler, “*Müsedded b.Müserhed*” XXXII, s.82

¹³⁵ Geniş Bilgi İçin, Mehmet Dinçoğlu, Buhari Ve Ebu Davud'un Hocası Müsedded b.Müserhed

¹³⁶ Kettâni, *Er-Risalatü'l-Mustatrafe*, İz Yay., İstanbul, 1994, s.92

¹³⁷ Zekeriya Güler, “*Müsedded b.Müserhed*” XXXII, s.83

¹³⁸ Fuad Sezgin, *Buhârinin Kaynakları*, s.291

toplulukta işittiği hadislerin rivayetinde kullanılır¹³⁹ Buhâri, kırâat yoluyla alınan hadislerin rivayetinde de kullanır.¹⁴⁰ Bu durumda eda lafzının manası, “biz hocaya okuduk, o da onayladı” şeklindedir.

İkinci râvi, Abdulvâris b. Saîd b. Zekvân, Müsedded b. Müserhed’in hocası olan Abdulvâris, Basralı olup hadis ilminde imam derecesine ulaşmıştır.¹⁴¹ Müsedded b. Müserhed’de, hocası Abdulvâris b. Saîd’den (حَدَّثَنَا) haddesena edâ lafzıyla rivayet etmiştir.

Üçüncü râvi, Ebî et-Tiyâh, Yezîd b. Hamîd el-Basri.¹⁴² Tâbi’ûn’dan olan Ebî et-Tiyâh birçok sahâbiden hadis rivayet etmiştir. Abdulvâris b. Saîd hocası Ebî et-Tiyâh’dan (عَنْ) An edâ lafzıyla rivayet etmiştir. (عَنْ) an eda lafzı bir hadisi naklederken kullanılan ancak hadisın nasıl alındığını kesin olarak göstermeyen bir sigadır. Şu durumlarda kullanılmıştır;

1-Sema ve kıraat gibi muteber bir yolla alınmış hadisın naklinde ki, bu durumda bu siganın kullanılmasının başlıca iki sebebi görölmektedir:

a-Hadis öğretiminin belli usullerinin karar bulmadığı, ‘haddesenâ’ , ‘ahberanâ’ gibi belli eda sigalarının da henüz yaygınlaşmadığı ilk dönemlerde hadis rivayet edilirken söylenen sözlerin, sonradan hafz edilerek yerlerine bu sigaların konulması sebebiyledir.

b-Nakledilen hadisın sened boyunca hangi usullerle alınıp nakledildiğini değil de sadece sırayla kimlerden geldiğini gösterme gayesidir.

2-İcazet yoluyla alınmış hadisın naklinde.

3-Muteber bir öğrenme yoluyla alınmamış olan hadisın nakli durumunda

4-Herhangi bir nedenle bir veya birkaç râvinin atlanması durumunda

5-Görölsün veya görölmesin, bir olayın anlatılması durumunda¹⁴³

Bu hadiste kullanılan ise en yaygın olanı sema ve kıraat gibi muteber bir yolla alınmış hadisın naklinde olan (عَنْ) an eda sigasıdır.

Dördüncü râvi ise sahabeden Enes b.Mâlik’tir. Rasulullah’a hizmet ettiği için Hadimun-Nebi lakabıyla bilinmektedir. Çok hadis rivayet ettikleri için “muksirûn” diye meşhur olan yedi sahabiden biridir. Rivayetlerde hadis sayısının

¹³⁹ Mustafa Karataş, *Hadis Rivayet Tarihi*, Ensar yay. İstanbul, 2014, s.167

¹⁴⁰ Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, MÜİF Yay., İstanbul, 2016, s.93

¹⁴¹ Zehebi, *Â'lâmü'n-Nübelâ*, VII, s.310

¹⁴² İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VI. s.202

¹⁴³ Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s.25

tekrarlarıyla beraber iki bin iki yüz seksen altıya ulaştığından dolayı “muksirûn” diye bilenen sahabilerin üçüncüsüdür. ¹⁴⁴

Ebî et-Tiyâh, Enes b.Mâlik’den (عَنْ) an edâ lafzıyla rivayet etmiştir. (عَنْ) An edâ lafzı kullanımı ile ilgili bilgiler bir önceki râvide verilmiş olup, sema ve kıraat gibi muteber bir yolla alınmış hadisin naklinde (عَنْ) an eda sigasının tercih edildiği rivayetlerde kullanılmıştır.

2.4.2. İkinci Râvisinden İtibaren Ortak Olan Hadisler

Buhâri’nin vasiyet bölümünde ikinci râvisinden itibaren senedi ortak olan altı hadis mevcuttur. Birincisi, “*Sana yetimleri soruyorlar, De ki: Onların hallerini düzene koymak daha hayırlıdır.*”¹⁴⁵ Bâbında, ikincisi, “Vakfın işleri ile meşgul olup, vakfın işleri ile ilgilenecek kişinin ücreti” bâbında, üçüncüsü, “En yakın akrabalara vasiyet yapıldığında, bu en yakın akrabalar içerisine çocuklar ve bayanlar girer mi?” bâbında, dördüncüsü, “Vakıf işleri ile ilgilenecek kişinin ücreti” bâbında, beşincisi, “Bir kişi vakıf yaptığı veya akrabalarına vasiyet ettiği zaman, bu akrabalar kimlerdir?” bâbında, son hadis ise, “Bir kişi arazisini bağışlayarak vakıf yaptığı vakit eğer bu arazi biliniyorsa bu şekilde vakıf caizdir” bâbındadır.

İlk iki hadis İbn Ömer tarafından üçüncü ve dördüncü hadis Ebu Hureyre tarafından, beşinci ve altıncı hadis Enes b. Mâlik tarafından rivayet edilen hadislerdir.

1-

(قال) Süleyman > (حَدَّثَنَا) **Hammâd** > (عَنْ) **Eyyup** > (عَنْ) **Naf'i** (قال) > **İbn Ömer**

(حَدَّثَنَا)Kuteybe b. Saîd > (حَدَّثَنَا) **Hammâd** > (عَنْ) **Eyyup** > (عَنْ) **Naf'i** (عَنْ) > **İbn Ömer**

İkinci râvisinden itibaren ortak olan ilk râvi **Hammâd** b. Zeyd’dir. Büyükbabası Dirhem Sicistan tutsaklarındandır. Babası Zeyt ise Ebu Cerir b. Hizam’ın kölesi iken Ebu Cerir’in vefatı üzerine azat edilerek özgürlüğüne kavuşmuştur. Ezdi olarak nitelendirilmesinin sebebi mevlası kabul edildiği ailenin

¹⁴⁴ İbrahim Canan, “Enes b.Malik”DİA, X1, s 235

¹⁴⁵ Bakara, 2/220

Ezdioğullarına bağlılığı sebebiyle olduğu anlaşılmaktadır.¹⁴⁶ Tâbiûn neslinin ileri gelenlerinden hadis tahsil etti. Ezberinde 4000 hadis bulunduğu hadis rivayetlerinde tedlis yapmadığı ve hadis rivayetinde sika olduğu bilinmektedir.¹⁴⁷

İkinci ortak râvi **Eyyup b. Keysan**'dır. Ticaretle uğraştığı için Sahtiyânî nisbetiyle anıldı. Katede b. Diame, Mücahit b. Cerir, Hasanü'l Basri, Ata b. Rabah, İkrime, Said b. Cubeyr, İbn Sirin, Hişam b. Urve, Salim b. Abdullah, Nâfi' gibi birçok alimden hadis ezberledi. İbn Uleyye'ye göre iki bin hadis, Medeni'ye göre ise sekiz yüz hadis rivayet ettiği nakledilmektedir.¹⁴⁸ Eyyûp b. Keysandan da, Şu'be b. Haccâc, Mâlik b. Enes, Zuhri, Hammâd b. Seleme, Sufyân b. Uyeyna, Hammet b. Zeyt, Süfyanu's Sevri, İbn Sirin gibi alimler hadis rivayet etmiştir. Dârukutni, Yahya b. Mâin, Nesâi ve İbn Sirin gibi alimler ta'dil lafızlarında ilk sırada olan sika, sebt, güvenilir sıfatları ile isimlendirmiştir. İbn Sa'd ise Eyyup b. Keysan'ı överek câmi, sebt, hüccet sıfatlarıyla nitelendirmiştir.¹⁴⁹ Râvilerden Hammad ve Eyyup hadisi rivayet esnasında (عَنْ) an eda lafzını kullanmışlardır.

Üçüncü ortak râvi **Nâfi'**dir. Abdullah b. Ömerin yanında yetiştiğinden dolayı Mevlâ b.Ömer olarak bilinmektedir. İmam, müftü, sebt, sika ve Medine alimi olarak bilinmektedir.¹⁵⁰ Nâfi hocası Abdullah b. Ömer'den (قَالَ) kale eda lafzı ile hadisi rivayet etmiştir. Bu eda lafzı ise râvi'nin kullanabileceği en düşük eda sigası'dır.¹⁵¹

2-

(عَنْ) İsmail > (عَنْ) **Malik** > (عَنْ) **Ebî Ez-Zinad** > (عَنْ) **el-A'rac** > **Ebu Hureyre**

¹⁴⁶ Tayyar Altıkulaç, "Hammad b.Zeyd" DİA, XV, s 489

¹⁴⁷ Zehebi, *Â'lâmü'n-Nübelâ*, VII, s.114

¹⁴⁸ Ahmet Akgündüz, "Eyyûb es-Sahtiyani", DİA, XII, s.19

¹⁴⁹ Zehebi, *Â'lâmü'n- Nübelâ*, VI, s.199

¹⁵⁰ Zehebi, *Â'lâmü'n- Nübelâ*, V, s.433

¹⁵¹ - Ravinin eda tariki ile almış olduğu hadisi, rivayet edeceği zaman kullanabileceği en düşük eda sigasıdır. Bu siga rivayetin hangi yolla aldığını açıkça göstermez. Dolayısıyla bunu kullanan talebenin ismini verdiği hocadan genel olarak hadis aldığının bilinmesi ve zayıf bir tarik ile aldığı rivayeti kuvvetli bir rivayet gibi göstermemiş olması yani tedlis yapmayan biri olması durumunda hadisin hocadan muteber bir yolla sema' ile alındığını gösterir.

-Hocadan muteber bir öğrenme yoluyla alınmamış olan bir hadisi eda ederken kullanılabilen bir siga. Buhârî'nin de hocalarından sema yoluyla almamış olduğu bazı hadisleri bu siga ile naklettiği söylenir.

-Hocanın kendi el yazısıyla yazılmış olmasa da, kitabını bulup ondan alınmış hadisi naklederken kullanılan bir siga.

¹⁵¹ Nâfi'nin hocası Abdullah b.Ömer den tedlis yapmadığı bilinmektedir. Bu durumda bu siga hadisi muteber bir yolla aldığını göstermektedir.

(عَنْ) Abdullah b.Yusuf > (عَنْ) **Malik** > (عَنْ) **Ebî Ez-Zinad** > (عَنْ) **el-A'rac** > (عَنْ) **Ebu Hureyre**

İkinci hadiste ilk ortak râvi Malik b. Enes'dir. Tam adı Malik b. Enes b. Amir el-Esbahi'dir.¹⁵² Kaynaklarda Enes b. Malik'in 100 bin üzerinde hadis ezberlediği ancak hadis ilmindeki titizliği sebebi ile hepsini rivayet etmediği, ezberlediği hadislerin bir kısmını rivayet ettiği belirtilir. Alimler tarafından hafız, imam, hüccet, emiru'l mü'minün gibi unvan ve vasıflarla anılmıştır. Hadis sened zincirindeki râvilerde bulunacak şartları sistem haline getirmesi ve önem vermesiyle cerh ve ta'dil ilminin ilk kurucularından sayılmıştır.¹⁵³ İmam-ı Mâlik hadisi hocasından rivayet ederken (عَنْ) an eda lafzını kullanmıştır.

Ebu ez-Zinad, Ebu Abdurrahman b. Zekvân el-Kureşî el-Medenî¹⁵⁴ Ebu Hatim tarafından sika, fakih, sünnet sahibi olarak tanıtılmış, Ali b.Medeni de, Medine'de büyük tabîlerden sonra gelen dört büyük alimden biri olduğunu söylemiştir.¹⁵⁵ Ebu ez-Zinâd hocasından rivayet ederken (عَنْ) an eda lafzını kullanmıştır.

el-A'rac, Ebu Davûd Abdurrahman b. Hürmüz el-Medenî Arap lûgatı kaidelerini ortaya koyan neseb alimlerinden biridir. Ebî en-Nadr, Arapça ile ilgili kaideleri ilk defa ortaya koyanın el-A'rac olduğunu söylemiştir.¹⁵⁶ el-A'rac da hadisi Ebu Hureyre'den (عَنْ) an eda sigasıyla rivayet etmiştir.

3-

(عَنْ) Abdullah b.Yusuf (اخبرنا) **Malik** > (عَنْ) **İshâk b.Abdullah** > (انه سمع) **Enes b.Mâlik**

(عَنْ) Abdullah b.Mesleme (عَنْ) **Malik** > (عَنْ) **İshâk b.Abdullah** > (انه سمع) **Enes b.Mâlik**

Ravi zincirinde verdiğimiz üçüncü ve son hadiste ise ilk ortak râvi Mâlik b. Enes'tir. Bir önceki hadiste anlatılan ilk ortak râvi aynı kişidir. Eda sigalarında da bir değişiklik yoktur. İshak b. Abdullah b. Ebi Talha b. Sehl b. el-Ensari el- Hazreci

¹⁵² Zehebi, *Â'lâmü'n-Nübelâ*, VII, s.150

¹⁵³ Ahmet Özel, "Malik b. Enes" DİA, XXVII, s.506

¹⁵⁴ Zehebi, *Â'lâmü'n-Nübelâ*, VI, s.160

¹⁵⁵ Zehebi, *Â'lâmü'n-Nübelâ*, VI, s.161; Ali Osman Koçkuzu, "Ebu'z-Zinad" DİA, X, s.354

¹⁵⁶ Zehebi, *Â'lâmü'n-Nübelâ*, V, s.417

Künyesi Ebu Yahya'dır. ¹⁵⁷ İshak'ın babası olan Abdullah doğduğunda annesi tarafından Hz. Muhammed (s.a.s)'e götürülmüştür. Hz. Peygamber (s.a.s) kendisine getirilmiş olan bebeği sevmiş, çiğnediği hurmayı çocuğun ağzına vermiş ve ismini Abdullah olarak vermiştir. ¹⁵⁸ İshak b. Abdullah fakih ve sikadır. ¹⁵⁹ İshak b. Abdullah amcası Enes b. Mâlik'ten semi'a (انه سمع) eda lafzı ile hadisi rivayet etmiştir. Semi'a sigası; beş ve daha yukarı yaştakilerin hadis meclisinde bulunarak semâ yoluyla hadis aldıklarını belirtmek için kullanılır. ¹⁶⁰

2.5. Konu Bakımından Bâb Başlıkları ve Hadis Metinlerinin Analizi

Bu bölümde ise; konu bakımından bâb ve metinler incelenmiştir. İmam-ı Buhârî bâb başlıklarını ve bu bâb başlıkları altındaki hadisleri farklı metodlar kullanarak rivayet etmiştir. Konumuz gereği vasiyet ile ilgili hem bâb başlıkları, hem de hadisler incelenip anlaşılabilir hale getirilmiş, bu konu başlığı altında ilgili rivayatlara yer verilmiştir. Daha sonra ise, bir sonuca ulaşıp, ulaşılmadığı aktarılarak konunun daha iyi anlaşılması sağlanmıştır.

2.5.1. Vasiyetin Meşruluğu

Bütün teberruların sebebi ne ise, vasiyetin sebebi de odur. Bu ise dünyada hayırla anılmak, ahirette de sevaba nail olmaktır. İşte, kişiye, kendisine iyilik yapanları mükafatlandırabilmek, mirasçı olmayan akraba ve yakınları koruyup gözetmek, muhtaçların ihtiyaçlarını gidermek, zayıf yoksul ve sefillerin sıkıntılarını hafifletmek yani salih amel işleme imkanını vermek için vasiyet, Şâri tarafından meşru kılınmış, İslam'ın ilk yıllarında farz bir ibadet iken daha sonra farz olmaktan çıkıp mendup veya müstehab bir ibadet olmuştur. İmam-ı Buhârî'nin vasiyet bölümünün başlangıcında Bakara Suresi'nin 180 ile 182. ayetlerinde belirtildiği üzere vasiyetin meşru olduğunu işaret edilmiştir ki mealen şu şekildedir, *“Birinize ölüm gelip çattığı vakit, geride bir hayır (malk, mülk) bırakmış ise, anneye, babaya ve yakın olan akrabalara meşru bir şekilde vasiyet etmesi, Allah'a asi olmaktan*

¹⁵⁷ Zehebi, *Â'lâmü'n-Nübelâ*, VI, s.208

¹⁵⁸ Buhari, *Akika*, I

¹⁵⁹ Zehebi, *Â'lâmü'n-Nübelâ*, VI, s.208

¹⁶⁰ Abdullah Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s.275

sakınanlar üzerine bir hak olarak farz kılındı. Kim ki vasiyeti işittikten sonra değiştirirse günahı vasiyeti değiştirenlerin boynunadır. Muhakkak ki Allah hakkıyla duyan ve bilendir. Vasiyet edenin hataya düşmesinden ve günaha girmesinden korkan bir kişi, aralarını bulursa ona hiçbir günah yoktur. Muhakkak ki Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir.” ¹⁶¹

Birinci ayet-i kerime yakın akrabaya vasiyetin meşru olduğuna delil olduğu gibi, sonraki iki ayet-i kerime de mirasın taksimini, vasiyetin yerine getirilmesinden ve borcun ödenmesinden sonraya bırakmaktadır. O halde borç ödenmesi, vasiyetin yerine getirilmesinden önce yapılmalıdır.

Vasiyetin meşru oluşunun sünnetten delili ise, “*Vasiyet edecek malı olan Müslümanın, vasiyetini yazılı olarak yapmadan iki gece geçirmesi caiz olmaz*” ¹⁶² hadisi ve buna benzer hadislerdir. İmam-ı Buhâri vasiyet bölümünde yukarıdaki ayetleri zikrettikten hemen sonra bu hadisi kitabına almıştır. Bu Ayet-i Kerime ve Hadis-i Şeriften’de anlaşıldığı üzere alimlerin hepsi vasiyetin meşruluğunu ihtilafsız kabul etmişlerdir. Bu sebeple vasiyet icma ile de sabit olmuştur. ¹⁶³

2.5.2. Vasiyetin Hükümü

Vasiyetin hükmü müstehap ¹⁶⁴ veya menduptur. ¹⁶⁵ Hasta olmayan sağlıklı bir kimsenin dahi vasiyette bulunması menduptur. Çünkü ölüm ansızın gelir. Buna göre malının bir kısmını vasiyet etmek hiç kimse için farz değildir. Bakara suresinde yer alan 180. Ayet-i kerime’ye göre vasiyetin farz gibi görünmektedir. Çünkü Ayet-i Kerime’de vasiyetin durumunun Yüce Allah’ın kulları üzerinde bir hakkı olduğu vurgulanmaktadır. Ancak ittifak olmamakla beraber alimlerin çoğunluğuna göre bu ayet, daha sonra inen miras Ayet-iyle nesh edilmiştir. Genel hüküm müstehap olsa da niteliği itibarıyla vasiyetin türleri olduğu ve bu niteliğine göre şer-i hüküm olarak vasiyet çeşitleri aldığı ortaya çıkmaktadır.

1-Vacip (farz) vasiyet: Herhangi bir senet veya belgesi bulunmayan emanetlerin ve meçhul borçların ödenmesinin, kişinin yerine getirilmemiş zekat, hac,

¹⁶¹ Bakara 2/180, 182

¹⁶² Buhari, *Vasiyet*, 1

¹⁶³ Hüseyin Kayapınar, “*Vasiyet*” Ş.İ. Ansiklopedisi, VIII, s.197

¹⁶⁴ Abdulgani el-Meydani, *El- Lübab Fi Şerhi el-Kitab*, Mektebetu'l Merzuk, Dımeşk, 2003, s.706

¹⁶⁵ Serahsi, *Kitabu el-Mebhut*, IX, Dar İhya'i et-Türas, Lübnan, 2001, s.148; İbn Hacer, *Sübü'lü Selam Şerhu Büluğü'l Meram*, s.735

oruç ve adak gibi Allah’a karşı olan borçlarını vasiyet etmek. Bu konuda alimler ittifak etmişlerdir. Şafiler şöyle demektedir; “borç emanetlerin ödünç ve benzeri şeylerin sahiplerine ödenmesi için vasiyet edilmesi sünnettir. Vasiyette bulunulmuş ise, vasiyetlerin gerçekleştirilmesi, çocukların korunup gözetilmesi ve deli gibi çocuklara benzer ve sefih olarak ergenlik yaşına gelmiş olanların gözetilmesi de böyledir. Emanet ve gasp edilmiş malın sahibine iadesi için vasiyette bulunmak farzdır.”¹⁶⁶

2-Müstehab vasiyet: Mirasçı olmayan yakın akrabalara, iyilik ve hayır cihetlerine, muhtaçlara vasiyette bulunmak müstehaptır. Örfen çokça mal bırakan bir kimsenin beşte birini yakın akrabalara, yoksa dindar, alim ve yoksul olan bir kimseye vasiyette bulunması da sünnettir.¹⁶⁷

3-Mübah vasiyet: Akrabalığı bulunmayan veya akraba olan zengin kimselere vasiyette bulunmak gibi. Bu vasiyet de caizdir.¹⁶⁸

4-Mekruh vasiyet: Vasiyet edeceği malı mekruh olan yerlerde kullanılacağı kesin olarak bilinen, yapılan vasiyet ile mirasçıları fakir bırakacak olan vasiyet mekruhtur.¹⁶⁹

5-Haram Vasiyet: Dinin haram kabul ettiği işlerde kullanmak üzere yapılan vasiyetler ile miras sahiplerine zarar vermek maksadı ile yapılan vasiyetler haramdır.¹⁷⁰

Bundan sonraki bölümlerde, Buhârî’nin vasiyet bölümündeki bâb başlıkları ve hadislerin ihtiva ettiği konular başlıklar halinde düzenlenmiştir.

2.5.3. Vasiyete Teşvik İle İlgili Rivayetler

Vasiyet İslam öncesinden yapıla gelen bir uygulamadır. Bu uygulama bazı dönemlerde haksızlık ve zulüm ile birlikte yapılmıştır. Cahiliye döneminde araplar haksızlık ve zulümle birlikte, başkalarına karşı övünmek, gösteriş için yabancılara vasiyette bulunuyor, yakınlarını yoksulluk içerisinde bırakıyorlardı. İslam geldiğinde ise vasiyeti hak ve adalet esasları doğrultusunda tashih etti ve mirasın teşri’ edilmesinden önce mal sahiplerini anne babaya ve yakın akrabalara vasiyette bulunmaya mecbur etti. O bakımdan İslamın ilk dönemlerinde vasiyet yüce Allah’ın

¹⁶⁶ Vehbe Zuheyli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, X, s.138

¹⁶⁷ Vehbe Zuheyli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, X, s.138

¹⁶⁸ Vehbe Zuheyli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, X, s.138

¹⁶⁹ Abdusselam Arı, “*Vasiyet*” DİA, XXXXII, s. 553

¹⁷⁰ Abdusselam Arı, “*Vasiyet*” DİA, XXXXII, s. 553

malın tamamını anne babaya ve yakın akrabalara vasiyet etmek şeklinde şu Ayet-i ile farz kılındı.¹⁷¹ “Birinize ölüm gelip çattığı vakit, geride bir hayır (malk, mülk) bırakmış ise, anneye, babaya ve yakın olan akrabalara meşru bir şekilde vasiyet etmesi, Allah’a asi olmaktan sakınanlar üzerine bir hak olarak farz kılındı. Kim ki vasiyeti işittikten sonra değiştirirse günahı vasiyeti değiştirenlerin boynunadır. Muhakkak ki Allah hakkıyla duyan ve bilendir. Vasiyet edenin hataya düşmesinden ve günaha girmesinden korkan bir kişi, aralarını bulursa ona hiçbir günah yoktur. Muhakkak ki Allah, çok bağışlayan ve çok merhamet edendir”¹⁷²

Ancak daha sonra inen miras ayetleri vasiyetin hükmünü nesh etti.¹⁷³ Böylece vasiyet farz bir hüküm olmaktan çıkmıştır. Vasiyetin hükmü alimler tarafından ihtilaf konusu olsa da Hanefi alimlerine göre müstehapdır. Vasiyetle ilgili hadislerin emir niteliğinde olanlar hükmün farziyetine değil teşvik edilmesine delalet etmektedir.

حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُسُفَ أَخْبَرَنَا مَالِكٌ عَنْ نَافِعٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: مَا حَقَّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ يَبِيتُ لَيْلَتَيْنِ إِلَّا وَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ عِنْدَهُ.

Peygamber (s.a.s) şöyle buyurmuştur: “Vasiyet edecek malı olan Müslümanın, vasiyetini yazılı olarak yapmadan iki gece geçirmesi caiz olmaz”¹⁷⁴ İmam-ı Şafi şu şekilde açıklama getirmiştir: Bu Hadisi Şerif’in delaleti Müslüman bir şahsın vasiyetini yazarak yanında bulundurma konusunda ihtiyatlı ve basiretli olması gereğidir. Binaenaleyh her Müslümanın hayatta iken vasiyetini yazması bu hususta acele etmesi müstehaptır. Bu vasiyeti şahsın gerekli gördüğü hususları yazması ve ihtiyaç gördüğü durumlarda ilavede bulunması uygun olur. Kurtubi ise, bu hadiste vasiyetin yazılı olarak zikredilmesi vasiyeti teşvik konusunda mübalağa etmek maksadına mebnidir demiştir.¹⁷⁵

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عُمَارَةَ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: " أَنْ تَصَدَّقَ وَأَنْتَ صَحِيحٌ حَرِيصٌ تَأْمَلُ الْغَنَى وَتَخْشَى الْفَقْرَ، وَلَا تُمَهِّلُ حَتَّى إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُقُومَ قُلْتَ: لِفُلَانٍ كَذَا وَلِفُلَانٍ كَذَا وَقَدْ كَانَ لِفُلَانٍ

¹⁷¹ Vehbe Zuheyli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, X s.133

¹⁷² Bakara 2/180

¹⁷³ Kamil Miras, *Tecrid-İ Sarih*, VIII, s.199

¹⁷⁴ Buhari, *Vasiyet*, 1

¹⁷⁵ Kamil Miras, *Tecrid-i Sarih* VIII, s.205

Ebû Hureyre’den rivayet edilen bir hadiste, Hz. Muhammed (s.a.s)’e bir kişi gelerek “*Yâ Rasûlullah, en faziletli sadaka hangisidir?*” diye soru sordu, Hz. Peygamber (s.a.s) “*En faziletli sadaka; bedeninin tamamen sağlıklı olduğu bir durumda, mal, mülk toplamaya istekli olduğunda, zengin olmaya istekli olduğun, fakirliği istemediği bir durumda verdiği sadakadır. Sakın ha sadakanı ölüm yaklaştığında, şu malım şu kişindir, bu malım şu kişindir diye vasiyet ettiğin zaman, halbuki vasiyet ettiğin mal, mülk falan mirasçının olduğu, hayatın son anlarına bırakıp ihmal etme*”¹⁷⁶ diye cevap ve öğüt verdi.

Bir malı olan kişinin beraberinde yazılı bir vasiyetname taşıması ve bu vasiyeti iki günden daha fazla yanından ayırmaması tavsiye edilmektedir. Hadisin zahiri, vücub hükmüne uygun gözüküyor olsa da, vücub hükmü taşımamaktadır. Efdal olan hayır cihetlerine hayatta iken vasiyet yapmak ve bunu ölümden sonrasına bırakmamaktır. Çünkü o vasiyet ettiği takdirde ölümünden sonra bu konuda kusurlu davranılacağından emin olamaz. Yaptığı vasiyette yerine getirilemeyebilir.¹⁷⁷

2.5.4. Hz.Peygamberin Terekesi

Hz.Peygamber (s.a.s) dünya hayatına ve dünya malına önem vermemiştir. Gazvelerden sonra ele geçen ganimetlerin kendi payına düşen kısmından ancak geçinebileceği kadarını alır, geri kalanını ihtiyaç sahiplerine dağıtırdı. Yeme, içme ve giyinmede aşırıya kaçmaz, az olanı ile yetinirdi. Zaman zaman borçlandığı da olurdu. Bir defasında Hz. Muhammed (s.a.s) aile efradının iâşesi için Yahudi bir kişiden yiyecek ödünç almış bunun mukabilinde zırhını rehin olarak vermiştir.¹⁷⁸ Hz. Peygamber (s.a.s) vefat ettiğinde miras taksimi zor olmamıştır. Çünkü Hz. Muhammed (s.a.s)’in geride bıraktığı çok fazla malı, mülkü yoktu. Vefat ettiği vakit, katır, harb silahı, bazı araziler ve ikamet ettiği evlerinden başka çok değerli mala rastlanmamıştır.

حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحَارِثِ، حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ، حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ الْجُفَيْيُّ، حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ، عَنْ عَمْرِو بْنِ الْحَارِثِ، خَتَنَ رَسُولِ اللَّهِ أَخِي جُوَيْرِيَةَ بِنْتِ الْحَارِثِ،

¹⁷⁶ Buhari, Vasiyet 1

¹⁷⁷ Buhari, Vasiyet, 7

¹⁷⁸ Buhari, Cihad, 89

قَالَ: مَا تَرَكَ رَسُولُ اللَّهِ عِنْدَ مَوْتِهِ ذِرْهَمًا، وَلَا دِينَارًا، وَلَا عَبْدًا، وَلَا أَمَةً، وَلَا شَيْئًا إِلَّا بَغْلَتَهُ الْبَيْضَاءُ، وَسِلَاحَهُ، وَأَرْضًا جَعَلَهَا صَدَقَةً

Mü'minlerin annesi Cüveyriye bintu el-Haris'in erkek kardeşi, Hz. Peygamber (s.a.s)'in kayınbiraderi olan Amr b. el-Haris şöyle rivayet etmiştir. “Hz. Muhammed (s.a.s) vefat ettiği zaman miras olarak, dirhem, dinar, erkek köle, cariye ve başka hiçbir şey bırakmamıştır. Sadece beyaz dişi katır, sadaka yaptığı arazi ve harp silahı bırakmıştır.”¹⁷⁹

حَدَّثَنَا خَلَادُ بْنُ يَحْيَى، حَدَّثَنَا مَالِكٌ، هُوَ ابْنُ مِغْوَلٍ حَدَّثَنَا طَلْحَةُ بْنُ مُصَرِّفٍ، قَالَ: سَأَلْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي أَوْفَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا هَلْ كَانَ النَّبِيُّ أَوْصَى؟ فَقَالَ: لَا، فَقُلْتُ: كَيْفَ كُتِبَ عَلَى النَّاسِ الْوَصِيَّةُ أَوْ أُمِرُوا بِالْوَصِيَّةِ؟ قَالَ: أَوْصَى بِكِتَابِ اللَّهِ

Talha b. Musarrif rivayet ettiği bir Hadisi Şerif’te şöyle buyurmuştur. Abdullah b. Ebi Evfa’ya, Hz. Rasulullah (s.a.s) vasiyette bulundu mu diye sordum. Abdullah “Hayır vasiyette bulunmadı” dedi. Bundan dolayı ben de, “Öyle ise vasiyet etmek insanlar üzerine nasıl farz kılındı veya vasiyet etmek nasıl emredilmiştir?” dedim. Abdullah, Allah Rasulü, “Allah’ın kitabına sarılmayı ve Allah’ın kitabı ile amel etmeyi vasiyette bulundu” şeklinde cevap verdi.¹⁸⁰

Allah Rasulü vefatından önce kendi malından bir şey vasiyet etmemiştir. Vefatından sonra bıraktığı mallar konusunda çeşitli rivayetler vardır. “Biz peygamberler miras bırakmayız. Bizim bıraktıklarımız sadakadır”.¹⁸¹ hadisi ile amel eden Hz. Ebu Bekir Peygamber Efendimizden geriye kalan arazileri kızı Hz. Fâtıma’ya vermemiştir. Abdullah b. Ebû Evfa “Hz. Peygamber vasiyet etmiş miydi?” sorusuna sadece “Hayır” diye cevap vermiştir. Çünkü sorunun özel bir vasiyetle ilgili olduğunu anlamıştır. Yoksa Hz. Peygamber’in hiçbir vasiyetinin bulunmadığı anlamında genel bir cevap vermiş değildir. Çünkü daha sonra “Hz. Peygamber Allah’ın kitabını vasiyet etti” demiştir. Nevevi der ki: “Bu hadiste ibn Ebû Evfa’nın söylemek istediği herhalde şudur: Hz. Peygamber malının üçte birini vasiyet etmedi. Çünkü mal bırakmadı. Sahip olduğu toprakları hayatta iken Allah yolunda bağışlamıştı. Silah, katır vb. birkaç malının ise miras olmayacağını, bıraktığı her

¹⁷⁹ Buhari, Vasiyet, 1

¹⁸⁰ Buhari, Vasiyet, 1

¹⁸¹ Buhari, Farâiz 3

şeyin sadaka olduğunu haber verdi. Dolayısıyla geriye mal olarak vasiyet edilecek bir şey kalmadı. İbn ebû Evfa'nın 'O Allah'ın kitabını vasiyet etti' sözü Allah'ın kitabına tutunmayı ve onu uygulamayı vasiyet etti, anlamındadır.

2.5.5. Hz. Peygamberin Hz.Ali'ye Vasiyeti ile İlgili İhtilaf

Hz. Peygamber'in vefatından sonra müslümanların karşılaştıkları en önemli ihtilâf, imâmet konusu üzerinde olmuştur. O kadar ki, günümüze kadar süren ve Nebi (s.a.s)'den sonra ümmet arasında cereyan eden ilk ihtilâftır. Hz.Peygamber (s.a.s) hastalığında, mü'minlerin bütün işlerini yüretecek kişiyi yani devletin başında kimin olacağını ve devleti kimin yöneteceğini tayin etmemiş ve bu konuda yazılı bir vasiyette bulunmadan ahirete irtihal etmiştir. Sahabiler Hz.Peygamber'in vefat etmeden önceki hastalığı esnasında halife olacak kişiyi öğrenme hususunda görüş beyan etmesini talep etmişlerdir. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.s) "*Üzerinize tayin ettiğim halifem Yüce Allah'tır.*" diye cevap vermiştir.¹⁸² Bu ve benzeri rivayetlerden de anlaşıldığı üzere Hz. Peygamber (s.a.s)'in ömrünün son zamanlarında kendisinin yerine halife olarak hiç kimseyi tayin etmemiştir. Bununla birlikte özellikle şia mensupları Hz. Peygamber (s.a.s)'in Hz. Ali'ye vasiyet yolu ile halifeliği tahsis ettiği rivayetlerini ileri sürmüşlerdir. Ancak bu ve benzeri rivayetlerin asılsız olduğunu söylemek gerekir. Çünkü bu rivayetler Hz. Aişe'ye sorulduğu zaman Hz. Aişe; "İlginç - tuhaf şey! Hz.Peygamber (s.a.s) Hz.Ali'ye ne zaman vasiyet etmiş?" diyerek böyle bir rivayetin olmadığını belirtmiştir.¹⁸³

حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ زُرَّارَةَ، أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ، عَنْ ابْنِ عَوْنٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ الْأَسْوَدِ، قَالَ:
ذَكَرُوا عِنْدَ عَائِشَةَ أَنَّ عَلِيًّا رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا كَانَ وَصِيًّا، فَقَالَتْ "مَنْ أَوْصَى إِلَيْهِ وَقَدْ كُنْتُ
مُسْنِدَتَهُ إِلَى صَدْرِي، أَوْ قَالَتْ: حَجْرِي، فَدَعَا بِالطَّسْتِ، فَلَقَدْ انْخَنَثَ فِي حَجْرِي فَمَا شَعَرْتُ
أَنَّهُ قَدْ مَاتَ، فَمَتَى أَوْصَى إِلَيْهِ "

Esved en-Nehai şu şöyle söylemiştir: Bir defasında Hz. Aişe'nin bulunduğu bir ortamda, Hz. Ali'nin Hz. Muhammed (s.a.s)'in halifesi olduğu yani Hz. Peygamber'in ölümünden önceki son zamanlarında Hz.Ali'yi kendi yerine vasi tayin ettiğini söylediler. Bunun üzerine Hz. Aişe: "*Allah Rasulü (s.a.s) ne zaman Hz.Ali'ye*

¹⁸² Ethem Ruhi Fırlıklı, *İbadiye'nin Doğuşu Ve Görüşleri*, AÜİF Yay. Ankara, 1983, Dr.Tezi, s.27

¹⁸³ Buhari, *Vasiyet*, 1

vasiyet etmiş? diyerek taaccubunu ifade etmiş” ve devamında, “Ben Hz.Peygamber (s.a.s)’i hayatının son zamanında elbiseme veya göğsüme dayamıştım. Tam bu esnada benden bir tas istedi ve sonrasında kucağımda bütün organları sarkıverdi. Meğer vefat etmiş ve ben bunu anlamamışım. Böyle bir durumda Hz. Peygamber (s.a.s) Hz.Ali’ye hangi zamanda vasiyet etmiştir?”. diyerek bu rivayet-i reddetmiştir.¹⁸⁴

2.5.6. Ölüm Sırasında Vasiyet Yapma

Hastalığın ölüm ile sonuçlanması durumunda, eğer kişi bağış yaptığı sıradaki hastalığından iyileşip sağlığına kavuşup, bundan sonra ölür ise, onun yaptığı bu bağışın hükmü, sağlıklı bir kişinin bağışı hükmündedir. Ancak ölümle sonuçlanan tehlikeli bir hastalık halinde vasiyet yapılırsa, cumhur ulemanın görüşüne göre vasiyet malın üçte birinden karşılanır. Ölümden sonrasına izafe edilen her bağış ve teberru vasiyet hükmünde olup üçte biri aşamaz.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ، عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ عُمَارَةَ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَالَ رَجُلٌ لِلنَّبِيِّ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الصَّدَقَةِ أَفْضَلُ؟ قَالَ: أَنْ تَصَدَّقَ وَأَنْتَ صَحِيحٌ حَرِيصٌ تَأْمُلُ الْغَنَى وَتَخْشَى الْفَقْرَ، وَلَا تُمَهِّلَ حَتَّى إِذَا بَلَغْتَ الْخُلُقُومَ قُلْتَ: لِفُلَانٍ كَذَا وَلِفُلَانٍ كَذَا وَقَدْ كَانَ لِفُلَانٍ

Ebû Hureyre’nin rivayet ettiği bir hadiste; Hz. Muhammed_(s.a.s)’e bir kişi gelerek, Yâ Rasûlullah, en faziletli sadaka hangisidir?’ diye soru sordu, Hz. Peygamber (s.a.s): “En faziletli sadaka; bedeninin tamamen sağlıklı olduğu bir durumda, mal, mülk toplamaya istekli olduğunda, zengin olmaya istekli olduğun, fakirliği istemediğin bir durumda verdiğin sadakadır. Sakın ha sadakanı ölüm yaklaştığında, şu malım şu kişindir, bu malım şu kişindir diye vasiyet ettiğin zaman, halbuki vasiyet ettiğin mal, mülk falan mirasçındır, hayatın son anlarına bırakıp ihmal etme” diye cevap ve öğüt verdi.¹⁸⁵

Hadisten de anlaşıldığı üzere efdal olan sadaka, kişinin sağlıklı ve mal, mülk toplama hırsının olduğu, fakirlikten korkup zengin olmayı arzu ettiği bir zaman verilen sadakadır. Hadisin devamında “Sakın ha sadakanı ölüm yaklaştığında, şu

¹⁸⁴ Buhari, Vasiyet, 1

¹⁸⁵ Buhari, Vasiyet 1

malım şu kişindir, bu malım şu kişindir diye vasiyet ettiğin zaman, halbuki vasiyet ettiğin mal, mülk falan mirasçının olduğu” ifadesi ile anlaşılan odur ki; zaten o mal mirasçılar tarafından sahiplenmeye başlanmıştır. Can boğaza tabiri ölümün son derece yaklaştığından kinaye olarak kullanılmaktadır. Ömrün son zamanlarında yapılan vasiyetin de geçerli olduğuna delil olmakla birlikte faziletli olanın, sadaka ve hayır hasenetlerin genç yaşlarda yapılmasının gerekliliğini göstermektedir.

2.5.7. Vasiyetten Önce Borcun Ödenmesi

Vasiyetle ilgili hükümleri daha önce zikretmiştik. Burada ölenin geride bıraktığı mallar ve sabit hakların dağıtımının hangi sıralama ile yapılması gerektiği anlatılacaktır. Malikî, Şâfiî ve Hanbelî mezheplerinde, örf esas alınarak ölenin zengin veya fakir oluşuna göre, Hanefî mezhebinde de israf ve cimriliğe kaçmadan ölenin teşhiz ve tekfininden başlamak vaciptir. Çünkü bu, ölenin hakkının taalluk ettiği, onu kabrine yerleştirmek suretiyle insanlık haysiyet ve şerefine riayet edildiği zarûri işlerdendir. Allah (c.c.) şöyle buyurmuştur: *“O kimseler ki harcadıkları zaman ne israf nede cimrilik ederler, o kimselerin harcamaları bu ikisi arasında olan dengeli bir harcamadır.”*¹⁸⁶

Matlup olan teşhiz; ölen bir şahsın öldüğü vakitten itibaren defin yapılincaya kadar yapılması gerekenler yani meyyitin yıkanması, kefenlenmesi, taşınması, kabir kazdırılması ve defin işlem masraflarının tamamıdır. Rasulullah (s.a.v.) hacda devesinden düşerek boynu kırılan kişi hakkında: *“iki elbisesi içine kefenleyin”*¹⁸⁷ buyurmuş, önce teşhiz ihtiyacı olduğu için borcu olup olmadığını sormamıştır. Teşhiz masrafları terekeden ayrılır, Ölenin geride bırakacak malı yoksa defin işlemleri sağlığında ihtiyaçlarını karşılamakla kim yükümlü ise onun üzerine vaciptir. Ölenin geride bıraktığı miras ile ilgili Ayet-i Kerime de *“Eğer ölen kişinin çocuğu olmamış da annesi, babası ölen kişiye varis olmuşlarsa, anneye üçte bir düşer, eğer ölen şahsın kardeşleri bulunursa, annesine altıda bir düşer. Bütün bu bölüşmeler ölen kişinin yapacağı vasiyetten ve borçtan sonra gelmektedir”*¹⁸⁸ Her ne kadar ayette vasiyet önce zikredilmiş de olsa Hz Ali (r.a.)nin *“Rasûlullah'ın vasiyetten evvel borcu ödediğini gördüm.”* sözüne binaen borç öne

¹⁸⁶ Furkân, 25/67

¹⁸⁷ Buhari, Cenâiz, 21

¹⁸⁸ Nisa, 4/11

alınır. Ayet-i Kerime’de vasiyetin borçtan önce zikredilmesinin hikmeti şudur: vasiyet karşılıksız elde edilmesi hususunda mirasa benzediğinden, onu terekeden çıkarıp vermek vârislere ağır geleceği için ihtimam gösterilmesi ve ihmal edilmemesi lazım geldiğini ifade etmek, borçla beraber ödenmesini teşvik ve edasının vacip olması bakımından borç gibi olduğunu tembih için takdim edilmiştir. Borca gelince alacaklılar onun zaten eda edileceğinden emindir.¹⁸⁹

بَابُ تَأْوِيلِ قَوْلِ اللَّهِ تَعَالَى مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ، وَيُذَكَّرُ أَنَّ النَّبِيَّ قَضَى بِالْدِّينِ قَبْلَ الْوَصِيَّةِ، وَقَوْلِهِ إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلَى أَهْلِهَا قَدْ أَتَى أَهْلَهَا قَدْ أَتَى مَنْ تَطَوَّعَ الْوَصِيَّةِ، وَقَالَ النَّبِيُّ: لَا صَدَقَةَ إِلَّا عَنْ ظَهْرِ غَنَى، وَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: لَا يُوصِي الْعَبْدُ إِلَّا بِإِذْنِ أَهْلِهِ، وَقَالَ النَّبِيُّ: " الْعَبْدُ رَاعٍ فِي مَالِ سَيِّدِهِ

Hiz. Muhammed (s.a.s)’den vasiyet yerine getirilmeden önce borcun ödenmesi gerektiği rivayet olunmuştur. Yüce Allah’ın şu Ayet-i Kerimesi; *“Muhakkak ki Allah size, emanetleri kesinlikle ehline vermenizi ve insanlar arasında hüküm verdiğiniz vakit adeletle hükmetmenizi emrediyor.”*¹⁹⁰ Bu Ayet-i Kerime’deki emirden dolayı emaneti yerine vermek (ödemek) gönüllü vasiyetten daha önemli ve haklıdır. Hiz. Muhammed (s.a.s) *“Sadaka ancak zengin olunan maldan ayrılıp da verilir”* buyurmuştur.¹⁹¹

2.5.8. Kölenin Vasiyeti

Köle, dini bakımdan iman, namaz, oruç vb. ibadet ve mükellefiyeti açısından hür olan insanlardan farksızdır. Ancak hukuk ve sosyal statü açısından hür olan insanlardan farklıdır. Hukuk işlemlerinde eşya (mal) kabul edilir. Hibe edilebilir, kiralanabilir, alınıp satılabilir. Bununla birlikte İslam dini netice olarak köleyi de insan olarak değerlendirmiştir. Kur’an-ı Kerim’de bu husus şu şekilde açıklanmıştır; *“Allah’a kulluk edin ve Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmayın, anneye, babaya, yakın akrabaya, yetimlere, fakirlere (miskinlere), yakın olan komşuya, uzak olan komşuya, yanınızdaki akrabalara, yolculuk yapana, elinizin altındakilere (kölelere) iyilik edin”*

¹⁸⁹ Vehbe Zuheyli, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, X, s.341

¹⁹⁰ Nisâ, 4/58

¹⁹¹ Buhari, *Vasiyet*, 9

¹⁹² İslam dininde kölelerin görevleri bu genel anlayış doğrultusunda tespit edilmişti. Köle İslam hukukunda, şahadet ve velayetten hukuken ve mülkiyet hakkından da mahrum olan kişi olarak tarif edilmiştir. Böyle bir durumda kölenin vasiyeti kabul edilemez. Çünkü mülkiyet hakkı kendisine değil efendisine aittir. Yapmış olduğu veya yapacağı vasiyeti geçersiz kılar. Abdullah b. Abbas konu ile ilgili, köle efendisinin izni olmadan vasiyet edemez demiştir. Hz. Muhammed (s.a.s) de “*Köle, efendisinin sahip olduğu malda çobandır*”¹⁹³ buyurmuştur.

2.5.9. Vasiyet Yapılabilecek Yakın Akrabalar

Vasiyet toplumun yararına işleyen bir müessesedir. Nitekim insan, vasiyet sayesinde mal ve mülkünün bir kısmı ile ölümünden sonra çeşitli hayırlar yapılmasını sağlayabilir, birikimini aile ve toplum için faydalı hale getirme fırsatı bulabilir.¹⁹⁴

حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: أَخْبَرَنِي سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ، وَأَبُو سَلَمَةَ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ، أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ حِينَ أَنْزَلَ اللَّهُ وَأَنْزَلَ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ، قَالَ: يَا مَعْشَرَ قُرَيْشٍ، أَوْ كَلِمَةً تَحْوَاهَا، اسْتَرَوْا أَنْفُسَكُمْ، لَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا يَا بَنِي عَبْدِ مَنَافٍ، لَا أُغْنِي عَنْكُمْ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، يَا عَبَّاسُ بْنُ عَبْدِ الْمُطَّلِبِ، لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، وَيَا صَفِيَّةُ عَمَّةَ رَسُولِ اللَّهِ، لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا، وَيَا فَاطِمَةُ بِنْتُ مُحَمَّدٍ سَلِينِي مَا شِئْتَ مِنْ مَالِي، لَا أُغْنِي عَنْكَ مِنَ اللَّهِ شَيْئًا.

Ebu Hureyre şu şekilde rivayet etmiştir; “İlk olarak yakın akrabalarını uyar”¹⁹⁵ Ayet-i kerimesi nazil olduğunda Peygamber (s.a.s) ayağa kalkıp şu şekilde buyurdu; “Ey Kureyşliler/ Kureyş topluluğu! Nefislerinizi satın alın. İslam dinine girerek kendi canlarınızı Allah’ın çetin olan azabından koruyunuz. Ben peygamber (s.a.s) olarak Allah’ın azabını sizin üzerinizden def edemem, Ey Abd Menaf evlatları! Sizin üzerinizden de Allah’ın azabının bir kısmını olsun def edemem. Ey Abbas b. Abdulmuttalip! Senin üzerinden de Allah’ın azabının bir kısmını def edemem. Ey Allah Rasulü (s.a.s)’in halası Safiye, senin üzerinden de Allah’ın azabının bir parçasını dahi def edemem. Ey Fatıma binti Muhammed! malımdan istediğin ne

¹⁹² Nisa , 4/36

¹⁹³ Buhari, Vasiyet, 9

¹⁹⁴ Heyet, Hadislerle İslam, V s.294

¹⁹⁵ Şuarâ, 26/214

varsa iste istediğin her neyse onu vereyim, fakat Allah'ın azabından hiç birşeyi üzerinden def edemem.¹⁹⁶

İmam Buhârî'nin bu hadisi bu bab altında getirmekteki amacı, kadınların ve çocukların en yakın akrabalar arasında olduğunu ıspat etmek içindir. Hz.Peygamber (s.a.s)'in bu çağrıda kendi kızının ve halası Safiye'nin olması en yakın akrabalar tabirine kadınların ve çocukların dahil olduğu yönündedir.¹⁹⁷

2.5.10. Vasiyetin Miktarı İle İlgili Rivayetler

Vasiyetin farziyeti nesh edildikten sonra mendup bir ibadet hükmünü almıştır. Ancak bu serbestlik sınırsız bırakılmamıştır. Malını vasiyet etmek isteyen bir kişi malının tamamını vasiyet edemeyecektir.

حَدَّثَنَا أَبُو نُعَيْمٍ حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: جَاءَ النَّبِيُّ يُعْودُنِي وَأَنَا بِمَكَّةَ، وَهُوَ يَكْرِهُ أَنْ يَمُوتَ بِالْأَرْضِ الَّتِي هَاجَرَ مِنْهَا، قَالَ: يَرْحَمُ اللَّهُ ابْنَ عَفْرَاءَ، قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَوْصِي بِمَالِي كُلِّهِ، قَالَ: لَا، قُلْتُ: فَالْشَّطْرُ، قَالَ: لَا، قُلْتُ: الْثُلُثُ، قَالَ: فَالْثُلُثُ، وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ، إِنَّكَ أَنْ تَدَعَ وَرَثَتَكَ أَغْنِيَاءَ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَدَعَهُمْ عَالَةً يَتَكَفَّفُونَ النَّاسَ فِي أَيْدِيهِمْ، وَإِنَّكَ مَهْمَا أَنْفَقْتَ مِنْ نَفَقَةٍ فَإِنَّهَا صَدَقَةٌ حَتَّى الْفُقْمَةُ الَّتِي تَرْفَعُهَا إِلَى فِي امْرَأَتِكَ، وَعَسَى اللَّهُ أَنْ يَرْفَعَكَ فَيَنْتَفِعَ بِكَ نَاسٌ وَيُضَرَّ بِكَ آخَرُونَ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ يَوْمَئِذٍ إِلَّا ابْنَةٌ

Sa'd b. Ebi Vakkas şu şekilde buyurmuştur; “Ben Mekke’de hasta olduğum bir durumda Peygamber (s.a.s) hasta ziyaretime geldi. Sa’d b. Ebi Vakkas zamanında hicret ederek ayrıldığı bu beldelerde vefat etmek istemiyordu. Hz. Muhammed (s.a.s): “Allah Sa’d b. Ebi Vakkas b. Afra’ya merhameti ile muamelede bulunsun” diye duada bulundu. Bu duadan sonra ben de “ya Rasulullah (s.a.s) elimin altında bulunan malımın tamamını vasiyet etmek istiyorum” dedim. Peygamber (s.a.s) “hayır o şekilde yapma” dedi. “Ben malımın yarısını vasiyet edeyim” dedim. Peygamber (s.a.s) yine hayır diyerek beni men etti. “Öyle ise malımın üçte birini vasiyet edeyim” dedim. Hz.Peygamber (s.a.s) “Evet üçte birisini vasiyet edebilirsin, aslında üçte biri de çoktur. Çünkü ey Sa’d, mirasçı olan akrabalarını zengin olarak bırakman onları zor durumda, muhtaç, dilenerek bırakmaktan daha hayırlıdır. İnşallah sen yaşarsın o vakit yapacağın harcamalar sadakadır. Hatta eşine yetireceğin bir lokma dahi sadakadır. Ey Sa’d ümit ederim ki

¹⁹⁶ Buhari, Vasiyet, 9

¹⁹⁷ Kamil Miras, Tecrid-i Sarih, VIII, s.220

Allah’u Teala seni bu hastalıklardan kurtarır da bazı insanlar senden faydalanır, bazılarıda senden zarar görür” buyurdu. Sa’d b. Vakkas’ın Mekke’de hastalandığı ve Hz. Peygamber (s.a.s)’in bunları söylediği vakitlerde Sa’d’ ın sadece bir kızı bulunuyordu.¹⁹⁸

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: لَوْ غَضَّ النَّاسُ إِلَى الرَّبْعِ لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ قَالَ: الثُّلُثُ وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ أَوْ كَبِيرٌ

Abdullah b. Abbas’ın rivayetinde; “İnsanlar vasiyet konusunda üçte bir değil de, keşke dörtte bir vasiyette bulunsalar, çünkü Allah Rasulü (s.a.s) Sa’d b. Vakkas’a üçte biri çoktur veya büyüktür” buyurdu demiştir.”¹⁹⁹

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّجِيمِ، حَدَّثَنَا زَكَرِيَاءُ بْنُ عَدِيٍّ، حَدَّثَنَا مَرْوَانُ، عَنْ هَاشِمِ بْنِ هَاشِمٍ، عَنْ عَلِمِ بْنِ سَعْدٍ، عَنْ أَبِيهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: "مَرَضْتُ، فَعَادَنِي النَّبِيُّ فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، ادْعُ اللَّهَ أَنْ لَا يَرُدِّيَ عَلَيَّ عَقِي، قَالَ: لَعَلَّ اللَّهَ يَرْفَعُكَ وَيَنْفَعُ بِكَ نَاسًا، قُلْتُ: أُرِيدُ أَنْ أُوصِيَ وَإِنَّمَا لِي ابْنَةٌ، قُلْتُ: أُوصِي بِالنِّصْفِ، قَالَ: النِّصْفُ كَثِيرٌ، قُلْتُ: فَالثُّلُثُ، قَالَ: الثُّلُثُ وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ أَوْ كَبِيرٌ، قَالَ: فَأُوصِيَ النَّاسُ بِالثُّلُثِ، وَجَارَ ذَلِكَ لَهُمْ

Sa’d b. Ebi Vakkas şu şekilde rivayette bulunmuştur. “Ben Mekke’de bulunduğum bir zamanda hastalandım. Allah Rasulü (s.a.s) hasta ziyareti için yanıma geldi. Hz. Peygamber (s.a.s)den beni topuğum üzerime geri döndürmesi yani hicret ederek ayrıldığım Mekke’de öldürmesi için Allah’a dua etmesini talep ettim. Allah Rasulü (s.a.s); Ümit ediyorum ki Allah’u Teala seni hastalıklarından kurtaracak ve seninle birlikte birçok insan faydalanacaktır buyurdu. ‘Sa’d b. Ebi Vakkas: “Miras kalacak olan malımı vasiyette bulunmak istiyorum, çünkü mirasçı olarak bir kızım var ve bu malımın yarısını vasiyet ediyorum” dedim. Bunun üzerine Allah Rasulü (s.a.s); “Yarısı çoktur” dedi. Ben: “Kalacak olan malımın üçte birini vasiyet edeyim” dedim. Hz. Peygamber (s.a.s) üçte bir olur ancak o da çoktur veya büyüktür” dedi. Sa’d b. Vakkas veya başka râvi insanlar mallarının üçte birini vasiyet ettiler, bu vasiyet yani üçte bir caiz olmuştur buyurdu.²⁰⁰

¹⁹⁸ Buhari, Vasiyet, 2

¹⁹⁹ Buhari, Vasiye, 3

²⁰⁰ Buhari, Vasiyet, 3

2.5.11. Yetimin Vasisi İle İlgili Rivayetler

Sözlükte yegane, tek, yalnız, tek başına anlamlarına gelen yetim²⁰¹; kelimesinin terim manası ise, buluş çağına gelmeden babası vefat eden çocuk demektir. Yetim kelimesi genel manada da hem anne hem de babası ölmüş çocuklar için kullanılmaktadır. Yüce Allah'ın kitabı ve Hz.Peygamber (s.a.s)'in sünnetinde yetime iyi davranılması, akıl balığ oluncaya kadar mallarına sahip çıkılması ve evlendirilmeleri dahil bütün haklarının dikkatli bir şekilde korunması üzerinde önemle durulmuştur. Yetim bir kişinin malından haksız yere almanın büyük günah olacağı ve bu maldan alan kişilerin şiddetli azap görecekları belirtilmiştir.²⁰² Bu şekilde olmakla beraber bazı durumlar istisna tutulmuştur. Yetimin vasisi olan kişilerin maddi durumlarının iyi olmamaları, yani fakir olmaları durumunda yetimin malından belirli ölçülere göre faydalanmalarına izin verilmiştir. Kur'an Kerim ve Sünnette yetim üzerinden verilen emir ve yasaklar da başta yetimler olmak üzere toplumda himaye edilmesi gereken bütün fertlerin korunması ve gözetilmesi hedeflenmiştir.

حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ، أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ، عَنِ الزُّهْرِيِّ، قَالَ: كَانَ عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ يُحَدِّثُ، أَنَّهُ سَأَلَ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا وَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامَى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ، قَالَتْ: هِيَ الْيَتِيمَةُ فِي حَجَرٍ وَلَيْهَا فَيْرَغَبٌ فِي جَمَالِهَا، وَمَالِهَا، وَيُرِيدُ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا بِأَدْنَى مِنْ سَنَةِ نِسَائِهَا، فَتُهَوَّ عَنْ نِكَاحِهَا إِلَّا أَنْ يُقْسِطُوا لَهَا فِي إِكْمَالِ الصَّدَاقِ، وَأَمْرُوا بِنِكَاحِ مَنْ سِوَاهُنَّ مِنَ النِّسَاءِ، قَالَتْ عَائِشَةُ: ثُمَّ اسْتَفْتَى النَّاسُ رَسُولَ اللَّهِ بَعْدُ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ وَيَسْتَفْتُونَكَ فِي النِّسَاءِ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّ، قَالَتْ: فَبَيَّنَ اللَّهُ فِي هَذِهِ أَنَّ الْيَتِيمَةَ إِذَا كَانَتْ ذَاتَ جَمَالٍ وَمَالٍ رَغِبُوا فِي نِكَاحِهَا وَلَمْ يُلْجِئُوا بِسُنَّتِهَا بِإِكْمَالِ الصَّدَاقِ، فَإِذَا كَانَتْ مَرْغُوبَةً عَنْهَا فِي قَلَّةِ الْمَالِ وَالْجَمَالِ تَرَكَوْهَا وَالتَّمَسُّوْا غَيْرَهَا مِنَ النِّسَاءِ، قَالَ: فَكَمَا يَتَزَوَّجُونَهَا حِينَ يَرْغَبُونَ عَنْهَا، فَلَيْسَ لَهُمْ أَنْ يَنْكِحُوهَا إِذَا رَغِبُوا فِيهَا إِلَّا أَنْ يُقْسِطُوا لَهَا الْأَوْفَى مِنَ الصَّدَاقِ وَيُعْطُوهَا حَقَّهَا

Urve b. Zubeyr Hz. Aişe (r.a.)'ye “Eğer yetim (öksüz) olan kızlarla evleneceğiniz vakit onlara karşı adaletli davranamamaktan korkarsanız, hoşunuza gidecek diğer bayanlardan....nikahlayın”²⁰³ tefsirinin manasını sorduğunda Hz. Aişe

²⁰¹ Serdar Mutçalı, *Arapça-Türkçe Sözlük*, s.1018

²⁰² Buhari, *Vasiyet*, 23

²⁰³ Nisâ, 4/2-3

şu şekilde cevap verdi; “O yetimdir ki velisi bulunan kişinin koruması altındadır. O veli, kızın güzelliğine ve malına rağbet edebilir. Yetim olan kıza başka bayanlara verilmesi gereken mehirden daha az mehir vererek evlenmek ister. İşte bu Ayet-i kerime, velAyet-i altında bulunan yetim kızların haklarını korumuş ve mehirlerini eksiksiz olarak verilmesini temin etmiş, aksi durumda bu kızlarla evlenmeleri nehyedilmiş, onların dışında kendilerine helal olan kadınlarla evlenmeleri emrolunmuştur.” Hz. Aişe yukardaki Ayetin tefsirinin devamında şöyle söyledi, bu Ayet-i kerime nazil olduktan sonra Hz.Peygamber (s.a.s)’den fetva istediler. Bunun üzerine Yüce Allah şu Ayet-i indirdi. “Senden kadınlar hakkında fetva istiyorlar. De ki; o kadınlar hakkındaki fetvayı sizlere Yüce Allah veriyor, Kendileri için yazılmış mirası sahiplerine vermediğiniz ve nikahlamayı istemediğiniz öksüz kızlar ve küçük zavallı çocuklara ve bir de yetim olanlara adaletli davranmanız (adaleti ayakta tutmanız) hakkında kitapta size okunan ayetler vardır. Her yaptığınız hayırları, iyiliği muhakkak Allah bilir.”²⁰⁴ Hz. Aişe şu şekilde devam etti, “Yüce Allah bu Ayet-i Kerime’de şunu beyan buyurdu; yetim ve öksüz olan kız, mal sahibi (çokluğu) ve güzel olduğu vakit, velileri yetim kızlarla evlenme hususunda istekli oldular ancak mehir konusunda adaletli davranmayarak akranlarına verilen mehirden az mehir verdiler. Yetim olan kız güzelliği ve malı az olduğundan dolayı evlenme hususunda istekli olmadılar. Bu tür erkekler yani güzeliği ve malından dolayı evliliği istedikleri vakit, bu yetim kızlarla evlenme hakları bulunmamaktadır. Fakat o yetim kızlara güzellik veya malının fazla olduğundan dolayı evlilik hususunda istekli olurlar, mehirlerini verirler, haklarını eksiltmezler ve adaletli davranmaları halinde o yetim kızlarla evlenmelerinde bir sakınca yoktur.”²⁰⁵

2.5.12. Mirasçıya Vasiyetle İlgili Rivayetler

İslam hukukunda miras paylaşımı ve mirasın nasıl taksim edileceği detaylı bir şekilde Kur’an-ı Kerim’in Nisa suresi’nde açıklanmıştır. Nisa Süresi’nin 11. ve 12. ayetleri miras paylaşımı ile ilgilidir. Kur’an Kerim’de yeterince açıklanmamış kısımları ise sünnet ve icma ile açıklığa kavuşturulmuştur. “Eğer bir erkek veya bayanın; annesi, babası, çocukları olmadığı durumda malı, mülkü mirasçılara kalır,

²⁰⁴ Nisâ: 127

²⁰⁵ Buhari, Vasiyet, 21

erkek veya kız kardeşi varsa her birinin payı altıda birdir, bunlar vasiyet ve borçtan sonradır.”²⁰⁶

Ayette “vasiyetten ve borcu ödedikten sonra” ifadesi bu ikisine nispeten paylaşımın önemine ve önceliğine işaret etmektedir. Buradaki emre göre ölen kişinin ilk olarak borçlarının ödenmesi akabinde vasiyetinin yerine getirilmesi daha sonra mirasın paylaşılması gerekmektedir. Mirasın tamamını veya yarısını vasiyet etmek sünnet ve icma ile yasaklanmış ancak üçte bir oranında yapılacak olan vasiyete izin verilmiştir. Bununla birlikte varislere vasiyet yoluyla mal bırakılamayacağı belirtilmiştir. Ölen kişi malının üçte birden fazlasını hayır kurumlarına veya yabancı şahıslara vasiyet etmiş olsa dahi bu vasiyet ancak üçte bir olan malı için geçerli olup, üçte birden fazla olan miktar ise geçersiz sayılmıştır.²⁰⁷

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ، عَنْ وَرْقَاءَ، عَنْ ابْنِ أَبِي نَجِيحٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ
اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: كَانَ الْمَالُ لِلْوَلَدِ، وَكَانَتِ الْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ، فَسَخَّ اللَّهُ مِنْ ذَلِكَ مَا أَحَبَّ،
فَجَعَلَ لِلذَّكَرِ مِثْلَ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ، وَجَعَلَ لِلْأَبَوَيْنِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا الشُّدُسَ، وَجَعَلَ لِلْمَرْأَةِ
الثُّمْنَ وَالرُّبْعَ، وَلِلزَّوْجِ الشَّطْرَ وَالرُّبْعَ

Abdullah b. Abbas şöyle buyurmuştur: “İslam dininden önce şahsın malı, öldüğü vakit mirasçısı olarak oğullarına kalırdı. Vasiyet etmek anne ile babanın hakkı idi. Vasiyet sadece anne ve babaya yapılabiliyordu. İslam dini ile birlikte Yüce Allah Nisa suresi’nin 11. ve 12. Ayetinde mirası erkeğe iki pay, kadına bir pay olarak tayin buyurdu ve anneye, babaya her birine çocuk var ise altıda bir pay verdi. Eğer çocuğu yok ise anne ve baba ona varis olmuşlarsa annesinin hakkı üçte birdir. Ölen kişinin kardeşleri bulunursa annesinin payı altıda birdir. İslam’dan önce sadece anneye babaya vasiyet edilebilirken islam dini ile birlikte bu durum kalkmış meşru bir miras hakkı doğmuştur. Bu miras hakkı da belirli şartlara bağlanmıştır.”²⁰⁸

2.5.13. “Mirasçı İçin Vasiyet Yoktur” Hadisinin Miras Ayet-i Karşısındaki Durumu

Konumuz içerisinde manası en açık olup, hüküm bakımından karmaşık olan “Mirasçı için vasiyyet yoktur” hadisi şerifidir. Çünkü Kur’an’ı Kerim’de Bakara

²⁰⁶ Nisa, 4/12

²⁰⁷ Heyet, Kur’an Yolu Türkçe Meal Ve Tefsir, II, s.29

²⁰⁸ Buhari, Vasiyet, 6

Suresi'nin 180 ile 183. ayetleri vasiyeti farz kılmış ve bunun da babası, annesi ve yakın akraba için olması gerektiğini vurgulamıştır. Tefsir alimleri bu ayetleri, Nisa sure'sinde bulunan miras ayetleri ve "Varise vasiyet yoktur" hadisi ile birlikte değerlendirmişlerdir. Konu bu şekilde değerlendirmeye alındığından nasih mensuh konusu çerçevesinde ele alınmaya çalışılmış; bazı alimler vasiyetin, Nisa suresi'ndeki miras Ayet-i ile, bazıları "Varis olana vasiyet yoktur" hadisi ile nesh edildiğini, bazıları ise neshle ilgisinin olmadığını, hükmün devam ettiğini savunmuşlardır. Bu görüşlerden de anlaşıldığı üzere vasiyet konusu üzerinde icma oluşmamıştır. Bu görüşlere kısaca değineceğiz.

a-Hadisın Ayet-i Nesh Ettiğini Savunanlar

Şu Ayet-i Kerime'de açıkca belirtildiği üzere, *Birinize ölüm ulaştığı vakit, eğer mal-mülk bırakıyorsa, anne babaya, yakın akrabaya, uygun bir şekilde vasiyette bulunması Allah'a karşı gelmekten sakınanlara bir borç olarak farz kılındı.*²⁰⁹ Bu ayetten anlaşıldığı üzere, mal sahiplerinin anne, baba ve yakın akrabalarına uygun ve İslam'ın haram kılmadığı bir şekilde vasiyet etmesi, dinin gereği olarak farz kılınmıştır. Bu farz hükmün dayanağının doğum ve yakınlık ile oluşan akrabalık bağının yani akrabalık hakkının bozulmaktan korunması olduğu anlaşılmaktadır. Fakat bu durumun meşru bir şekilde tayin edilişi, miktarın ne kadar olacağı, ölecek olan kişinin vasiyetine ve görüşüne bırakılıyordu. Daha sonra Nisa suresindeki miras ayetleriyle Yüce Allah, bu hakkın miktarını belirlemiş ve insanları vefat anında, buna ait vasiyet ve görüş zorunluluğundan ve sorumluluğundan kurtararak akrabalar arasında çıkması muhtemel kavga ve kırgınlık tehlikesinden kurtarmıştır. Ancak mirasa varis olacak akrabalar hakkındaki vasiyet neshedilmiştir, kaldırılmıştır. Bu sebeple Hz. Peygamber (s.a.s) veda haccı esnasında hutbe irat ederken "*Kesinlikle bilmeniz gerekir ki; Allah'u Teala her hak sahibine hakkını verdi. Bu günden sonra varise vasiyet yoktur*"²¹⁰ Bu hadis müstefiz ve meşhur olduğundan dolayı mütevatir kabul edilmektedir. Ümmet bu hadisi ihtilafsız kabul ederek bununla amel etmiştir.

211

²⁰⁹ Bakara 2/180

²¹⁰ Tirmizi, Vasiyet 5

²¹¹ Elmalı M.Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili, I, s.600*; İbn Kesir, *Tefsiru Kur-An El-Azîm, I, s.432*

b-Hadisın Ayet-i Genel Olarak Değil Kısmen Nesh Ettiğini Savunanlar

Şu Ayet-i kerimeye göre “*Birimize ölüm ulaştığı vakit, eğer mal-mülk bırakıyorsa, anne babaya, yakın akrabaya, uygun bir şekilde vasiyette bulunması bulunması Allah'a karşı gelmekten sakınanlara bir borç olarak farz kılındı*”²¹² Anneye babaya ve yakın akrabaya yapılan vasiyetin vacip olduğuna delalet etmektedir. Ölen kişinin mirasına varis olan akrabalar hakkında miras ayetleri veya “*Varise vasiyet edilmez.*”²¹³ hadisi ile bu emir yani vacibin hükmünün yerine getirilmesi terk edilmiştir. O halde mirasa varis olmayan diğer akrabalar vasiyet edilmesi vacip bir hüküm olarak devam etmekte midir? Yani vasiyetin vacipliği kısmen mi yoksa tamamen mi neshedilmiştir.

Selef ulemadan bazı fakih ve müfessirlere göre vasiyetin vacipliği, mirasa varis olan akrabalar hakkında neshedilmiştir, mirasa varis olmayan akrabalar içinse hüküm nesh edilmemiş yürürlükte olmaya devam etmektedir. Bu görüş doğrultusunda anlaşıyor ki, nesih tamamen değil kısmi olmuştur. Yakın akrabalar için hüküm kaldırılmış olup, uzak akrabalar için ise hüküm devam etmektedir. Mesrûk, Hasan el-Basrî, Müslim b. Yesâr, Dehhâk, Alâ b. Ziyad, Tavûs bu görüştedirler.

Hatta tefsir ilmi ile meşhur olan müfessir Dahhâk şu şekilde demiştir: “Akrabalarına vasiyet etmeden ölen şahıs, amelini günahla bitirmiş-tamamlamış olur” Yine müfessirlerden Tavus da “*Bir kişi akrabalarına vasiyet etmeyip yabancılara vasiyet etmiş olursa, bu, yabancılardan alınarak akrabalarına iade edilir*”²¹⁴ demiştir.

c-Hadisın Ayet ile Birlikte Uygulanabileceğini Savunanlar

Müfessirler arasında sadece Ebu Müslim İsfahani vasiyetin vacipliğinin ne miras ayetleri ile ne de “*Varise vasiyet yoktur.*”²¹⁵ hadisi ile nesh edilmediğini, hükmünün devam ettiğini şu şekilde açıklamıştır;

²¹² Bakara 2/180

²¹³ Tirmizi, Vasiyet 5

²¹⁴ Elmalı M.Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, I, s.601; İbn Kesir, *Tefsiru Kur-An El-Azîm*, I, s.432

²¹⁵ Elmalı M.Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, I, s.601; İbn Kesir, *Tefsiru Kur-An El-Azîm*, I, s.432

a-Bu Ayet-i Kerime'nin manası farklı değildir. *“Allah’u Teala, anne, baba, yakın akrabalar ve çocuklarınız hakkında miras paylaşımını size şu şekilde emrediyor.”*²¹⁶ Ayetindeki vasiyet aslında mirasın kendisidir. Yazılı olan budur. Aynı şekilde anne, baba ve akrabaya vasiyet olan, miras paylarının hiçbir eksiklik olmaksızın tam olarak verilmesidir. Yani mirastan mal-mülk kaçırılmaması gerektiğinin vasiyet edilmesi, ölmek üzere olan bir şahsın üzerine farz kılınmıştır, manasındadır.

b-Vasiyet ile mirasın ayrı düşünülmesini gerekli kılacak bir durum yoktur. O halde birleştirilmesinde de bir sakınca bulunmamaktadır. Miras Yüce Allah'ın ikramı vasiyet ise ölmek üzere olan kişinin ihsanıdır. Varis de iki ayet hükmünce iki ihsanı da alabilir.

c-Vasiyet Ayet-i ile miras Ayet-i arasında çelişki olduğu kabul edildiği takdirde, miras Ayetinin vasiyet Ayetini nesh edici değil tahsis edici olduğu görülür. Çünkü vasiyet Ayet-i akraba olanlara vasiyet etmeyi vacip kılmaktadır. Sonra miras Ayet-i ve Varise vasiyet edilmez hadisi ile de varis olan akrabayı çıkarır, varis olmayan akraba da miras Ayet-i ve vasiyet hadisi hükmü altına girer. Bunun sebeplerinden biri de, anne ve babanın mirasçı olması gibi din değişikliği, öldürme, kölelik vb. varis olmayı engelleyici sebeplerden dolayı varis olamayanların da bulunabilmesidir. Bu akrabalardan mirastan farz hisse sahibi oldukları halde mirastan engelleyici sebeplerden dolayı varis olamayanlar olabileceği gibi, bazı durumda sabit ve bazı durumda kendisinden önce ve kendisinden sonra sakıt olanlar bulunmaktadır. Bu sebeple, bunlardan varis olacaklara vasiyet caiz olmasa da varis olmayanlara vasiyet vacip olur.

Aslında Kur'an-ı Kerim'de: *“Allah’a karşı gelmekten ve akrabalık bağlarını koparmaktan sakının. Şüphesiz Allah üzerinizde bir gözetleyicidir.”*²¹⁷ ve *“Şüphesiz ki Allah, adaleti, iyilik yapmayı, yakınlara yardım etmeyi emreder.”*²¹⁸ âyet-i kerimeleriyle bunu te'kit de etmiştir.²¹⁹ Ebu Müslim İsfahanî'nin bu görüşü aslında Kur'an-ı Kerim'de nasih-mensuh olup olmadığı ile ilgili farklı düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Ona göre Kur'an-ı Kerim'de mensuh ayet bulunmamaktadır. Konumuzun dışında ve uzun bir mevzu olması nedeni ile bu kadar bilgiyle yetindik.

²¹⁶ Nisa, 4/11

²¹⁷ Nisa 4/11

²¹⁸ Nahl 16/90

²¹⁹ Elmalı M.Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, I, s.602

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜTÜB-İ SİTTE’NİN VASIYET BÖLÜMLERİNİN MUKAYESESİ

3.1.Vasiyet Bölümü

Tezimizin üçüncü ve son bölümünde Sahîh-i Buhârî ile Kütüb-i Sitte’nin diğer 5 kitabındaki vasiyet bölümleri karşılaştırıldı. Bu karşılaştırma sonucunda, Sahîh-i Buhârî ile Kütüb-i Sitte’nin diğer 5 kitabındaki farklılıkların neler olduğu tespit edildi.

3.2.Bab Başlıklarının Karşılaştırılması

3.2.1. Sahih-i Müslim ve Bab Başlıkları

Müslim b. el-Haccac b. Müslim el-Kuşeyri en-Neysaburi (ö. 261/875)²²⁰ Küçük yaşlarda ilim tahsiline başlamış, hadis öğrenmek için rihleler yapmıştır. Zamanının en büyük hadis alimlerinden olmuş, sika, güvenilir, hafız, imam-ı musannif, alim bi’l fıkıh gibi isimlerle anılmıştır.²²¹ İmam-ı Müslim b. Haccac’ın eseri Sahih-i Müslim, İslam dünyasında İbrahim b. Muhammed b. Süfyan rivayeti ile yaygınlık kazanmıştır. Fas, Cezayir, Tunus, Libya gibi ülkelerde bu rivayetle birlikte Ebu Muhammed b. Ahmet b. el-Kalanisi’nin rivayet-i de meşhur olmuştur.²²²

İmam-ı Müslim’in en çok bilinen şarihi İmam en-Nevevi’nin esas aldığı nüsha günümüze, aşağıda isimleri zikredilen altı kişilik isnad zinciri ile ulaşmıştır.

- >Ebu İshak b. İbrahim b. Mudar el-Vasiti
- >Ebu el-Kasim Mansur b. Abdulmümin Furâvi
- >Ebu Abdullah b. Fazl Furâvi
- >Abdulgafir b. Muhammed el-Culudi
- >Ebu İshak İbrahim b. Muhammed b. Süfyan

Günümüzde bulunan Sahih-i Müslim nüshalarında bab başlıkları İmam-ı Nevevi tarafından düzenlenmiştir. Müslim eserine yazdığı hadisleri, genel olarak konularına göre sıralamıştır. Ancak prensip olarak konularına göre tanzim ettiği

²²⁰ İbn Hacer, *Takrib Et-Tehzib*, s.529

²²¹ İbn Hacer, *Takrib Et-Tehzib*, s.529

²²² Hanifi Akın, *Sahih-i Müslim Muhtasarı*, Polen yay. İstanbul, 2008 s.8

hadislerin farklı sened ve metinlerini bir arada toplamaya özen göstermiştir. Bu şekilde bir hadisi tam olarak görebilme, anlama ve müşahade etme imkanı olmaktadır.²²³ İmam-ı Müslim'in eseri elli dört bölüm ve bin yüz yirmi dokuz babdan oluşmaktadır. Ana bölümleri (Kitap) İmam-ı Müslim tarafından tespit edilerek yazılmıştır. Ancak bab başlıkları kendisi tarafından yazılmamıştır. Hadis sayısı konusunda farklı görüşler mevcuttur. Bazı rivayetlere göre tekrarlarıyla birlikte on iki, bin bazılarına göre sekiz bin, tekrarsız olarak ise dört bindir. Ancak Muhammed Fuat Abdalbaki'nin eserinde tekrarsız olarak üç bin otuz üç hadis vardır.²²⁴

Sahih-i Müslim'in Bab Başlıkları

Buhâri ve Müslim kitaplarında vasiyet bölümüne yer vermişlerdir. Ancak Buhâri vasiyet bölümünü 36 bâb başlığı altında incelerken İma-ı Müslim 5 bâb başlığı altında 17 hadisle konuyu ele almıştır. Buhâri'nin konuyu daha detaylı ele aldığı anlaşılmaktadır. İmamı Müslim'in bâb başlıkları;

- 1- Vasiyet üçte bire kadardır.
- 2- Hayır hasenettan yani sadaka vermekten hasıl olan sevabın ölüye ulaşması
- 3- Kişiyi ölümünden sonra ulaşacak sevap
- 4- Vakıf babı
- 5- Vasiyet edecek bir şeyi bulunmayan kimsenin vasiyeti terk etmesi babı

3.2.2. Sünen-i Nesâi ve Bab Başlıkları

Nesâi; 215 Hicri yılında Horasan bölgesindeki Nesâ'da doğdu. İsmi Ahmed b. Şuayb b. Bahr b. Sinan b.Dinar'dır.²²⁵ Onun (214) veya (225) hicri senesinde İran ülkesinde bulunan Kirman veya Hemedan bölgesinde bulunan Nesa köyünde dünyaya geldiği yönünde rivayetler vardır. Ancak bu rivayetler doğru değildir. Küçük yaşlarda ilim tahsiline başlayan İmam-ı Nesai daha çocuk yaşta Ku'ran hıfzını

²²³ Hanifi Akın, *Sahih-i Müslim Muhtasarı*, Polen yay. İstanbul, 2008 s.8

²²⁴ M.Yaşar Kandemir, "Müslim b. Haccac", DİA, XXXII, s.93

²²⁵ İbn Hacer, *Takrib Et-Tehzib*, s.20

tamamladı. Kur'an ezberinden sonra hadis tahsiline devam etti. İlim öğrenmek için Hicaz, Irak, Horasan, Suriye gibi ilim merkezlerine giderek öğrenimine devam etti. En meşhur hocaları Kuteybe b. Said, İbn Rahuye, Ahmet b. Hanbel, Ebu Hatim er-Razi, İbn Ebi Şeybe, Ebu Ya'la el-Mevsili'dir. En meşhur talabelerinden bazıları ise Ebi Cafer et-Tahavi, Ukayli, İbn. Hibban, Tabarâni ve iki oğlu Abdulkerim ve Kasım'dır.

Sünen-i Nesai el-Mücteba olarak da bilinen en güvenilir hadis kitaplarından biridir. İlk olarak 82 kitap, 11770 hadisden oluşan el-Mücteba, daha sonra bazı sebeplerden dolayı isnadın tenkid ettiği hadislerin çıkarılmasıyla 21 kitap, 2538 bab ve 5758 hadisden oluşmuştur. En az zayıf hadis içerdiği kabul edilen eserler arasındadır. Delhi'de taş baskı olarak neşredilmiştir.²²⁶

Süneni Nesâi'nin Kitâbu'l-Vesâyâ konu başlığı altında 12 bâb ve bu bâblarda toplam 61 hadis bulunmaktadır.

Sünen-i Nesâi'nin Bâb Başlıkları ;

- 1- Vasiyet geciktirilmemeli
- 2- Rasulullah (s.a.s) vasiyet etmiş midir?
- 3- Malın üçte birini vasiyet etmek
- 4- Miras taksiminden önce borç ödenmeli
- 5- Varise vasiyet yoktur
- 6- Yakın akrabaya vasiyet olur mu?
- 7- Ansızın vefat eden adına varisleri hayır yapar mı?
- 8- Ölen kimse için yapılan sadakanın değeri ve kıymeti
- 9- Bu konuda değişik rivayetler
- 10- Sorumluluk getiren işlerden uzak durmak
- 11- Yetimlerin malını yöneten kimsenin durumu
- 12- Yetim malını yemekten sakınmak gerekir

²²⁶ M.Yaşar Kandemir, "Nesai", DİA, XXXII, s.563

3.2.3. Sünen-i Tirmizi ve Bab Başlıkları

Ebu İsa, Muhammed b. İsa b. Sevr b. Musa b. Dahhak es-Sülemi et-Tirmizi²²⁷. Özbekistan ülkesinde bulunan Tirmiz vilayetinde dünyaya geldi. İmam-ı Tirmizi, Tirmiz başta olmak üzere Horasan, Irak ve Hicazda ilim tahsil etti ve hadis öğrendi. İmam-ı Tirmizi'ye ait olan Cami'u s-Sahih isimli eser, 46 bölüm 2496 babdan meydana gelmektedir. 3956 veya 4051 hadis ihtiva etmektedir. Bir çok islam alimi tarafından Kütüb-i Sitte diye bilinen altı hadis kitabının dördüncüsüdür. el-Cami'u s-Sahih kullanım açısından ve istifadesinin fazla olması yönünden farklı özellikleri vardır ki onları şu şekilde sıralayabiliriz;

- Benzer rivayetlerin kimler tarafından yapıldığını
 - Hadisin başka rivayet edenler tarafından rivayet edildiğini
 - Hadisin isnad zincirinde söylenmeyen veya fazladan söylenen râviler olduğu
 - Tirmizi ile aynı çağda yaşamış olan alimlerin hadisin sıhhatini ve sened bilgisi hakkında soru sorması
 - Hadis senedinde ismi geçen kişinin meşhur ismini, künyesini, cerh ta'dil durumunu ve değişik râvilerin aynı hadisdeki farklılıklarını ortaya çıkarmasıdır.²²⁸
- Süneni Tirmizi'nin Kitâbu'l-Vesâyâ konu başlığı altında 7 bâb ve bu bâblarda toplam 9 hadis bulunmaktadır.

Sünen-i Tirmizi'nin Bâb Başlıkları ;

- 1- Vasiyeti üçte bire kadar yapmak
- 2- Varislere vasiyet ile zarar verecekler cehennemliktir.
- 3- Borcu alacak olan kişiler için vasiyet şarttır.
- 4- Hz. Peygamber (s.a.s)'in vasiyeti nasıldır?
- 5- Varis olana vasiyet yoktur.
- 6- Ölen kişinin borcu vasiyetinden önce verilmelidir.
- 7- Ölümüne yakın zamanda köle azat eden ve sadaka veren kimsenin durumu.

²²⁷ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, I, s.435

²²⁸ Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Tirmizi Tercemesi*, Konya Kitapçılık, İstanbul, 2007, I, s.I

3.2.4. Sünen-i Ebu Dâvud ve Bab Başlıkları

Süleyman b. Eş'as b. İshak b. Beşir eş-Şedded el-Ezdi es-Sicista'dır.²²⁹ 202 hicri yılında Sicistan'da doğmuştur. İlmi faaliyetleri Sicistan'da başladı. Daha sonra ilim tahsili için Mısır, Şam, Irak gibi şehirlere gitti ve buralarda bir çok alimden ilim tahsil etti. En meşhur hocaları; Ka'nebi, Hasan b.Rebi', Süleyman b. Harb, Ebu Tevbe el-Halebi, İbn Rahune, Kuteybe b. Said, Yahya b. Main, Ali b. Medeni ve Ahmet b. Hanbel gibi muhaddislerdir. Talebeleri arasında ise; Ebu İsa et-Tirmizi, Muhammed b. Ahmet el-Lü'lüi, Ebu Bekir b. Dase, İbn Ebu ed-Dünya gibi alimler bulunmaktadır. Sünen-i Ebu Davud, Kütüb-i Sitte eserleri arasında beşinci sırada yer almaktadır. Sünen'de 40 kitap 1899 bab ve 4800 hadis mevcuttur.

Ebû Dâvûd, *es- Sünen*'de yer alan aşağıdaki dört hadisin²³⁰ sağlam Müslüman olmak isteyen şahıs için yeterli olacağını söylerdi:

- 1- *“Ameller niyetlere göredir, niyetlere göre değerlendirilir.”*
- 2- *“Kişinin kendisini ilgilendirmeyen işleri terk etmesi, onun iyi bir Müslüman olduğunu göstergesidir.”*
- 3- *“Kişi kendisi için istediğini Müslüman kardeşi için de istemedikçe iyi bir mümin olamaz. “*
- 4- *“Helallar bellidir haramlar da bellidir. Ancak bunların arasında kalan halkın çoğunun helâl mi haram mı olduğunu bilmediği şüpheli durumlar mevcuttur.”* Ebu Davud'un *es-Sünen*'inde; İslâm hukukuyla ilgili sahih ve zayıf 4800 hadis yer almaktadır. Bunlardan ileri derecede zayıf olanlar belirtilmiş olup İslâm dünyasında büyük rağbet görmüştür.²³¹

Sünen-i Ebu Dâvud'da Kitâbu'l-Vesâyâ konu başlığı altında 17 bâb ve bu bâblarda toplam 22 hadis bulunmaktadır.

Sünen-i Ebu Davud'un Bâb Başlıkları ;

- 1- Yapılması gereken vasiyetler.
- 2- Vasiyet etmek isteyen kişinin malından vasiyet etmesi caiz olan miktar

²²⁹ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, s.188

²³⁰ Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Ebu Davud Tercemesi*, Konya Kitapçılık, İstanbul, 2007, I, s.V

²³¹ Abdullah Parlıyan, *Sünen-i Ebu Davud Tercemesi*, I, s.V

- 3- Vasiyette varislere zarar vermenin kötülüğü.
- 4- Vasiyet etme durumlarında vasilik görevi alanın hükmü.
- 5- Anne baba ve yakın akrabalar için vasiyet edilmesini emreden âyet-i kerimenin nesh edilmesi.
- 6- Varis olan akrabaya vasiyet etmenin hükmü
- 7- Kişinin kendi yiyeceğini yetimin yiyeceği ile karıştırması
- 8-Yetimden sorumlu olan kişinin yetim malından alması caiz olan miktar
- 9-Yetimlik süresinin sona ermesi
- 10-Yetim malı yeme konusundaki yasaklar
- 11-Miras taksiminden önce kefenin mirastan alınması
- 12-Hibe olarak verdiği malı kendisine vasiyet edilen veya o mala varis olan şahıs hakkında
- 13-Malını vakfeden şahısla ilgili hadisler
- 14-Vefat eden bir şahsın yerine sadakada bulunmakla ilgili hadisler
- 15- Sadaka verilmesini vasiyet etmeden vefat eden bir kişinin yerine sadaka verilebilir mi?
- 16-Bir harbînin velisi Müslüman ise onun vasiyetini yerine getirmesi gerekir mi?
- 17-Bir kişi borçlu olarak vefat ettiğinde geride borcunu ödeyecek kadar parası varsa, alacaklılarından, alacaklarını sonraya bırakmalarını ve mirasçılara karşı iyi davranmaları istenir mi?

3.2.5. Sünen-i İbn Mâce ve Bab Başlıkları

Muhammed b. Yezid er-Rabî Ebu Abdullah b. Mace'nin eseridir.²³² Hafız Ebu Abdullah Muhammed b.Yezid 209-273 yılları arasında yaşamıştır. Kazven şehrinde doğduğu için el-Kavzenî olarak nispetlenir. Kendisini hadis konusunda yetiştirmiş bu maksatla değişik ilim adamlarından hadis dinlemek üzere, Basra, Kûfe, Şam, Mekke, Mısır, Horasan gibi merkezlere ilim tahsili için seyahatler yapmıştır. İbn Mace Sünen'inden başka tarih ve tefsir kitapları da te'lif etmiştir. İlk defa Ebu'l Fadl Hafız Muhammed b. Tahir el-Makdisi eserinde İbn Mace'yi Kütüb-i Sitte'nin altıncı kitabı olarak zikretmiştir. İbn Mace'yi sonraki alimler arasında üstün tutan husus onun fıkha faydalarının çok oluşundandır. Bu da diğer hadis kitaplarında

²³² İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, s.514

bulunmayan fazla sayıda hadislerin bulunmasındandır. Sünen-i b. Mace'de 32 Kitap 1515 bab 4341 hadis bulunmaktadır. İçerisindeki 4341 hadisten 1339'u zevaidir. Başka hadis kitaplarında yer almaz Diğer beş hadis kitabında bulunmayan 1339 hadisin 428'i sahih 199'u hasen 613'ü zayıf ve 99'u çok zayıftır.²³³

Süneni İbn Mâce'de Kitâbu'l-Vesâyâ konu başlığı altında 9 bâb ve bu bâblarda toplam 23 hadis bulunmaktadır.

Sünen-i İbn Mâce'nin Bâb Başlıkları ;

- 1- Resûlullah (s.a.s) vasiyet etti mi?
- 2- Vasiyet etmeye teşvik
- 3- Vasiyette haksızlık yapmak
- 4- Hayatta mal harcamayıp ölüm yaklaşınca savurganlık etmenin yasaklığı
- 5- Malın üçte biriyle vasiyet etmek
- 6- Mirascıya vasiyet yapılmaması
- 7- Borcun vasiyetten önce olması
- 8- Vasiyet etmeden ölen kişi için sadaka verilmesi
- 9- Allahu teâlanın şu kavli: Kim fakirse²³⁴

3.3.Muhtevaları Aynı Olan Bab Başlıkları

Sahîh-i Buhârî ile Kütüb-i Sitte'nin diğer 5 kitabındaki vasiyet bölümlerinde, muhtevaları aynı olan bâb başlıkları bulunmaktadır. Bunlar; Vasiyet, Varise Vasiyet Etmenin Hükümü, Malın Üçte Biriyle Vasiyet etmek, Ölümüne Yakın Sadaka Vermek, Ölen Bir Kimsenin Yerine Sadaka Vermek, Vakıf, Yetim Malları, Yakın Akrabaya Vasiyet olmak üzere toplam sekiz bâb başlığıdır. Buhârî'nin vasiyet bölümündeki bâb başlıkları ve bu başlıklarınaltındaki hadislerin ihtiva ettiği konular birbirleri ile bağlantılı olmakla beraber hemen hemen her bab başlığı altında birkaç hadis zikretmiştir. Ancak Kütüb-i Sitte'de durum farklıdır. Sahih-i Buhârî ile Kütüb-i Sitte'de bulunan bab başlıkları farklılık gösterebilmektedir. Bu bâb başlıklarının tamamı ortak olan Malın üçte biriyle vasiyet etmek bâb başlığıdır. Diğer bâb

²³³ Abdullah Parlıyan, *Sünen-i İbn-i Mace Tercemesi*, Konya Kitapçılık, İstanbul, 2008, I, s.IV

²³⁴ Nisa, 4/6

başlıkları ise Kütüb-i Sitte müelliflerinin tamamında bulunmamaktadır. Aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Muhtevaları Aynı Olan Bâb Başlıkları

	Buhâri	Müslim	Nesâi	Tirmizi	Ebu Davud	İbni Mâce
Malın Üçte Biriyle Vasiyet etmek	X	X	X	X	X	X
Ölümüne Yakın Sadaka Vermek	X			X		X
Vasiyet	X	X	X			X
Ölen Bir Kimsenin Yerine Sadaka Vermek	X	X	X		X	
Vakıf	X	X				
Yetim Malları	X		X		X	
Yakın Akrabaya Vasiyet	X		X			
Varise Vasiyet Etmenin Hükümü	X		X	X	X	X

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere sadece “malın üçte biriyle vasiyet etmek babı”, Kütüb-i Sitte’nin tamamında yer almaktadır. Ölümüne yakın sadaka vermek babı, Sahih-i Buhârî, Sünen-i Tirmizi ve Sünen-i İbn Mâce’de; vasiyet babı, Sahih-i Buhârî, Sahih-i Müslim, Sünen Nesâi, Sünen-i İbn Mâce’de, ölen bir kimsenin yerine sadaka vermek babı, Sahih-i Buhârî, Sahih-i Müslim, Sünen Nesâi, Sünen-i Ebu Davud’da, vakıf babı, Sahih-i Buhârî, Sahih-i Müslim’de yetim malları babı, Sahih-i Buhârî, Sünen Nesâi, Sünen-i Ebu Davud’da; yakın akrabaya vasiyet babı, Sahih-i Buhârî, Sünen-i Nesâi ve varise vasiyet etmenin hükmü babı, Sünen-i Müslim harici Kütüb-i Sitte’de bulunmaktadır.

3.4.Ortak Senedli Hadisler

Sahih-i Buhârî ve Kütüb-i Sitte’nin diğer 5 kitabındaki vasiyet bölümlerinde bulunan hadisler, senedinin tamamı ortak olan dört hadis mevcuttur. Ortak olan hadislerin bâb başlıkları farklılık göstermektedir. Ortak olan hadislerin ikisi Sünen-i Nesâi’de ve diğer ikisi de Sünen-i Ebu Davud’tadır.

1-Buhâri: 2775 - Sünen-i Ebu Davud : 2862

(حَدَّثَنَا) Müsedded > (حَدَّثَنَا) Yahya > (عَنْ) Ubeydullah > (عَنْ) Nafi' > (عَنْ) İbn Ömer

(حَدَّثَنَا) Müsedded > (حَدَّثَنَا) Yahya > (عَنْ) Ubeydullah > (عَنْ) Nafi' > (عَنْ) İbn Ömer

İlk müşterek râvi ise Müsedded b.Müserhel'dir. Kaynaklarda tam adı şu şekilde geçmektedir. Müsedded b.Müserhed b.Müserbel b.Muğarbel²³⁵ Mura'bel b.Erendel b.Serendel b.Garandel²³⁶ Müstevrid b.el-Esedî, el-Basrî'dir. Buhâri'nin ortak râvilerinde hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci ortak râvi Yahya b.Said'dir. Ebu Said Yahya b. Said b. Ferruh el-Kattan et-Temimi el-Basrî'dir. 120 hicri yılının ilk zamanlarında Basra'da doğmuştur.²³⁷ Beni Temîm kabilesinde bulunduğu esnada azat edildiğinden dolayı Temîmî nisbesi ile meşhur olmuştur. Yirmi yıl boyunca hadis ve muhtelif derslerine katıldığı söylediği en tanınmış hocalarından ikisi Süfyân es-Sevrî ve Şu'be b. Haccâc'dir. Bunların dışında en meşhur hocaları, Hammâd b. Seleme, Mâlik b. Enes, Evzâî, İbn Ebû Arûbe, Mis'ar b. Kidâm, Hüseyim b. Beşîr, Asım el-Ahvel'dir. En meşhur talebeleri ise onun yolunu izleyen ve hadislerin illetlerini tespit etme yöntemini sürdüren Ali b. Medini başta olmak üzere Ahmed b. Hanbel, Ebû Hayseme, Züheyr b. Harb, İshak b. Râhûye, Yahya b. Main ve Abdurrahman b. Bişr'dir. Oğlu Muhammed ile torunu Ahmed b. Muhammed de kendisinden hadis tahsil etmiştir. Yahya el-Kattan ikindiden sonra camide kalır, öğrencileri ile birlikte akşam namazına kadar öğrencilerinin sorularını cevaplardı. Hocalarından Süfyân b. Uyeyne, Süfyân es-Sevrî ile akranı Mu'temir b.Süleyman, Şu'be b. Haccâc ve arkadaşı olan Abdurrahman b. Mehdî de ondan rivayette bulundu. Hadis ilmi tahsil etmek için Kûfe, Bağdat ve Mekke gibi ilim merkezlerine seyahat etti. Muhtemelen

²³⁵ Zehebi, *Â'lâmü'n-Nübelâ*, IX, s.16

²³⁶ Zekeriya Güler, "Müsedded b.Müserhed", DİA, XXXII, s.82

²³⁷ Zehebi, *Â'lâmü'n-Nübelâ*, VII, s.579

Mekke'ye yaptığı ziyaretler sırasında, dönemin âlimlerinden bazılarıyla görüştü. Yahyâ b. Saîd 12 Safer 198'de ²³⁸ Basra'da vefat etti. ²³⁹

Üçüncü ortak râvi olan Ubeydullah, Ebû Ömer veya Ebu Osmân Ubeydullah b.Ömer b.Hafs b. Âsım b. Ömer b. el-Hattâb el-Kureşî el-Adevî el-Ömer (70) yılı civarında Medine'de dünyaya geldi.²⁴⁰ Baba ve anne tarafından Hz. Ömer'in torunudur. Medine'nin en meşhur muhaddisi ve alimlerinden kabul edilir. Ebu Cafer Mansur'un halifeliği sırasında Medine'de vefat etmiştir. Ubeydullah b. Ömer'in vefatı ile ilgili 144, 145 ve 147 gibi farklı tarihler verilse de 147²⁴¹ tarihi ağırlık kazanmaktadır. Ubeydullah b. Ömer hadis ilminde çok daha fazla tanınmış ve bilinmiştir. Babası Ömer gibi kardeşleri Asım, Ebu Bekir ve Abdullah'da ilimle meşgul olmuşlardır. Ancak Ubeydullah b. Ömer hadis rivayeti konusunda kardeşlerinin en güvenilir ve en alimi olarak kabul edilmektedir. Hadis rivayetindeki güvenilirliği konusunda Yahya b. Main şu şekilde söylemiştir. "Bir hadisin râvilerinde Ubeydullah, Kasım b. Muhammed b. Ebu Bekir ve Hz. Aişe bulunuyorsa o râvi zinciri inci gerdanlık gibidir." Bazı hadis alimleri Ubeydullah b. Ömer'in içinde bulunduğu senedi diğer senedlere tercih etmişlerdir. Dört yüzden fazla hadis rivayet etmiştir. ²⁴²Ubeydullah b. Ömer'in hadis rivayet ettiği alimlerin bazıları şunlardır, babası Ömer b. Hafs, İbn Şihab ez-Zühri, Hişâm b. Urve, Ubâde b. Velid b. Ubâde b. Samit, İbrâhim b. Muhammed b. Abdullah b. Cahş el-Esedî, Sâlim b. Abdullah b. Ömer, Humeyd et-Tavîl, Saîd b. Ebû Saîd el-Makbûri, Abdullah İbn. Dînar, Atâ b. Ebû Rebâh, Asım b. Ubeydullah b. Âsım b. Ömer b. Hattâb, Kasım b. Muhammed b. Ebû Bekir'dir. Kendisinden hadis rivayet eden alimler ise, kardeşi Abdullah b. Ömer, Süfyân es-Sevri, Hammâd b. Seleme, Ebân b. Yezîd el-Attâr, İsmâil b. Ayyaş, Cerîr b. Hâzim, Hammâd b. Zeyd, Süfyân b. Uyeyne, Eyyûb es-Sahtiyânî, ²⁴³ Abdürrezzâk es-San'ani, Abdullah b. Mübarek, Leys b. Sa'd, Ma'mer b. Râşid'dir. Ubeydullah b. Ömer'den Ebû Said Amr b. Ebû Zür'a, Şuayb b.İshak ve Süleyman b. Abdurrahman kanalıyla gelen, hadisle ilgili bir cüz'ün varlığından söz

²³⁸ Hatib Bağdadi, *Tarihu el-Bağdat*, XIV, s.143

²³⁹ Erdinç Ahatlı, "Yahya b. Saîd el-Kattan", DİA, XXXXIII, s.262

²⁴⁰ Zehebi, *Â'lâmü'n-Nübelâ*, VI, s.304

²⁴¹ Mizzi, *Tehzib el-Kemal*, XIX, s.129

²⁴² Zehebi, *Â'lâmü'n-Nübelâ*, VI, s.396

²⁴³ Mizzi, *Tehzib el-Kemal*, XIX, s.124

edilmektedir. Hadis âlimleri arasında meşhur olan bu cüz'ün içersinde rivayetlerin çokça olduğu ve Zehebî'nin çağında elden ele dolaştığı kaydedilmektedir.²⁴⁴

Dördüncü ortak râvi Nafi'dir. Ebu Abdillâh Nâfi b.Hürmüzü'l Kureşî'l Adevî el-Medenî'nin hicri 30 yılı civarında dünyaya geldiği tahmin edilmektedir. Berberî veya Fars asıllı olduğu, Kabil, Nişabur, Horasan, Telakan, Deylem gibi şehirlerin birinin fethi sırasında çocuk yaşlarda esir olduğu, ganimet paylaşımında Abdullah b. Ömer'in payına düştüğü²⁴⁵ veya Abdullah b. Ömer'in Nafi'den satın aldığı rivayet edilmiştir.²⁴⁶ Abdullah b. Ömer'in yanında yetiştiğinden yani onun himayesinde olduğundan sebeple Abdullah b. Ömer'in azatlısı olarak tanındı. Otuz küsur yıl b. Ömerle birlikte kaldı. Daha sonra b. Ömer kendisini azat etti. Hadis rivayet ettiği sahabiler arasında Abdullah b. Ömer, Ebu Hureyre, Ebu Said el- Hudrî, Hz. Aişe²⁴⁷, Ümmü Seleme, Safiyye bint Ebû Ubeyd bulunmaktadır. Tabiilerden ise; Abdullah b. Muhammed b. Ebu Bekir, Kasım b. Muhammed b. Ebu Bekir, İbn Ömer'in oğulları Sâlim Ubeydullah Abdullah ve Zeyd'dir. En fazla tanınmış talebeleri arasında Sâlih b. Keysân, Mâlik b. Enes, Ebû İshak es-Sebii, Humeyd et-Tavîl, İbn Şihab ez-Zühri, Abdullah b. Avn, İbn Ebû Leyla, İbn Cüreyc vardır. Hadis rivayet ettiği ve Kütüb-i Sitte'de râvi zincirinde yer alan üç oğlu Ebu Bekir, Abdullah ve Ömer'dir. İmam-ı Malik'in rivayet ettiği bilgilere göre Nafi Arap olmadığından dolayı arapça telaffuzu düzgün değildi. Halife Ömer b. Abdulaziz döneminde dini öğretmesi için Mısır'a, zekat görevlisi olarak da Yemen'e gönderilmiştir. Nafi b. Hürmüz 117 yılında vefat etmiştir. Ölüm tarihi 116, 119 ve 120 olarak da rivayet edilmiştir.²⁴⁸ Nafi'nin hadis senedindeki bazı uygulamaları ve tatbikleri sonraki dönemlerde rivayet metodu olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bunlardan en önemlisi "haddesena" eda sigası'nın kullanışıdır. Şöyle ki; Abdullah b. Ömer'den işittiği hadisleri içeren sahifesi kendisine arz yolu ile okunduğunda bu rivayetlerin "haddesena" eda sigası hocasından işitilerek rivayet edilen hadislerde kullanılmaktadır. Bununla birlikte hadis usulünde mukabele ve asıl nüshayı arz etme metodu Nafi'nin uygulamaları neticesinde şekillenmiştir. Çünkü Nafi'nin talabeleri kendisinden hadis öğrenmiş ve bu hadisleri yazıya geçirmişlerdir. Bu durum kendisine iletildiğinde bu hadisleri

²⁴⁴ Abdullah Kahraman, "Ubeydullah b.Ömer B.Hafs", DİA, XXXXII, s.25

²⁴⁵ Mizzi, *Tehzib el-Kemal*, XXIX, s.289; -Ayni, *Meğânî El-Ahbar*, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut, 2006, III, s.109

²⁴⁶ Nevevi, *Tehzib el-Esmâ Ve el-Luğat*, Darü'n Nefais, Beyrut, 2009, II, s.122

²⁴⁷ İbn Hacer, *Tehzib et-Tehzib*, X, s.412

²⁴⁸ Mizzi, *Tehzib el-Kemal*, XXIX, s.298

kontrol edip doğruluğundan emin olmak istemiş yanlışları tashih yoluna gitmiştir. Bu usul sonucu mukabele ve asıl nüshayı arz etme ortaya çıkmıştır. Alimler tarafından hadislerde Arapça gramer yanlışlıklarını düzeltme hususu kendisine teklif edilince, kabul etmemiş, ben nasıl duymuş isem o şekilde rivayet ederim demiştir. Nesai, Ebu'l Hasan el-İcli, İbn Sa'd, Yahya b. Main, Ahmet b. Hanbel gibi alimler Nafi'yi güvenilir(sika) olarak kabul etmiştir. İmam-ı Buhârî'ye en güvenilir sened Malik > Nafi > Abdullah b. Ömer olan senedir.²⁴⁹ Bazı muhaddis ve alimlere göre Şafii > Malik > Nafi > Abdullah b. Ömer altın silsile olarak isimlendirilmiştir.²⁵⁰

Son râvi İbn Abdullah b. Ömer, Künyesi Ebu Abdurrahman, Abdullah b. Ömer b. Hattab el-Kureşî el- Adevî'dir Müksirun olarak bilinen en fazla hadis rivayet eden sahabiler arasındadır. Medine'de fukaha-i seb'a yani fetva veren yedi sahabiden biri olarak kabul edilmiş ve bu şekilde meşhur olmuştur. İbn Ömer peygamberliğin üçüncü senesinde Mekke'de dünyaya gelmiştir. Hz. Muhammed (s.a.s)'in hanımı Hz. Hafsa ile anne baba öz kardeşidir.²⁵¹ Abdullah, babası ile birlikte Mekke'de Müslüman olmuş ve Medine'ye beraber hicret etmiştir. Bazı rivayetlerde babasından önce hicret ettiği geçmektedir. 13 yaşlarında Uhud Savaşı'na katılmak istemiş ancak Hz. Muhammed (s.a.s)'in izin vermemesi sebebi ile bu savaşa katılamamıştır. Bedir savaşına da aynı nedenle katılamadığı nakledilmektedir. 15 yaşlarında olduğu vakitlerde Hendek savaşına katılmak istemiş Hz. Peygamber (s.a.s)'in izni ile bu savaşa katılabilmıştır.²⁵² Hayber gazvesi, Bey'atur-Rıdvan, Huneyn Gazvesi ve Mekke'nin fethine katıldı. Aynı şekilde Irak, Suriye, Yermük ve Nihavent savaşlarında ve Mısır'ın fethinde bulundu. Eyyüp el- Ensari ile birlikte hicri 49 senesinde İstanbul seferine katıldı. Hz. Peygamber(s.a.s)'den sonra Müslümanlar arasında çıkan savaşlara ve olaylara katılmamış uzak durmayı tercih etmiştir.²⁵³

2- Buhârî : 2775 - Sünen-i Ebu Davud : 2878

²⁴⁹ Nevevi, *Tehzib el-Esmâ Ve el-Luğat*, II, s.123

²⁵⁰ İbrahim Hatipoğlu, "Nâfi" DİA, XXXII, s.286

²⁵¹ Zehebi, *Â'lâmü'n-Nübelâ*, III, s.396

²⁵² İbn Abdilber, *el-İstiab Fi Marifeti'l Ashab*, III s.950

²⁵³ M.Yaşar Kandemir, "Abdullah b.Ömer b.Hattab", DİA, I, 126

(حَدَّثَنَا) Müsedded > (حَدَّثَنَا) Yahya > (عَنْ) Ubeydullah > (عَنْ) Nafi' > (عَنْ) > İbn Ömer

(حَدَّثَنَا) Müsedded > (حَدَّثَنَا) Yahya > (عَنْ) Ubeydullah > (عَنْ) Nafi' > (عَنْ) > İbn Ömer

İkinci ortak senedli hadis; Buhârî'nin vasiyet bölümünün 2775 hadisi ile Sünen-i Ebu Davut 2878 hadisleridir. Sünen-i Ebu Davut'un 2878 numaralı hadisin metni farklı olsada râvileri ilk ortak senedli hadisle aynıdır.

3- Buhârî :2742 - Sünen-i Nesai : 3627

(حَدَّثَنَا) Ebu Nuaym > (حَدَّثَنَا) Süfyan > (عَنْ) Sa'd b. İbrahim > (عَنْ) Amir b. Sa'd > (عَنْ) > Sa'd

(حَدَّثَنَا) Ebu Nuaym > (حَدَّثَنَا) Süfyan > (عَنْ) Sa'd b. İbrahim > (عَنْ) Amir b. Sa'd > (عَنْ) > Sa'd

İlk ortak râvi Ebu Nuaym, Ebu Nuaymu'l Fazl b. Amr Dukeyn b. Hammadu'l Mulai²⁵⁴ 130 senesi sonlarında dünyaya geldi. Babası Amr'ın lakabı Dukeyn olduğundan Fazl b. Dukeyn diye meşhur olmuştur. Kufe esnafları ile birlikte ticaretle uğraşmış, hadis bilgini İbn Harb ile birlikte örtü, çarşaf gibi kumaş satmışlar bu sebeple de mulai nisbesini almıştır. Cennetle müjdelenen Talha b. Ubeydullah Teymi ailesinin koruması altında olduğundan dolayı Kureşi, gözlerindeki hafif şaşılık sebebi ile ise Ahvel lakabı ile bilinmiştir. Ebu Nuaym, hadis ilminde sika kabul edilmiş ve emiru'l mü'minin fi'l hadis derecesindedir. Meşhur hocaları arasında, Süfyan es-Sevri, A'maş, Şu'be, Şerik, Ebu Hanife ve Malik b. Enes vardır. Süfyan es-Sevri'nin hocalarından yüzden fazla alimden ders dinlediğini belirtmiştir.²⁵⁵ En meşhur talabeleri ise kendisinden Sahih-i Buhârî'de 175 hadis rivayet eden İmam Buhârî, İshak b. Rahuye, Yahya b. Main, Abd b. Humeyd, Ahmed b. Hanbel'dir. Hicri 219 yılında kufe'de vefat etmiştir.²⁵⁶

²⁵⁴ Zehebi, *Â'lâmü'n-Nübelâ*, X, s.142

²⁵⁵ Mizzi, *Tehzib el-Kemal*, XXIII, s.205

²⁵⁶ M.Yaşar Kandemir, "Ebu Nuaym", DİA, X, s.200; Mizzi, *Tehzib el-Kemal*, XXIII, s.205

İkinci Râvi Süfyan es-Sevri, Künyesi Ebu Abdullah Süfyan b. Said b. Mesruku's Sevri el- Kufi'dir. Hicri 97 senesinde dünyaya geldi.²⁵⁷ Doğum tarihi ile ilgili Hicri 95, 96, 98 olabileceği rivayet edilmektedir. Doğum yeri olarak, Horasan, Kazvin ve Cürcana bağlı Sevriler beldesi olabileceği yönünde rivayetler vardır. Temim kabilesinin Sevr koluna mensup olduğundan dolayı Sevr nisbesi ile meşhur olmuştur. Soyu 16. Dedesi İlyas b. Mudar'a kadar uzanır ve burada Hz. Muhammed (s.a.s)'in soyu ile birleşir. Dedesi Mesruk Hz. Ali ile birlikte katıldığı Cemel Vak'ası'nda şehit olmuştur. Babası Said b. Mesruk hadis rivayet eden muhaddislerden biridir. Süfyanu's Sevri hadis ilminde sika, güvenilir, hüccet, fakih ve imam olarak kabul edilir.²⁵⁸ Amcası Hamza, kardeşi Mübârek ve Ömer ile yeğenleri Seyf b. Muhammed ve Ammâr b. Muhammed muhaddisler tarafından güvenilir olarak kabul edilmişlerdir.²⁵⁹ Süfyanu's Sevri Hicri 161 yılında vefat etti.²⁶⁰

Üçüncü râvi Sa'd b. İbrahim, Sa'd b. İbrâhîm b. Abdurrahman b. Avf ez-Zührî'dir. Babası İbrâhîm b. Abdurrahmân, "Aşere-i Mübeşşere" adı verilen yani cennetle müjdelenen on sahabiden biri olan Abdurrahmân bin Avf; Sa'd b. İbrâhîm'in dedesidir. Annesi Ümmü Gülsüm b. Sa'd'dır. Ebû İbrahim ve Ebu İshâk künyeleri ile tanınmıştır. Sahabilerden bazıları ile görüşmüştür. Muhaddis ve fakihler arasında kabul edilmektedir. Medine kadılığı yaptı, Hicri 125 yılında vefât etti. 126 veya 127 yılında vefat ettiğini rivayet edenler de olmuştur.²⁶¹

Dördüncü Râvi Âmir b. Sa'd, Âmir b. Sa'd b. Ebî Vakkas el-Kureşî ez-Zuhrî el-Medenî'dir²⁶². İshak b. Sa'd ve İbrahim b. Sa'd'ın kardeşidir. Medine'de 104 Hicri yılında vefat etmiştir.²⁶³

Son râvi Sa'd, Ebu İshak Sa'd b. Ebi Vakkas Malik b. Vüheyb b. Abdulmenaf b. Kilab el-Kureşî ez-Zührî'dir²⁶⁴ Milâdî 592 senesinde Mekke'de dünyaya geldi. Soyu Beni Zühre kabilesinden olan babası yolu ile Kilâb b. Mürre'de, Benî Ümeyye kabilesinden olan ve İslâmiyet'i kabul etmeyip daha sonra ölen annesi Hamne bint

²⁵⁷ Nevevi, *Tehzib el-Esmâ Ve'l Luğat*, I, s.222

²⁵⁸ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, s.244

²⁵⁹ Recep Özdirek, "Süfyan es-Sevri" DİA, XXXVIII, s.23

²⁶⁰ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, s.244

²⁶¹ Mizzi, *Tehzib El-Kemal*, X, s.140

²⁶² Ayni, *Meğânî el-Ahbâr*, III, s.38

²⁶³ Mizzi, *Tehzib el-Kemal*, XIV, s.21

²⁶⁴ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, I, s.232

Süfyân b. Ümeyye yolu ile Abdümenâf b. Kusay'da Hz. Muhammed (s.a.s)'in soyu ile birleşir. Büyükbabası Vüheyb b.Abdümenâf b.Zühre, Hz. Peygamber(s.a.s)'in annesinin amcası olduğun dolayı Hz. Rasulullah Sa'd'a "dayı" diye hitap ederdi. 17 veya 19 yaşlarında bulunduğu sırada İslâmiyet'i seçmesi üzerine annesi dininden dönmesi için Sa'd'ı zorlamış ve dininden dönmediği müddetçe Sa'd ile yemek yememeye ve konuşmamaya yemin etmişti. Ancak Sa'd dininden dönmedi. İslâm dininin ilk senelerinde İslami kabul edenlerle alay eden bir müşriği yaraladığından dolayı İslâm uğrunda ilk kan akıtan kişi olarak bilinir. Hz. Muhammed (s.a.s) hicret etmeden önce Medine'ye hicret etti. Hz. Peygamber (s.a.s) onu Mus'ab b.Umeyr veya Sa'd b.Muâz ile kardeş yaptı. Batnı Nahle Seriyyesi ve Râbiğ Seriyyesi'ne katıldı ve İslam dininde ilk oku o attı.²⁶⁵ Harrâr Seriyyesi'nde ordu komutanı olarak görev yaptı. Bedir Savaşında düşman ordu süvari birliğinin kumandanı Saîd b. As'ı öldürdükten sonra kılıcını Hz.Peygamber(s.a.s)'e teslim etti. Daha sonra Hz. Rasulullah(s.a.s) ile bütün seriyye ve gazvelerde bulundu. Uhud Savaşında fırlattığı her oku hedefine tam isabet ettirdiğinden dolayı Hz. Peygamber (s.a.s) Sa'd'a fırlatacağı okları teker teker verirken, "*Annem babam sana fedâ olsun ey Sa'd, fırlat*" diye iltifatta bulundu.²⁶⁶ Birçok durumda yani savaş ve düşman baskınından çekinildiği vakitlerde Hz.Peygamber (s.a.s)'in yanından ayrılmadı. Sa'd b. Ebû Vakkas'ın Vedâ haccı sırasında hastalanması üzerine ziyaretine gelen Hz. Peygamber (s.a.s) ile malını vasiyet etmesi konusunda yaptıkları konuşma tez konumuz içerisinde yer almaktadır.

4- Buhâri: 2743 - Sünen-i Ebu Davud : 3634

(حَدَّثَنَا) Kuteybe > (حَدَّثَنَا) Süfyân > (عَنْ) Hişam b. Urve > (عَنْ) Urve > (عَنْ) > İbn Abbas

(حَدَّثَنَا) Kuteybe > (حَدَّثَنَا) Süfyân > (عَنْ) Hişam b. Urve > (عَنْ) Urve > (عَنْ) > İbn Abbas

²⁶⁵ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, I, s.232

²⁶⁶ Nevevi, *Tehzib el-Esma*, I, s.298

Tamamı ortak senedli olan dördüncü hadisin ilk râvisi Kuteybe, Kuteybe b. Saîd b. Cemîl b. Tarif es-Sekafî, künyesi Ebû Recâ'dır.²⁶⁷ 149 veya 150'de dünyaya geldiği rivayet edilmektedir. İsminin Ali veya Yahyâ, Kuteybe adının onun lakabı olduğu da nakledilmiştir. Belh bölgesinde bulunan Bağlân köyünden olduğu dolayı Belhî ve Bağlânî nisbeleriyle de bilinir. İlk gençlik senelerinde kıyas taraftarı olduğu söylenen Kuteybe b. Sa'd' gördüğü bir rüya neticesinde hadis ilmine yönelmiş ve bu ilim ile iştigal etmeye başlamış bu sebeple Mekke, Şam, Bağdat, Medine, Mısır gibi ilim merkezlerine seyahatte bulunmuştur. En meşhur hocaları, İbn Lehîa, Ebû Avâne'l Vâsiti, Süfyân b.Uyeyne, Hammâd b. Zeyd, Leys b. Sa'd, Mâlik b. Enes bazılarıdır. En meşhur talabeleri ise, Ahmed b.Hanbel, Yahyâ b. Maîn, Abdullah b.Zübeyr el-Humeydi, Nuaym b. Hammâd, Ebû Hayseme Züheyr b. Harb ve Ebû Bekir İbn Ebû Şeybe, Ali b. Medînî talabelerinden bazılarıdır. Hadis rivayetleri *Kütüb-i Sitte*'de bulunmaktadır. Kuteybe b. Sa'd' dan Buhârî 380, Müslim 668 hadis rivayet etmiştir.²⁶⁸

İkinci ortak râvi Süfyan, Ebû Muhammedu'l Küfi, Süfyân b. Uyeyne b. b.Ebi İmran Meymûn el-Hilâlî'dir.²⁶⁹ 107 yılında Kûfe'de dünyaya geldi. Hilal b. Âmir b.Sa'sa ailesine nisbetle Hilâlî diye bilinir. Kuyumculuk veya ipek kumaşçılığı yapan dedesi veya babası Irak ve Mekke Valisi Hâlid b.Abdullah el-Kasrî'nin yanında bulunanlar arasında idi. Vali Hâlid görevinden alınıp yerine Yemen Valisi Yûsuf b. Ömer es-Sekafî tayin edilince onun zulmünden kaçmak için Mekke'ye giderek oraya yerleşti. Süfyân b. Uyeyne çocuk yaşlarda ilim meclislerine katılmıştır. Hafızasının çok güçlü olması sebebi ile hadisleri kolay bir şekilde ezberlemiş ve kendisinden sonraki nesle aktarmıştır. Muhaddisler tarafından güvenilir sika olarak kabul edilir. İbn Hacer onu sika, hafız, fakih, imam olarak zikretmiştir. Ancak ömrünün son zamanlarında hafızasının zayıfladığı belirtilmiştir.²⁷⁰ En tanınmış hocaları, İbn Şihâb ez-Zührî, Eyyûb es-Sahtiyânî, Amr b. Dînâr, Hammâd b. Zeyd, Atâ b. Sâib, Abdülkerîm b. Mâlik el-Cezerî, Ma'mer b. Râşid, Ebû İshak es-Sebi, İbnü'l-Münkedir, Hişâm b. Urve Humeyd et-Tavîl, İbn Ebû Leylâ İbnü'l-Mu'temir ve İbn Muhaysin bunlardan bazılarıdır. Hocalarından İbn Şihab onun hafızasının kuvvetli olduğunu anlamış ve ona ayrı bir özen göstermiştir. Bu yüzden İbn Şihâb ez-

²⁶⁷ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, I, s.454

²⁶⁸ Kamil Çakın, "Kuteybe b.Said", DİA, XXVI, s.491

²⁶⁹ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, I, s.245

²⁷⁰ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, I, s.245

Zührî'den gelen nakiller konusunda İmam Mâlik ile birlikte en güvenilir kişi olarak kabul edilmiştir. İbn Uyeyne'den hadis rivayet eden hocaları da olmuştur. Bunlar arasında Şu'be b. Haccâc, İbn Cüreyc, Mis'ar b. Kidâm vardır. En meşhur talabeleri arasında ise; Abdullah b. Mübârek, Abdurrahman b. Mehdî, Abdullah b. Zübeyr el-Humeydî, İbn Vehb, İbn Sa'd, Ali b. Medînî, İmam Şâfiî, Abdürrezzâk es-San'ânî, İbn Râhûye, Saîd b. Mansur, Ebû Bekir b. Ebû Şeybe, Yahyâ b. Maîn, Ahmed b. Hanbel, İbn Nümejr bulunmaktadır. Fakir bir alim olduğundan dolayı hiç evlenmediği rivayet edilmektedir. Öğrenmeyi dinleme, susma, amel etme ve öğrendiği bilgileri öğretme olarak belirtmiştir. İbn Uyeyne her kadar fakih ve müfessir olarak nitelendirilse de esas itibari ile muhaddistir.²⁷¹ Süfyân b. Uyeyne Hicri 198 senesinin Recep ayında vefat etmiştir.²⁷²

Üçüncü Ortak râvi Hişâm b. Urve, b. ez-Zübeyr b. Avvâm el-Esedî'dir²⁷³ Muharrem 61'de Medine'de dünyaya gelmiştir. Esedî ve Zübeyrî nisbeleriyle de bilinir. Hz. Peygamber(s.a.s)'in ashabından Câbir b. Abdullah, Abdullah b. Ömer, Enes b. Mâlik ve Sehl b. Sa'd'ı gördü. Henüz çocuk yaşlarda olduğu sırada İbn Ömer'in yanına götürülmüş, o da saçını okşayıp kendisine hayır duada bulunmuştur. Hişâm babası Urve, Abdullah b. Zübeyr, Ebû Seleme b. Abdurrahman b. Avf, , Amr b. Şuayb, İbnü'l-Münkedir, Ebü'z-Zinâd, İbn Şihâb ez-Zühri ve hanımı Fâtıma bint Münzir gibi muhaddislerden hadis rivayet etmiştir. Hişâm b. Urve'den 13 yaş büyük olan amcasının kızı Fatima, Esmâ bint Ebû Bekir es-Sıddîk, Hz. Peygamber (s.a.s)'in zevcesi Ümmü Seleme ve Amre bint Abdurrahman'dan hadis rivayet etmiştir. Hişâm b. Urve'den Ma'mer b. Râşid, Şu'be b. Haccâc, Leys b. Sa'd, Eyyûb es-Sahtiyânî, İbn Cüreyc, Yahyâ b. Saîd el-Kattân, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne, Mâlik b. Enes, Abdullah b. Mübârek gibi muhaddisler hadis nakletmiştir. Hişâm b. Urve Hicri 146 yılında vefat etmiştir. Ölüm tarihi 147 olarak da belirtilmektedir.²⁷⁴ Cenaze namazı Mansûr tarafından kıldırılmış ve Hayzürân Kabristanı'na defnedilmiştir.²⁷⁵

²⁷¹ M.Yaşar Kandemir, "Hişâm b. Urve", DİA, XVIII, s.155

²⁷² İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, I, s.245

²⁷³ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, I, s.573

²⁷⁴ İbn Hacer, *Takrib et-Tehzib*, I, s.573

²⁷⁵ M.Yaşar Kandemir, "Hişâm b. Urve", DİA, XVIII, s.155

Dördüncü ortak râvi Urve b. ez-Zübeyr, Ebû Abdillâh Urve b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm b. Huveylid el-Kureşî el-Esedîdir. 23 (643) yılında Medine’de doğdu. Babası, Hz. Peygamber’in halası Safiyye bint Abdülmuttalib ile Hz. Hatice’nin kardeşi Avvâm’ın oğlu, ilk müslümanlardan ve aşere-i mübeşşereden olan Zübeyr b. Avvâm, annesi Esmâ bint Ebû Bekir’dir. Urve’yle ilgili ilk bilgiler Hz. Osman’ın evinin isyancılar tarafından kuşatılmasına ilişkin haberlerde geçer; Urve 35 /656 yılındaki bu olayı bir arkadaşıyla beraber izlediğini anlatır. Ayrıca kuşatma esnasında Hz. Osman’ın evine girmek isteyen bir isyancının Abdullah b. Zübeyr tarafından öldürülmesi üzerine Urve yanındaki çocuğa o kişiyi öldürenin ağabeyi olduğunu söylediğini, bu sözü duyan muhasaracıların kendisini yakaladıklarını ve sonra da serbest bıraktıklarını belirtir. Medine’nin önde gelen fakihlerinden olan ve bütün hadis münekkittlerince güvenilir (sika, sebt, hâfız) kabul edilen Urve’nin fıkıh kitaplarını Harre Savaşı sırasında, bir diğer rivayete göre ise Allah’ın kitabı yanında başka kitap bulundurmamak için yaktığı fakat daha sonra bundan dolayı çok üzüldüğü kaydedilir. Meşhur bir âlim olması yanında hiçbir siyasî hadiseye karışmaması sebebiyle toplumun her kesiminin takdirini kazanmış, 87 /706 yılında Medine Valisi Ömer b. Abdülazîz de fakihlerden kurduğu on kişilik danışma meclisinde yer verdiği Urve’den takdirle söz etmiştir. Hadisleri öğrenmeye ve başkalarına aktarmaya çok önem verdiğini çeşitli vesilelerle gösteren bir olay meydana geldiğinde re’yi ile hareket etmeyip hadise müracaatı prensip edinen Urve teyzesi Hz. Âişe’den de fıkıh öğrenmiştir. Ayrıca hadis tedvînini başlatan ilk nesil içinde yer almış olup çeşitli fikhî konularla ilgili kendisinden nakledilen hadisler, gerek Kur’an ve Sünnet’in anlaşılması gerekse Medine amelinin tespiti bakımından büyük önem arz etmektedir.²⁷⁶

3.5.Ortak Metinli Hadisler

Buhâri’nin vasiyet bölümünde toplam 43 hadis mevcuttur. Bu hadislerin bazıları Kütüb-i Sitte’nin diğer 5 kitabının tamamında bulunurken bazı hadisler ise tamamında bulunmamaktadır. Ortak metinli hadislerde izlediğimiz metod şu şekildedir: İlk olarak hadislerin muhteva yönüne bakılmıştır. Hadislerde metin konusunda bütün kelimeler aynı olmasada içerik olarak aynı şeyi ifade etmesi yeterli

²⁷⁶ İrfan Aycan, “Urve b. Zübeyr”, DİA, XXXXII, s.183

olarak görülmüştür. İkinci olarak Buhâri’de veya Kütüb-i Sitte’den bir hadisi almamız yeterli olarak görülmüştür. Şöyle ki;

حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ، حَدَّثَنَا سُفْيَانُ، عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ
اللَّهُ عَنْهُمَا، قَالَ: لَوْ غَضَّ النَّاسُ إِلَى الرَّبِّعِ، لِأَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ:
«الثُّلُثُ وَالثُّلُثُ كَثِيرٌ أَوْ كَبِيرٌ»

Yukarıdaki hadis Buhâri ve Kütüb-i Sitte’de birçok bâb altında zikredilmektedir. Biz ise sadece Buhâri’nin vasiyetler bölümü altındaki hadisi, Kütüb-i Sitte’de ise hangi bâb altında olduğuna bakılmaksızın aynı muhtevada sadece bir hadisi ele alarak ortak metinli hadisleri inceledik. Sahih-i Buhâri’nin vasiyet bölümündeki toplam 13 hadis Kütüb-i Sitte’nin tamamında mevcuttur.²⁷⁷

²⁷⁷ Buhârîde bulunan 2738 nolu hadis Müslimde 1627 no ile, Ebu Davudda 2862 no ile, Tirmizi’de 974 no ile, Nesai’de 3616 no ile, İbn Mâce’de 2702 nolu hadislerle muhteva yönünden benzerlik göstermektedir.

SONUÇ

Sahih-i Buhâri’de yer alan hadis-i şeriflerin çoğu değişik yönleriyle ele alınıp, pek çok araştırmanın konusu olmuştur. Ancak bazı hadis konuları ise, ya az araştırma konusu olmuş veya hiç ayrıntılı ele alınmamıştır. Bunlardan biri de, kişinin mal varlığını, ölümden sonrası için mülk olarak vermesi anlamına gelen vasiyet konusudur. Biz de bu sebepten bu çalışmamızda, Sahih-i Buhâri’de “Kitabu’l Vesâyâ” başlığı altında yer alan ve Peygamber (s.a.s)’in “vasiyet” konusu ile ilgili sözlerini ihtiva eden hadis-i şerifleri incelemeyi uygun gördük. Sahih-i Buhâri’deki vasiyet bölümü incelenirken aynı zamanda Kütüb-i Sitte’deki diğer kitapların vasiyet bölümleri ile mukayeseli tahlili yapılmıştır.

Vasiyet kelimesi sözlükte, bitıştirmek, bağlamak, önermek manalarına gelmekte iken, terim olarak ise bir kişinin ölümünden sonra yerine getirilmesini istediği sözler demektir. “Vasiyet” kelimesi, Kur’an-ı Kerim’de ve hadis-i şeriflerde farklı anlamlarda kullanılmıştır. Vasiyetin dünya üzerindeki tarihine baktığımızda ise, geçmişten günümüze kadar gelen millet ve kültürlerin vasiyeti farklı şekillerde uyguladığını bu araştırmada örnekleri ile birlikte ele aldık.

Kütüb-i Sitte’nin “vesâyâ” bölümlerindeki hadisler, kişinin malından ne kadar vasiyet edebileceği gibi hüküm içeren hadisleri ihtiva etmektedir. Aynı zamanda varise vasiyet etme, malın üçte biriyle vasiyet, ölüme yakın sadaka verme, ölen bir kimsenin yerine sadaka verme, vakıf, yetim malları, yakın akrabaya vasiyet gibi konuları kapsamaktadır.

Kitâbu’l-Vesâyâ, Sahih-i Buhâri’nin 55. Bölümüdür. Bu bölümde 36 bab başlığı altında 43 hadis vardır. Kütüb-i Sitte’nin tamamında Kitâbu’l-Vesâyâ bölümleri bulunmaktadır. Bölüm ve hadis sayısı Sahih-i Buhâri’ye nazaran Kütüb-i Sitte’de daha azdır.

Yapılan araştırma sonucunda, Sahih-i Buhâri’nin vasiyet bölümü sened ve metin yönünden incelenmiş, Sahih-i Buhâri ile Kütüb-i Sitte’nin diğer beş kitabındaki vasiyet bölümleri karşılaştırılarak ortak yönleri ve farklılıkları tespit edilip ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmuştur. Aynı zamanda vasiyetin hükmü açıklanmış, konu hakkında bilgi sahibi olmak isteyenlerin zihinlerinde oluşan kapalı noktalar giderilmeye çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

- Ahatlı, Erdinç, ''Yahya b.Said el-Kattan'' DİA. Ankara, 2013
- Akgündüz, Ahmet, ''Eyyüb es-Sahtiyani'' DİA. Ankara, 1995
- Altıkulaç, Tayyar, ''Hammad b.Zeyd'' DİA. Ankara, 1997
- Apak, Adem, *Mü'minlerin Annesi Hz.Cüvvveyriye*. Sayı: 246: Diyanet Dergisi, Haziran, Ankara, 2011
- Arı, Abdüsselam, ''Vasiyet'' DİA. Ankara, 2012
- Aycan, İrfan, ''Urve b.Zübeyr'', DİA. Ankara, 2012
- Aydınlı, Abdullah, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, MÜİF Yay. İstanbul, 2016
- Ayni, Ebu Muhammed Bedreddin Mahmut b.Ahmet. *Meğânî el-Ahbâr*, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut, 2006
- Ayni, Ebu Muhammed Bedreddin Mahmut b.Ahmet, *Umdetü'l-Kari Şerh-i Sahih-i El-Buhari*, İhya Yay., Beyrut, 2000
- Ayverdi, İlhan, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. Kubbealtı Yay. İstanbul, 2005
- Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl El-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*. Çağrı Yay., İstanbul, 1992
- Buhârî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl El-Buhârî,. *Sahîh-i El-Buhârî*. Daru'l Fikir Yay., Beyrut, 2002
- Canan, İbrahim, ''Enes b.Malik'' DİA. Ankara, 1995
- Çakan, İsmail Lütüfî ''Abdullah b.Abbas b. Abdulmuttalib'' DİA. Ankara, 1988
- Çakan, İsmail Lütüfî, *Hadis Edebiyatı*. MÜİFY., İstanbul, 1985
- Çakın, Kamil, ''Kuteybe b.Said'', DİA. Ankara, 2002
- Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Aydın Yay., Aydın, 2013
- Ebu Davud, Süleyman b. Eş'as Es-Sicistani, *Sünenü Ebi Davud*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992
- Ebu Gudde, Abdulfettâh, *El-İsnad Mine'd-Dîn*, Mektebü'l-Matbuati'l-İslamiyye, Halep, 2014
- Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdillâh b. İshâk el-İsfahânî, *Marifetus-Sahabe*, Daru'l Vatan, Riyad, 1998
- el-Azami, M.Mustafa, ''Buhârî Muhammed b. İsmail'' DİA. Ankara, 2000
- el-Beyazi, Kemaleddin b.Ahmet, *İşârâtul-Merâm Min İbârâti'l-İmâm*, Daru'l Kutubu'l İlmiyye. Beyrut, 2007

- Elmalı, M.Hamdi Yazır, *Kur'an-I Kerim Meali ve Yüce Meâli*, Merve Yay., İstanbul, 2002
- el-Meydani, Abdülğani, *El-Lübab Fi Şerhi'l-Kitab*. Mektebetu'l Merzuk, Dimeşk, 2003
- El-Mizzi, Ebü'l Haccac Yusuf b.Zeki Abdurrahman, *Tehzibu'l-Kemal Fi Esmâi'r-Rical*, Risale Yay., Beyrut, 1985
- Eren, Mehmet, *Buhâri'nin Sahih-i ve Hocaları*, Nükte Kitap, Konya, 2003
- Eroğlu, Muhammed, '*Abdullah b.Abbas b. Abdulmuttalib*' DİA. Ankara, 1988
- Fırlalı, Ethem Ruhi, *İbadiye'nin Doğuşu Ve Görüşleri*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay. Sayı:160, Ankara, 1983
- Gürler, Kadir, *Cerhin Gıybet Olup Olmadığı Yönündeki Tartışmalara Eleştirel Bir Katkı*, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, Sayı:3, Samsun, 2004
- Hamidullah , Muhammed, *Azîz Kur'an*. (M. Kanık, Çev.) Beyan Yay., İstanbul, 2000
- Hatib el-Bağdadi, Ebu Bekir Ahmet b. Ali, *Tarihu'l-Bağdat*, Daru'l Ğarbu'l İslamiyye, Beyrut, 2002
- Hatipoğlu, İbrahim, "*Süfyan b.Uyeyne*", DİA. Ankara, 2002
- Heyet, *İslam Ansiklopedisi, İslam Alemi Tarih, Coğrafya, Etnografya ve Biyografya Lügati*, Meb Basınevi, İstanbul, 1979
- Heyet, *Kur'an-I Kerim Ve Açıklamalı Meali*, DİB Yay., Ankara, 2008
- Heyet, *Hadislerle İslam "Vasiyet"*. DİB Yay., Ankara, 2012
- Heyet, *Kur'an-ı Kerim Meali*., DİB Yay., Ankara, 2010
- İbn Abdilberr, İbn Abdilberr en-Nemeri el-Kurtubi, *El-İstîâb Fî Ma'rifeti'l Ashâb*, Daru'l Ciil, Beyrut, 1992
- İbn Fâris, Ahmet b.Faris b.Zekeriyya, *Mu'cemu Mekâyisi'l Luğa*. Daru'l Fikir, Beyrut, 1979
- İbn Hacer, Ahmed b.Ali b.Hacer el-Askalani, *Takribü't-Tehzib*. Daru'l Reşit, Suriye, 1986
- İbn Hacer, Ahmed b.Ali b.Hacer el-Askalani, *Fethu'l Bari Bi Şerhi Sahihi'l Buhari*. Daru'l Beyan, Kahire, 1988
- İbn Hacer, Ahmed b.Ali b.Hacer El-Askalani, *El İsabe fî Temyizi-s Sahabe*., Dar'l Kutubu'l İlmiyye, Beyrut, 1994
- İbn Hacer, Ahmed b.Ali b.Hacer el-Askalani, *Hedyü's-Sari Mukaddimetü Fethi'l-Bari*. Mektebetü'l-Melik Fahd Vataniyye, Riyad, 2001

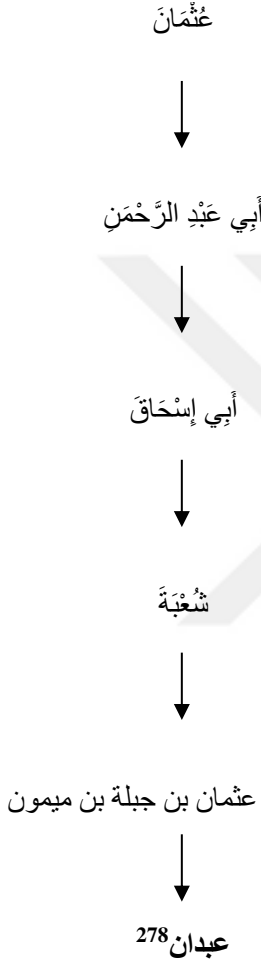
- İbn Hacer, Ahmed b.Ali b.Hacer el-Askalani, *Tehzîbü't-Tehzîb*. HDarul l-Maârif, intistan, 1909
- İbn Mace, Ebu Abdillâh Muhammed b.Yezid El-Kaznevi, *Sünen-i ibn Mace*. Daru'l Fikir, Beyrut, 2003
- İbn Mace, Ebu Abdillâh Muhammed b.Yezid El-Kazne, *Sünen-i ibn Mace*. Çağrı Yay., İstanbul, 1992
- İbn Salah , Ebû Amr Takıyyüddîn Osmân b. eş-Şehrez. *Ulumu'l Hadis*, Dar b.Affan, Kahire, 2008
- Kahraman, Abdullah, "*Ubeydullah b.Ömer B.Hafs*", *DİA*. Ankara, 2012
- Kandemir, M.Yaşar, "*Hişam b.Urve*", *DİA*., Ankara, 1998
- Karataş, Mustafa, *Hadis Rivayet Tarihi*. Ensar Yay., İstanbul, 2014
- Kayapınar, Hüseyin, *Şamil İslam Ansiklopedisi*, Şamil Yayınevi, İstanbul, 2000
- Koçkuzu, Ali Osman, "*Ebu'z-Zinad*" *DİA*. Ankara, 1994
- Koçyiğit, Talat, *Hadis Tarihi*, DİB Yay., Ankara, 1997
- Köker, Ahmet Hulusi, *Buhâri Kongresi Tebliğleri, 18,20 Haziran*, Erciyes Üniversitesi Matbaası, Kayseri, 1987
- Miras, Kamil, *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecridi Sarih Tercüme Ve Şerhi*, DİB Yay., Ankara, 1984
- Muhammed Fuâd Abdulbâki b.Sâlih, *El Mu'cemu'l Müfrehes Li-Elfazi'l Kur'an*. Dar'l Marufe, Beyrut, 2012
- Müslim, Ebü'l-Huseyn Müslim b.Haccac El-Kuşeyri, *el-Câmiu's-Sahih*. Çayrı Yay., İstanbul, 1992
- Nesai, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, *Sünen-i en-Nesâi*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992
- Nevevi , Ebu Zekerıyya Muhyiddin Yahya b. Şeref. *Tehzib El-Esmâ Ve el-Luğat*. Darü'n Nefais. Beyrut, 2009
- Özdirek, Recep, "*Süfyan es-Sevri*" *DİA*. Ankara, 2007
- Özel, Ahmet, "*Malik b. Enes*" *DİA*. Ankara, 2003
- Özsoy, Abdulvahap, *Buhâri Nüshaları ve Nüsha Farklılıklarının Mahiyeti Üzerine*. Fenomen yay., Kayseri, 2016
- Öztürk, Osman, *Vasiyetinizi Yaptınız Mı*. Beka Yay., İstanbul, 2001
- Öztürk, Yaşar Nuri, *Kur'an-I Kerim Mealı*. Yeni Boyut Yay., İstanbul, 2016
- Râğıb El-İsfehâni, Ebu'l-Kasım el-Hüseyin b. Muhamme, *Müfredât*, Dar eş-Şamiyye. Beyrut, 1991

- Sadak, Bekir, *Kur'an-ı Kerim Ve Türkçe Anlatımı*, Öteken Yay., İstanbul, 1989
- Serahsi, Ebu Bekir Muhammet b. Sehl, *Kitab'u El-Mebsut*, Dar İhya'i et-Türas, Lübnan, 2001
- Sezgin, M.Fuad, *Buhârinin Kaynakları*, Otto yay., Ankara, 2012
- Sofuoğlu, Mehmed, *Sahîh-İ Buhâri Ve Tercemesi*. Ötüken Yay., İstanbul, 1987
- Suyuti, Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân, *Tedribu Er-Ravi*, Kevser Yay., Riyad, 1994
- Tirmizi, Ebu İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizi, *Sünen-i-Tirmizi*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992
- Yardım, Ali, ''Abdullah b. Ebu Eyfa'' DİA,. Ankara, 1988
- Yazıcı, Yunus. "*Varise Vasiyet Yoktur Hadisinin İncelenmesi*", (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2001
- Yiğit, İsmail, ''Osman'', DİA. Ankara, 2007
- Zehebi, Ebu Abdullah Şemseddin b.Muhammed, *Siyeru A'lami'nnübelâ*. Risale Yay., Beyrut, 1975
- Zuhayli, Vehbe, *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*, Feza Yayıncılık, İstanbul, 1994

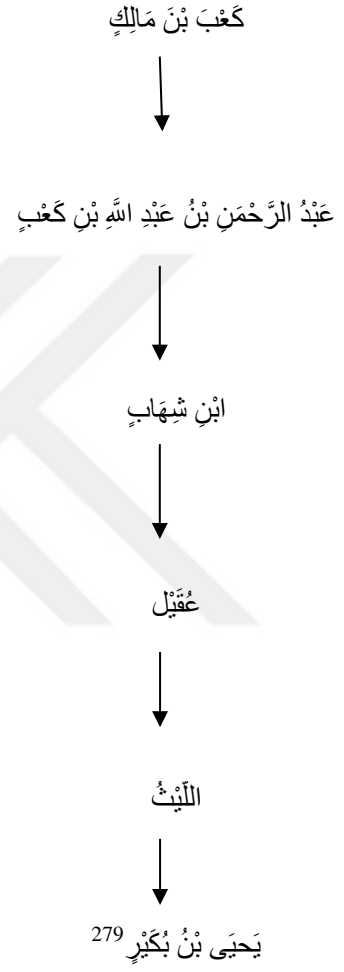
EKLER

Ek 1: Hadisleri Rivayet Eden Sahâbilerin İsnad Şeçeresi

(Osman b.Affân)

(Ka'b b. Malik)

²⁷⁸ Buhâri, Vasiyet, 33

²⁷⁹ Buhâri, Vasiyet, 16

(Amr b. -Hâris)

(Hakîm b.Hizam)

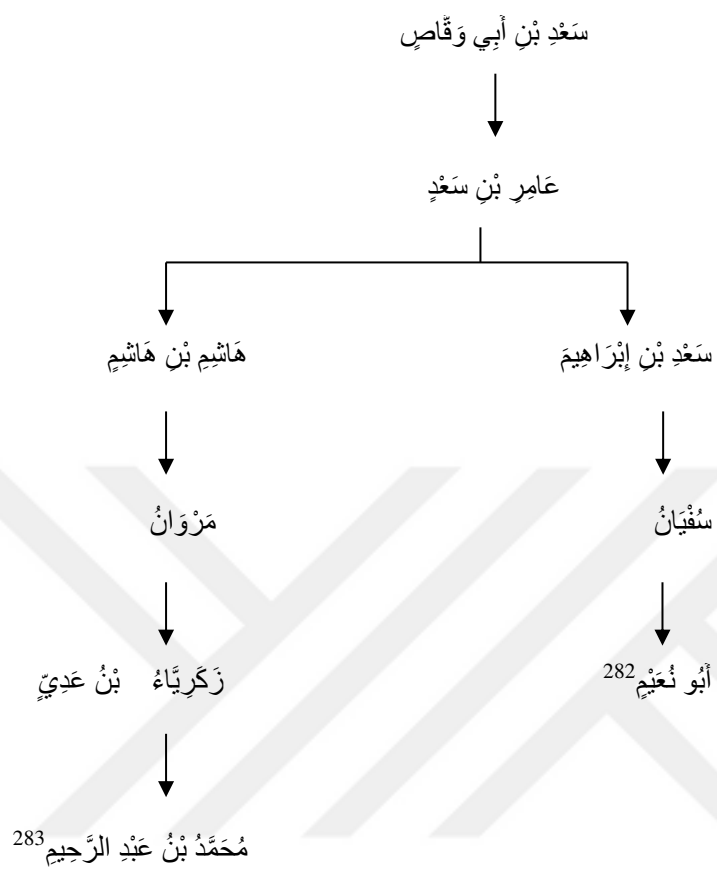
عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ
↓
أَبُو إِسْحَاقَ
↓
زُهَيْرُ بْنُ مَعَاوِيَةَ الْجَعْفِيُّ
↓
يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ
↓
إِبْرَاهِيمُ بْنُ الْحَارِثِ²⁸⁰

حَكِيمُ بْنُ حَزَامٍ
↓
وَعْرُوةُ بْنُ الرَّبِيعِ
↓
سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ
↓
الْأَوْزَاعِيُّ
↓
مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ،²⁸¹

²⁸⁰ Buhâri, *Vasiyet*, 1

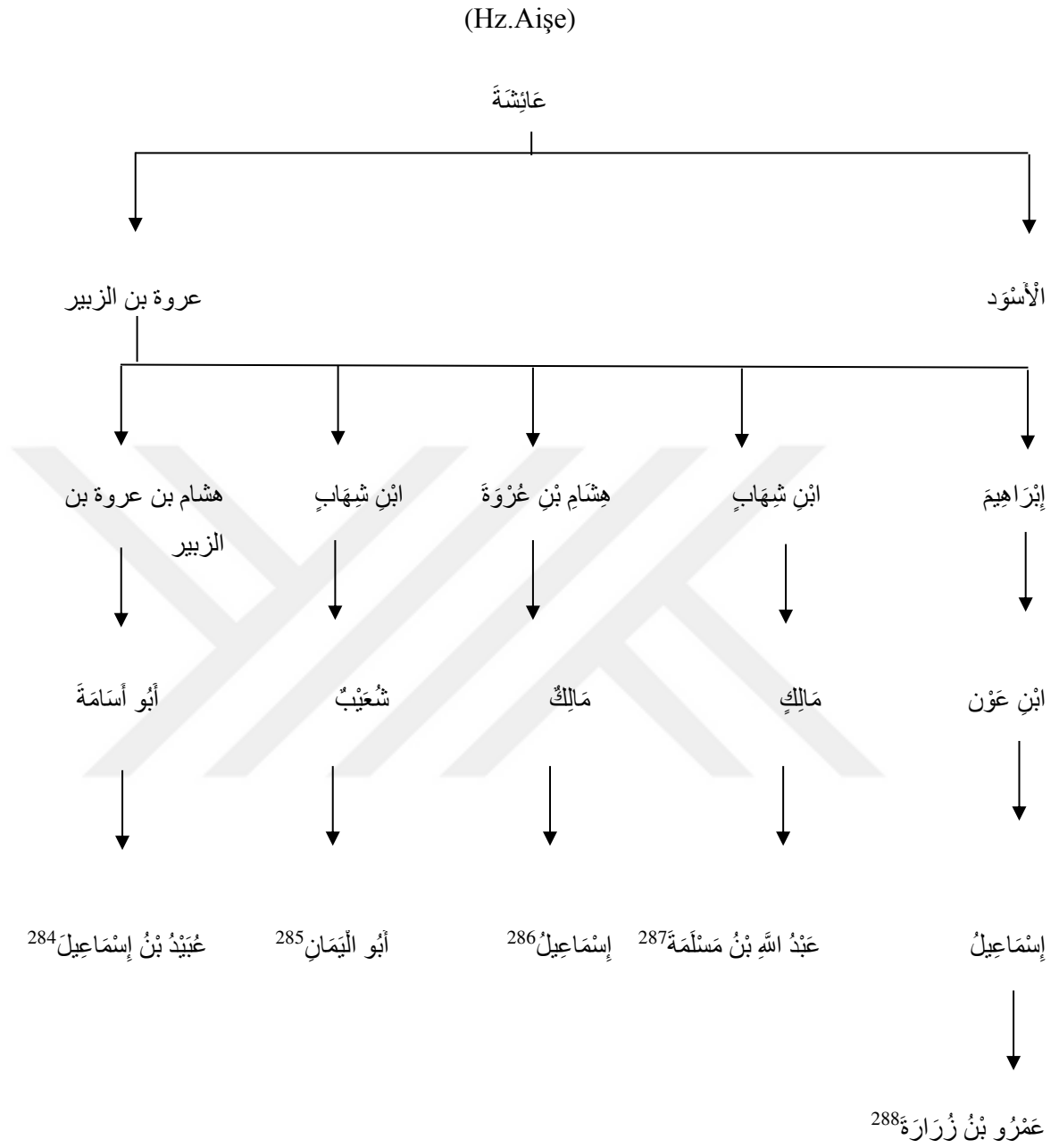
²⁸¹ Buhâri, *Vasiyet*, 9

(Sa'd b. Ebî Vakkâs)

²⁸² Buhâri, *Vasiyet*, 2

²⁸³ Buhâri, *Vasiyet*, 3

²⁸⁴ Buhâri, Vasiyet, 22

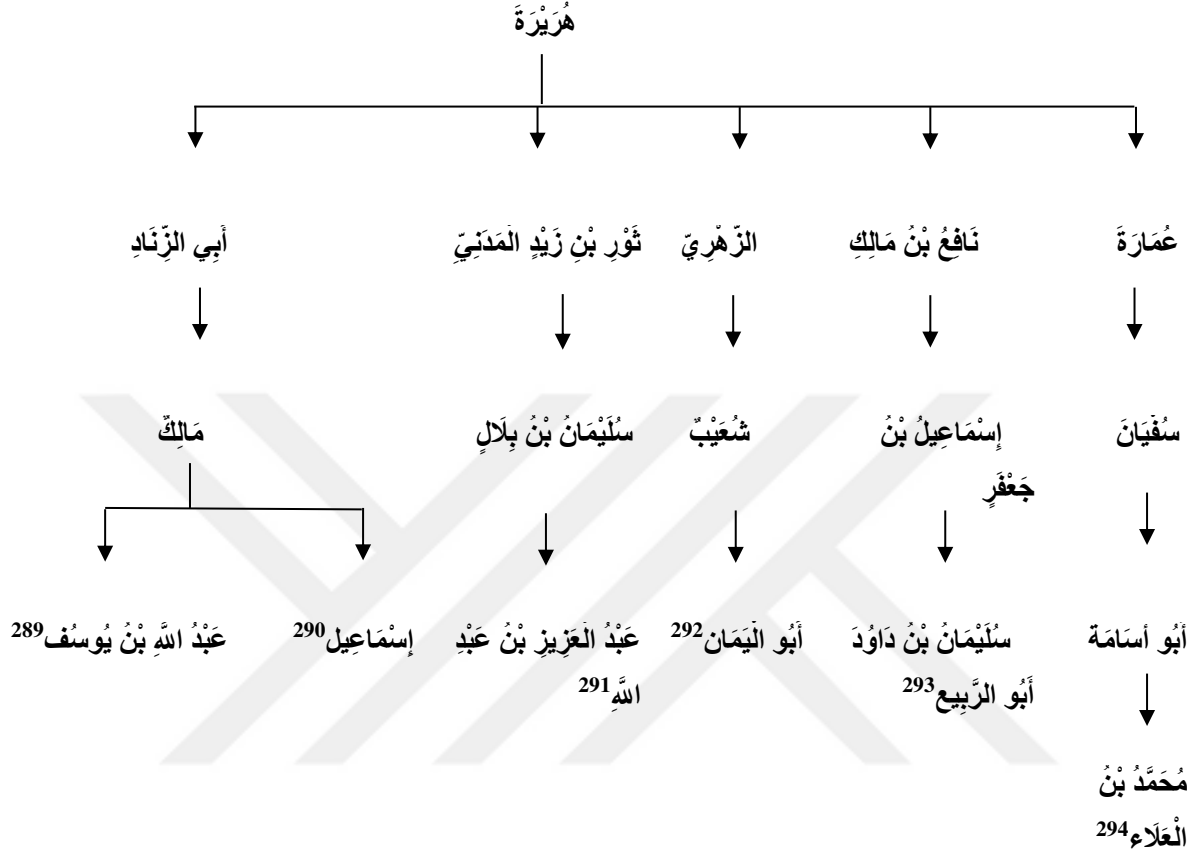
²⁸⁵ Buhâri, Vasiyet, 21

²⁸⁶ Buhâri, Vasiyet, 19

²⁸⁷ Buhâri, Vasiyet, 4

²⁸⁸ Buhâri, Vasiyet, 1

(Ebu Hureyre)

²⁸⁹ Buhâri, Vasiyet, 32

²⁹⁰ Buhâri, Vasiyet, 12

²⁹¹ Buhâri, Vasiyet, 23

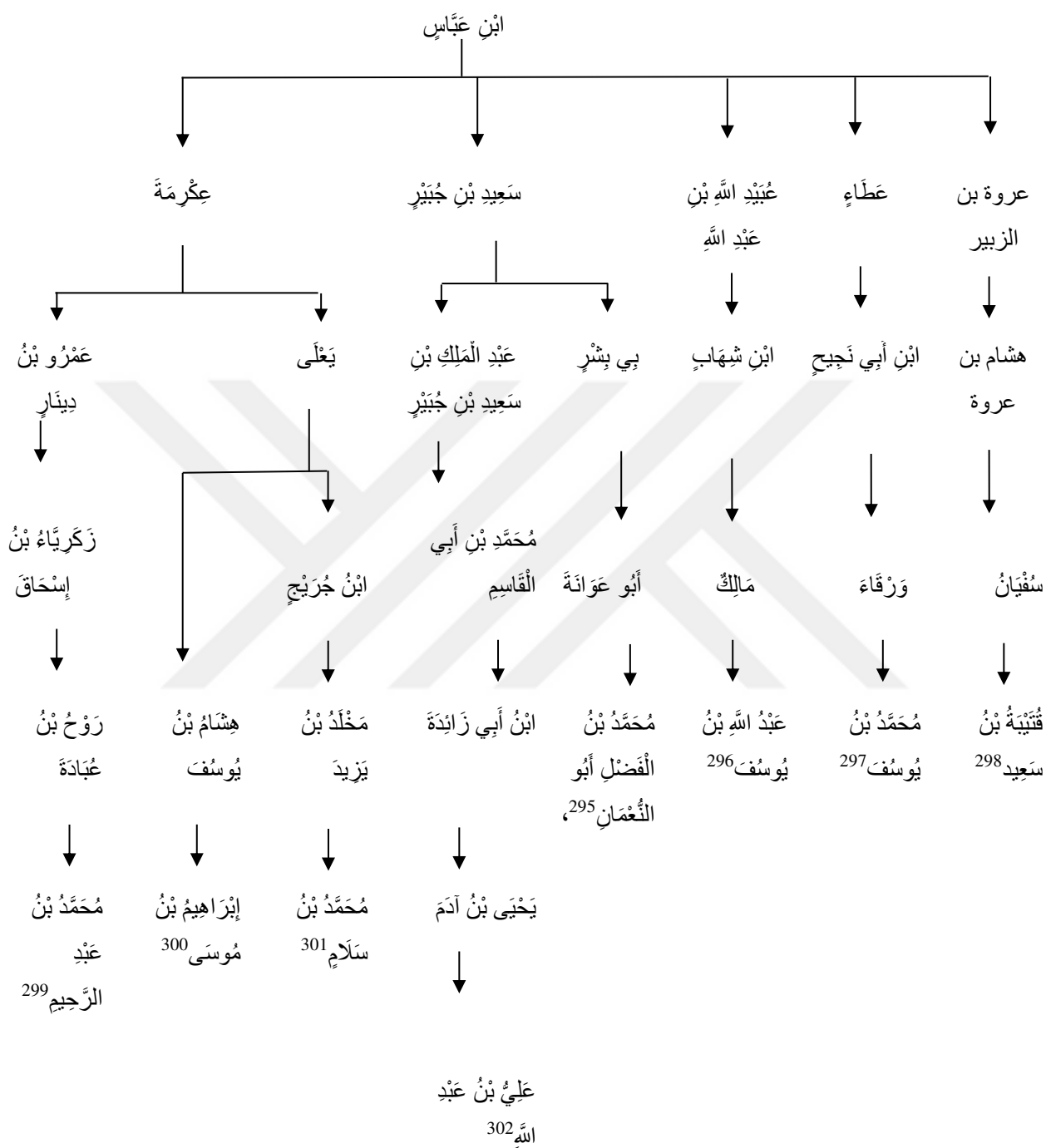
²⁹² Buhâri, Vasiyet, 11

²⁹³ Buhâri, Vasiyet, 8

²⁹⁴ Buhâri, Vasiyet, 7

(Abdullah b.

Abbas)

²⁹⁵ Buhâri, Vasiyet, 18

²⁹⁶ Buhâri, Vasiyet, 19

²⁹⁷ Buhâri, Vasiyet, 6

²⁹⁸ Buhâri, Vasiyet, 3

²⁹⁹ Buhâri, Vasiyet, 26

³⁰⁰ Buhâri, Vasiyet, 20

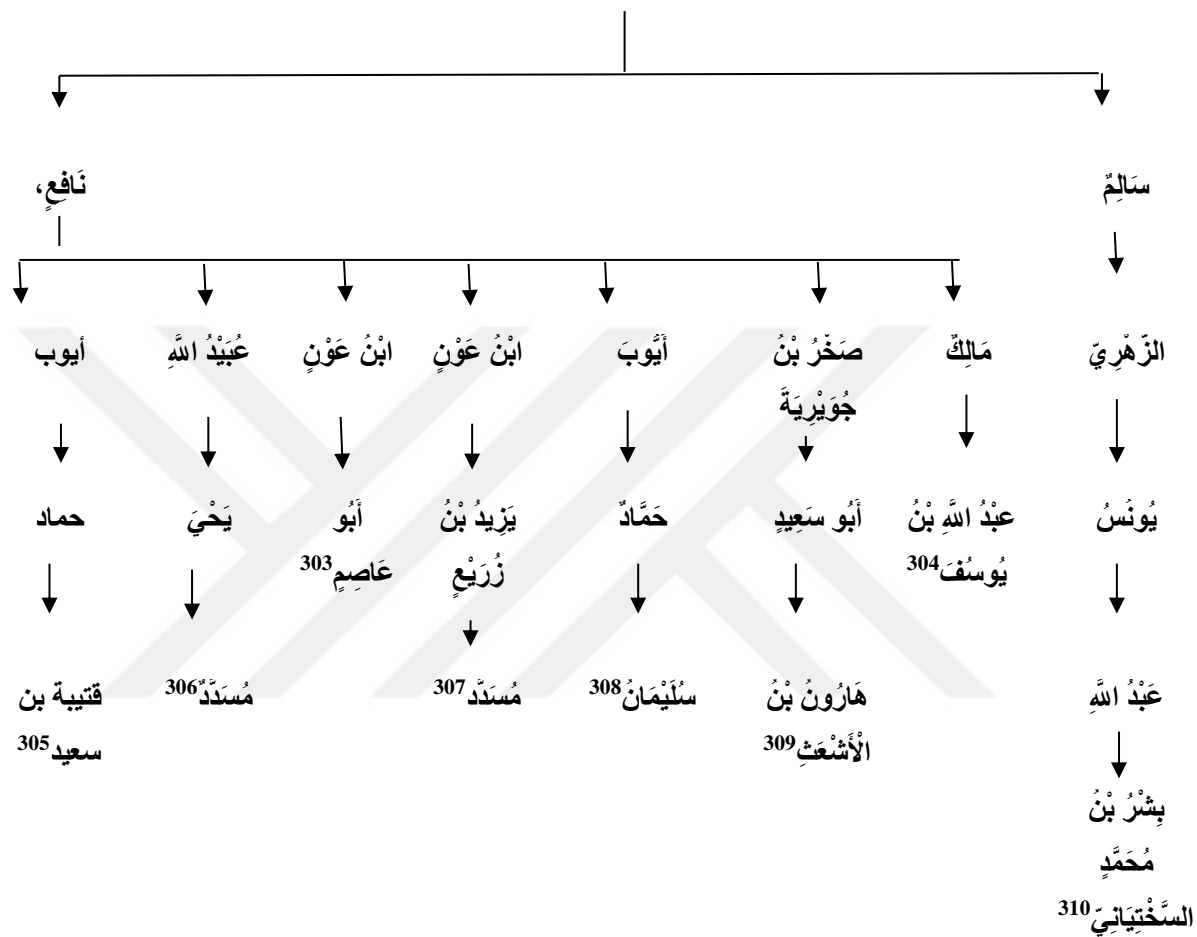
³⁰¹ Buhâri, Vasiyet, 15

³⁰² Buhâri, Vasiyet, 35

(Abdullah b.

Ömer)

عَبْدُ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ

³⁰³ Buhâri, Vasiyet, 29

³⁰⁴ Buhâri, Vasiyet, 1

³⁰⁵ Buhâri, Vasiyet, 32

³⁰⁶ Buhâri, Vasiyet, 31

³⁰⁷ Buhâri, Vasiyet, 28

³⁰⁸ Buhâri, Vasiyet, 24

³⁰⁹ Buhâri, Vasiyet, 22

³¹⁰ Buhâri, Vasiyet, 9

(Cabir b. Abdullah)

جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَنْصَارِيُّ

الشَّعْبِيُّ

فِرَاسٍ

شَيْبَانُ أَبُو مُعَاوِيَةَ

الْفَضْلُ بْنُ يَعْقُوبَ

مُحَمَّدُ بْنُ سَابِقٍ³¹²

(Abdullah b. Evfâ)

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي أَوْفَى

طَلْحَةُ بْنُ مُصَرِّفٍ

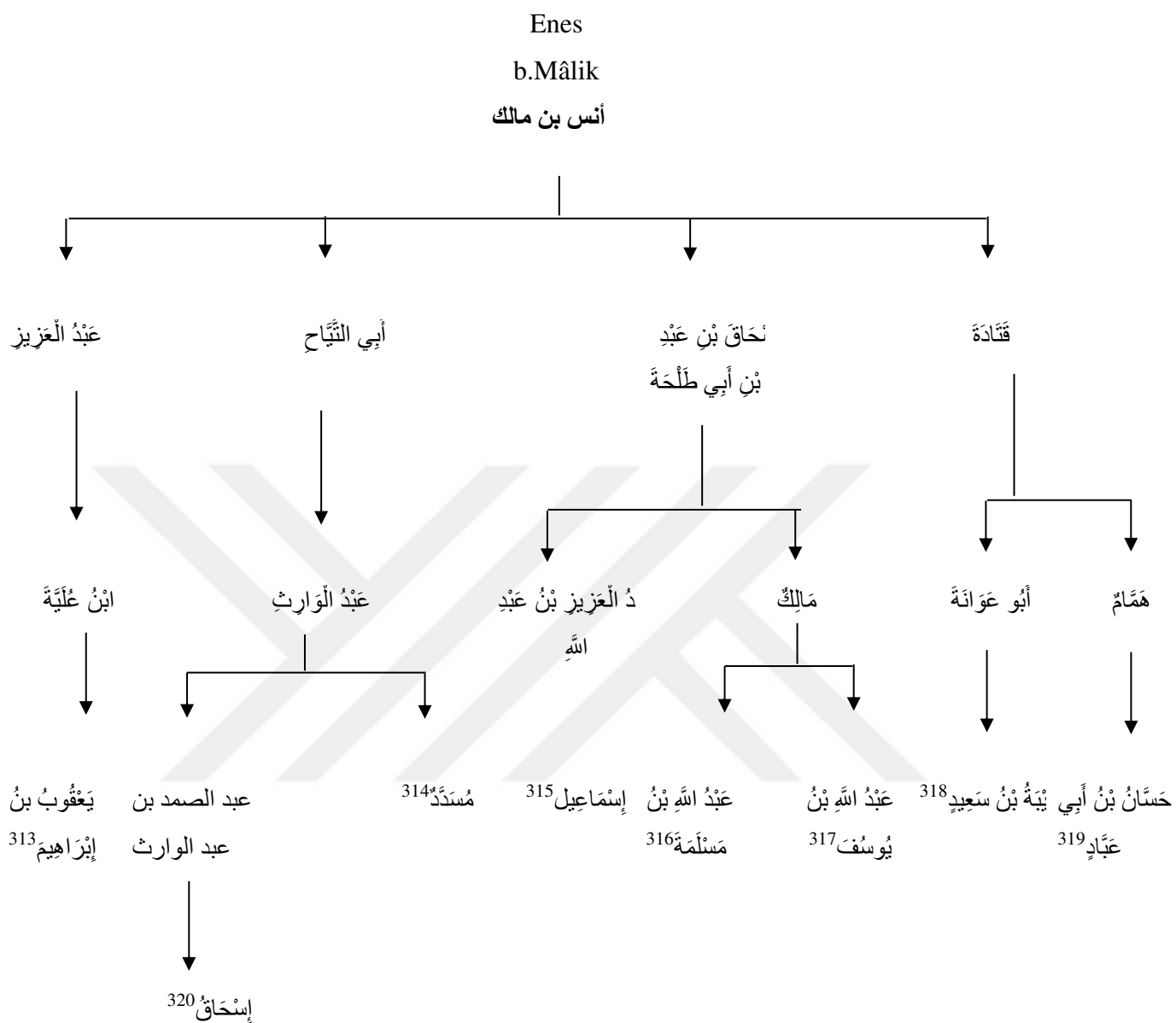
مَالِكٌ

خَلَادُ بْنُ يَحْيَى³¹¹

³¹¹ Buhâri, Vasiyet, 1

³¹² Buhâri, Vasiyet, 36

³¹³ Buhâri, *Vasiyet*, 25

³¹⁴ Buhâri, *Vasiyet*, 27; Buhâri, *Vasiyet*, 34

³¹⁵ Buhâri, *Vasiyet*, 17

³¹⁶ Buhâri, *Vasiyet*, 26

³¹⁷ Buhâri, *Vasiyet*, 10

³¹⁸ Buhâri, *Vasiyet*, 12

³¹⁹ Buhâri, *Vasiyet*, 5

³²⁰ Buhâri, *Vasiyet*, 30

Ek 2:Kur-an'da V-S-Y وصى Kökü

MUSHAF TERTİBİNE GÖRE

SIRA KELİME SURE- AYETİN MEÂLİ AYET NO

1	وَصَّى	Bakara 132	2- İbrahim, bunu kendi oğullarına da vasiyet etti , Yakub da Öyle.....
2	الْوَصِيَّةُ	Bakara 180	2- Sizden birinize ölüm gelip çattığı zaman, eğer geride bir hayır (mal) bırakmışsa, anaya, babaya ve yakın akrabaya meşru bir tarzda vasiyette bulunması -Allah'a karşı gelmekten sakınanlar üzerinde bir hak olarak- size farz kılındı.
3	مُوصٍ	Bakara 182	2- Vasiyet edenin hataya meyletmesinden ve günaha girmesinden korkan bir kimse, (tarafların) aralarını düzeltirse ona hiçbir günah yoktur.
4	وَصِيَّةٌ	Bakara 240	2- İçinizden ölüp geriye dul eşler bırakan erkekler, eşleri için, evden çıkarılmaksızın bir yıla kadar geçimlerinin sağlanmasını vasiyet etsinler.
5	يُوصِيكُمُ اللَّهُ	Nisâ 4-11	Allah, size, çocuklarınız(ın alacağı miras) hakkında, erkeğe iki dişinin payı kadarını emreder .
6	وَصِيَّةٍ	Nisâ 4-11	(Bu paylaşırma, Ölenin) vasiyet ettiği “ vasiyet ya da borcundan sonradır.
7	يُوصِي	Nisâ 4-11	(Bu paylaşırma, Ölenin) vasiyet ettiği “vasiyet” ya da borcundan sonradır.
8	وَصِيَّةٍ	Nisâ	(Bu paylaşırma, ölen karılarınızın) yaptıkları vasiyetlerin

	يُوصِينَ	4-12	yerine getirilmesi, yahut borçlarının ödenmesinden sonradır.
9	وَصِيَّةٍ تُوصُونَ	Nisâ 4-12	(Yine bu paylaşırma) yaptığınız vasiyetin yerine getirilmesinden, yahut borçlarınızın ödenmesinden sonradır.
10	وَصِيَّةٍ يُوصَى	Nisâ 4-12	(Bu paylaşırma varislere) zarar vermeksizin yapılan vasiyetin yerine getirilmesinden, yahut borcun ödenmesinden sonra yapılır.
11	وَصِيَّةٍ	Nisâ 4-12	(Bütün bunlar) Allah'ın emridir . Allah, hakkıyla bilendir, halîmdir (hemen cezalandırmaz, mühlet verir.)
12	وَصِيَّانَا	Nisâ 4-131	Sizden önce kendilerine kitap verilenlere de, size de "Allah'a karşı gelmekten sakının" diye tavsiye ettik .
13	الْوَصِيَّةِ	Mâide 5-106	Ey iman edenler! Birinizin ölümü yaklaştığı zaman, vasiyet sırasında aranızda şahitlik (edecek olanlar) sizden adaletli iki kişidir.
14	وَصِيَّكُمْ اللَّهُ	En'âm 6-144	Ve deveden iki, sığırdan iki, de ki: İki erkeği mi haram kıldı? Yoksa iki dişiyi mi? Yoksa iki dişinin rahimlerinin müstemil olduklarını mı? Yoksa Allah size bu tahrîmi ferman buyururken şahidler miydiniz?
15	وَصِيَّكُمْ	En'âm 6-151,152,153	İşte size Allah bunu emretti ki aklınızı kullanasınız.(Düşünesiniz,Korunasınız)
16	أَوْصَانِي	Meryem 19-31	"Nerede olursam olayım beni kutlu ve erdemli kıldı ve bana yaşadığım sürece namazı ve zekâtı emretti ."
17	وَصِيَّانَا	Ankebut 29-8	Biz, insana, ana babasına iyilik etmesini emrettik .
18	وَصِيَّانَا	Lokmân 31-14	İnsana da, anne babasına iyi davranmasını emrettik .

19	تَوَصِيَّة	Yâsin 36-50	Artık ne birbirlerine tavsiyede bulunabilirler, ne de ailelerine dönebilirler.
20	وَصَّى وَصَّيْنَا	Şûrâ 42-13	Dini dosdoğru tutun ve onda ayrılığa düşmeyin!" diye Nûh'a emrettiğini
21	وَصَّيْنَا	Ahkâf 46-15	Biz, insana anne babasına iyi davranmayı emrettik .
22	اتَّوَصَوْا	Zâriyât 51-53	Onlar bunu birbirlerine tavsiye mi ettiler (ki hep aynı şeyleri söylüyorlar)? Hayır, onlar azgın bir topluluktur.
23	تَوَاصَوْا	Beled 90-17,17	Sonra da iman edenlerden olup birbirine sabrı tavsiye edenlerden , birbirine merhameti tavsiye edenlerden olanlar var ya, işte onlar âhiret mutluluğuna erenlerdir.
24	تَوَاصَوْا	Asr 103-3,3	Ancak, iman edip de sâlih ameller işleyenler, birbirlerine hakkı tavsiye edenler , birbirlerine sabrı tavsiye edenler başka (Onlar ziyanda değillerdir).

Ek 3:Buhâri'nin Vasiyet Bölümündeki Bâb Başlıkların Tertibi

BaBaşlıkları	Bab no	Mana Bakımından Mutabık Olan Rivayetler	Hadis Metninin Bir Kısımını Veya Tamamını Bab Başlığında Varsa Bir Hüküm Veya Olayın Bâb Başlığı Olarak	Bir Ayetin Tamamı Veya Bir Kısımının Bâb Başlığı Olarak	Bâb Başlığında İstifham Edilen
1-Vasiyetler babı	1.Bâb	X			
2-Kişinin mirasçılarını zengin bırakması, onları insanlara avuç açar hâlde 3-bırakmasından hayırlıdır	2.Bâb		X		
3-Malın en çok üçte bir miktarının vasiyet edilmesi	3.Bâb			X	
4-Vasiyet edicinin kendi vasisine: “çocuğumun işlerini yürütmeyi üzerine al” demesi ve gerektiğinde bu vasinin çocuk için dava açmasının cevazı	4.Bâb			X	
5-Vasiyet edecek hasta kimse, başıyla beyân edici açık bir işaret yaptığı zaman, bu vasiyet caiz olur	5.Bâb			X	
6-Mirasçı için vasiyet yoktur	6.Bâb			X	
7-Ölüm sırasında sadaka (yapmanın cevazı)	7.Bâb			X	
8-Yüce Allah'ın: “(bu miras payları) ölenin edeceği vasiyetin yerine getirilmesinden veya borcunun ödenmesinden sonradır”	8.Bâb				X
9-Yüce Allah'ın: “(bu miras payları) ölenin edeceği vasiyetin yerine getirilmesinden veya borcunun ödenmesinden sonradır”	9.Bâb				X
10-Bir şahıs vakıf yaptığı yahut yakınlarına vasiyet yaptığı zaman, bu yakınlar kimlerdir?	10.Bâb				X
11-(En yakınlar vasiyet yapıldığı zaman) bu en yakın hısımlar içine kadınlar ve çocuklar girer mi?	11.Bâb				X
12-Vakıf yapan kişi kendi vakfı ile faydalanır mı?	12.Bâb				X
13-Bir şahıs bir şey vakfettiği ve o şeyi başkasına vermediği zaman, bu vakıf caizdir	13.Bâb			X	
14-Bir kişi “şu evim Allah için sadakadır” dediği zaman, bu vakıf caizdir	14.Bâb			X	
15-Benim şu arazim ve şu bostanım anam adına (Allah için) sadakadır dediğinde, (kimlere, yani fakirlere mı yahut başkalarına mı olduğunu beyan etmese de) bu vakıf caiz olmuştur	15.Bâb			X	
16-Bir kimse malının bir kısmını yahut kölesinin bir kısmını yahut hayvanlarının bir kısmını sadaka veya vakfettiği zaman, onun bu sadakası ve vakfı caizdir	16.Bâb			X	
17-Vekiline sadaka yapan, sonra da vekili o sadakayı müvekkiline geri veren kimse	17.Bâb			X	
18- Yüce Allah'ın şu kavli babı miras taksim olunurken (mirasçı olmayan) hısımlar, yetimler, yoksullar da hazır bulunursa	18.Bâb				X
19-Birdenbire ölüveren kimse için sahiplerinin o ölü adına sadaka yapmalarının müstehab olacağı	19.Bâb			X	

20- Vakıf ve sadaka yapmak işlerinde şahit göstermek	20.Bâb	X
21- Yüce Allah'ın şu kavli babı; Yetimlere mallarını verin. Temizi murdara değişmeyin.	21.Bâb	X
22- Yüce Allah'ın şu kavli babı; Yetimleri nikâh çağına erdikleri zamana kadar gözetip deneyin.	22.Bâb	X
23-Yüce Allah'ın şu kavli babı; Gerçek yetimlerin mallarını haksız (ve haram) olarak yiyenler.	23.Bâb	X
24-Yüce Allah'ın şu kavli babı; Bir de sana yetimleri sorarlar.	24.Bâb	X
25-Yetîm için iyilik olduğu zaman, seferde ve hazarda yetimi hizmette kullanma ve (vasî olmasalar da)ananın ve ananın kocasının yetime bakmaları	25.Bâb	X
26-Bir şahıs, sınırları beyan etmeyerek bir araziyi vakıf yaptığı zaman (arazi meşhur ve seçkin ise) bu vakıf caizdir	26.Bâb	X
27-Bir topluluk ortak ve yaygın hisseli bir araziyi vakıf yaptıklarında, bu vakıf caizdir	27.Bâb	X
28-Vakıf nasıl yazılır	28.Bâb	X
29-Zengin için, fakir için, zayıf için vakıf yapmanın cevazı	29.Bâb	X
30-Mescid inşası için arazi vakfetmedin cevazı	30.Bâb	X
31-Hayvanları, atları, ticaret metalarını ve sessiz serveti (yani altın ve gümüşü) vakfetmek	31.Bâb	X
32-Vakfın işlerine bakıp yürütecek kimsenin nafakası (yani ücreti)	32.Bâb	X
33-Bir kimse bir arazi veya kuyu vakfettiği ve vakfından kendisinin de istifade etmesini şart kıldığı;	33.Bâb	X
34-Vakfedici Kimseler “Biz Onun Bedelini Ancak Allah’tan İsteriz” bu caizdir.	34.Bâb	X
35-Yüce Allah'ın şu kavli babı; “Ey iman edenler herhangi birinize ölüm hâli geldiği o vasiyet zamanı	35.Bâb	X
36-Mirasçılar hazır bulunmaksızın vasiyin ölünün borcunu ödemesinin cevazı	36.Bâb	X

ÖZGEÇMİŞ

1987 yılında Karabük ilinin Eflani ilçesinde doğdu. İlköğretimi Eflâni’de (1999) tamamladıktan sonra Karabük İmam Hatip Lisesi’ne kayıt oldu.2003 yılında İstanbul Eyüp İmam Hatip Lisesin’den mezun oldu. 2005 yılı Ahmet Keftoru Akademisi’nden mezun olup aynı yıl Medine İslam Üniversitesi’nden kabul aldı. 2011 yılında mezun olup Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesin’den denklik aldı. 2013 yılı içerisinde Diyanet İşleri Başkanlığında imam-hatip olarak göreve başladı. Halen bu göreve devam eden AYKUT, evli ve iki çocuk babasıdır.

